

Wieteke Conen

Verborgen armoede in Nederland

Een kwantitatief onderzoek naar de omvang, kenmerken,
locaties en dynamiek van verborgen armen

Februari 2023

© Wieteke Conen, Amsterdam

Contact: W.S.Conen@uva.nl

Algemeen: aias-hsi@uva.nl

Resultaten gebaseerd op eigen berekeningen AIAS-HSI op basis van niet-openbare microdata van het Centraal Bureau voor de statistiek

Bibliografische informatie:

W.S. Conen (2023). Verborgene armoede in Nederland. Een kwantitatief onderzoek naar de omvang, kenmerken, locaties en dynamiek van verborgene armen, *AIAS-HSI Working Paper 11*. Amsterdam: AIAS-HSI

Informatie kan worden geciteerd mits de bron correct en helder wordt vermeld.

Reproductie voor eigen/intern gebruik is toegestaan.

Deze rapportage is te downloaden op de website <http://hsi.uva.nl/> onder "Publicaties".

ISSN online: 590-0145

Verborgen armoede in Nederland

Een kwantitatief onderzoek naar de omvang,
kenmerken, locaties en dynamiek van verborgen armen

Wieteke Conen

AIAS-HSI, Universiteit van Amsterdam

Dit onderzoek is gefinancierd door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) met betrokkenheid van het ministerie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van de NWA ronde Schulden en Armoede. Deze publicatie weerspiegelt de mening/ onderzoeksresultaten van de publicerende partij(en). Het NWO is niet aansprakelijk voor enig gebruik dat gemaakt zou kunnen worden van de daarin opgenomen informatie.

Amsterdams Instituut voor Arbeidsstudies – Hugo Sinzheimer Instituut (AIAS-HSI), Universiteit van Amsterdam

AIAS-HSI Working Paper 11, Amsterdam, Februari 2023

Inhoud

Inleiding	5
Hoofdstuk 1. Over dit onderzoek	7
Inleiding	7
Wat is ‘arm’?	7
Wie is ‘verborgen’?.....	8
Gehanteerde definities in dit onderzoek	9
Hoofdstuk 2. Een basisanalyse van verborgen armoede in Nederland	11
Inleiding	11
Risico op verborgen armoede: omvang en trends	12
Sociaaleconomische kenmerken	17
Demografische kenmerken	22
Armoede en verborgen armoede in gemeenten	30
De invloed van gemeentelijke maatregelen.....	34
Conclusie	39
Hoofdstuk 3. De arbeidsmarktpositie van verborgen armen.....	41
Inleiding	41
Armoederisico onder werkenden: omvang en trends	41
Kenmerken van de arbeidsrelatie	44
Kenmerken van de werkende	50
Kenmerken van de organisatie.....	53
Conclusie	59
Hoofdstuk 4. Stabiliteit en dynamiek in verborgen armoede	61
Inleiding	61
Dynamiek in armoede	62
Langdurig (verborgen) armen	63
Economische (in)activiteit	65
Dynamiek onder huishoudens met inkomen uit betaald werk.....	66
Conclusie	68
Hoofdstuk 5. Samenvatting	70
Literatuur	74
Bijlagen	75
A. Toelichting bij de gekozen leeftijdsgrens	75
B. Aanvullende analyses	76

Inleiding

De afgelopen jaren is steeds duidelijker geworden dat er Nederlanders zijn met lage inkomens die geen gebruik maken van ondersteuning vanuit de rijksoverheid of gemeente, terwijl ze daar wel recht op hebben. Volgens het Nibud is dit voor huishoudens die een bruto-inkomen op minimumniveau ontvangen echter wel nodig, en het niet benutten van deze additionele inkomensbronnen leidt uiteindelijk regelmatig tot betalingsachterstanden en schulden, en (daarmee) tot allerlei andere problemen voor de betrokken huishoudens. In deze rapportage gaan we na wie deze ‘verborgen armen’ zijn; welke (groepen) armen maken geen aanspraak op ondersteuning?

Om inzicht te krijgen in de omvang, samenstelling en dynamiek van deze verborgen armen wordt op basis van verschillende armoedegrenzen een analyse uitgevoerd op CBS microdata. Daarnaast wordt door een koppeling van de gegevens van een aantal gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van gemeentelijke voorzieningen voor armen aan de inkomensbestanden van het CBS nauwkeurig vastgesteld welke armen (bovendien) onbekend zijn bij gemeenten en dus in nog striktere zin ‘verborgen’ zijn. Deze analyses leveren een gedetailleerd beeld op van de omvang, kenmerken, locaties en dynamiek van verborgen armoede in Nederland en kunnen hierdoor een duidelijk beeld geven van de groepen die door overheid en gemeenten (nog) niet of verminderd worden bereikt.

Hoofdstuk 1 beschrijft hoe dit onderzoek zich verhoudt tot het debat over de vragen ‘wat is arm?’ en ‘wie is verborgen?’. Wie in Nederland zoekt naar cijfers omtrent het aantal huishoudens dat ‘arm’ is en naar het inkomen dat daarbij hoort, raakt al snel de weg zoek in de verschillende grensbedragen, definities en aantallen. CBS en SCP hanteren verschillende grenzen. Daarnaast gebruikt het Nibud eigen indelingen die vergelijkbaar zijn met het niet-veel-maar-toereikend niveau van het SCP. Gemeenten kiezen uiteenlopende grenswaarden variërend van 100% tot 130% van het wettelijk sociaal minimum. Dit is niet alleen een theoretisch debat maar ook een discussie die directe gevolgen heeft voor de betrokken huishoudens. Officiële grensbedragen worden door politici - lokaal en landelijk - in beleid vertaald. Tegelijkertijd zijn dit soort bedragen voor de mensen waar het om gaat abstracte grootheden. Leven van een laag inkomen is voor de betrokkenen een dagelijkse werkelijkheid die niet bepaald wordt door een normbedrag maar door de vraag of zij daarmee in de praktijk uit kunnen komen. In dit hoofdstuk wordt toegelicht welke definities gehanteerd worden en welke armoedegrenzen in dit onderzoek geanalyseerd worden.

Hoofdstuk 2 brengt de omvang en ontwikkeling van verborgen armoede in kaart voor de periode tussen 2011 en 2018. Daarnaast worden demografische kenmerken van de verborgen armen beschreven, en wordt de (woon)locatie van de verborgen armen in kaart gebracht. Door de kenmerken van ‘bekende’ en van ‘verborgen’ armen te vergelijken, kan een indicatie worden verkregen bij welke groepen armen (naar demografische kenmerken, bron van inkomen en locatie) de fractie ‘verborgen’ armen het grootst is en welke vindplaatsen potentieel het meest effectief zijn om deze groepen te bereiken. Daarbij kan door koppeling van de gegevens van de gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van de gemeentelijke voorzieningen voor armen (inclusief kwijtschelding van lokale lasten) aan de

inkomensbestanden van het CBS nauwkeurig worden vastgesteld welk deel van de armen niet bekend is bij de gemeenten en dus in strikte zin ‘verborgen’ is.

Hoofdstuk 3 richt zich op de arbeidsmarktpositie van de verborgen armen en stelt risicofactoren vast die de kans op verborgen armoede vergroten. In dit hoofdstuk wordt de samenhang geanalyseerd tussen de arbeidsmarktsituatie en het opleidingsniveau enerzijds en het al dan niet behoren tot de groep verborgen armen anderzijds. Hiermee wordt meer inzicht verkregen in de vraag op welke wijze de contractvorm (vast contract, tijdelijk contract, oproepcontract, zzp’er), de arbeidsduur, het beroep, de bedrijfstak en het opleidingsniveau de kans op verborgen armoede beïnvloeden (Vrooman et al., 2018).

Hoofdstuk 4 analyseert de dynamiek in de verborgen armoede door de verborgen armen in vijf opeenvolgende jaren te volgen en de patronen van (al dan niet herhaalde) instroom in en uitstroom uit de (verborgen) armoede in kaart te brengen. Hiermee kan worden vastgesteld welk deel van de verborgen armen duurzaam dan wel incidenteel in armoede verkeert en welke patronen zich voordoen van instroom in en uitstroom uit de armoede. Tevens zal worden bepaald welke persoonskenmerken en inkomensbronnen van invloed zijn.

Het rapport besluit met een samenvatting waarin de belangrijkste uitkomsten van het rapport nog eens op een rijtje gezet worden. De urgentie van het in beeld krijgen van verborgen armoede in Nederland lijkt tegen de achtergrond van de huidige oplopende inflatie en opkomst van het fenomeen ‘energiearmoede’ in de afgelopen periode alleen maar toegenomen. Hoewel de analyses in dit rapport betrekking hebben op de voorgaande periode (tussen 2011 en 2018), kan het inzicht bieden in potentiële doelgroepen die in de regel, of in toenemende mate, relatief moeilijk door gemeenten bereikt worden.

Hoofdstuk 1. Over dit onderzoek

Inleiding

Om inzicht te krijgen in de omvang, samenstelling en dynamiek van verborgen armoede is het van belang eerst helderheid te scheppen in de verschillende grensbedragen, definities en aantallen en het voorliggende onderzoek tegen die achtergrond af te bakenen. Daarom bespreken we in de volgende paragraaf eerst de centrale begrippen ‘armoede’ en ‘verborgen armoede’. In de laatste paragraaf lichtten we de gehanteerde definities in dit onderzoek nader toe.

Wat is ‘arm’?

“De in Nederland gebruikte armoedefinities beogen in wezen alle op hun manier inhoud te geven aan een minimaal noodzakelijk geacht pakket van levensbehoeften” (CBS, 2019).

Onderzoek naar armoede kent verschillende definities en benaderingen. Vrijwel alle instanties gebruiken een objectieve benadering. Dat wil in dit geval zeggen dat armoedegrenzen worden vastgesteld door deskundigen, bijvoorbeeld op basis van minimumvoorbeeldbegrotingen of een vastgesteld percentage van het mediane (gestandaardiseerde) besteedbare huishoudensinkomen in een land. Een subjectieve benadering zou zijn dat burgers zelf aangeven of ze arm zijn, bijvoorbeeld door burgers via een enquête of interviews te vragen welk bedrag volgens hen minimaal nodig is om van rond te komen.

Meer verschillende standpunten bestaan over de vraag of armoede een absoluut of relatief begrip is. Een relatieve armoedegrens wordt automatisch aangepast aan de ontwikkeling van een referentie-inkomen (zoals het mediane huishoudensinkomen), een absolute armoedegrens wordt niet automatisch aangepast aan een referentie-inkomen, maar wel aan de prijsstijging.

De Europese Unie gaat bij haar statistieken uit van een relatieve benadering: de Europese armoedegrens is bepaald als 60 procent van het mediane gestandaardiseerde besteedbare huishoudensinkomen toegekend aan alle personen in het huishouden (CBS, 2021b). Anders gezegd: mensen zijn arm als ze een inkomen van minder dan 60% hebben dan ‘de doorsneeburger’ in een bepaald land. Welvarende landen hebben daarmee doorgaans een hogere armoedegrens dan landen met lagere welstand. Dat betekent overigens niet per definitie dat minder personen kans hebben op armoede in een meer welvend land: dit wordt vooral bepaald door de scheefheid van de inkomensverdeling. Als bezwaar tegen de relatieve benadering wordt echter vaak aangetekend dat het eerder de inkomensongelijkheid in een land meet, dan dat het een geschikt kader biedt om armoedebeleid op te enten.

Het CBS, SCP en overheidsinstanties in Nederland hanteren doorgaans een absolute benadering van armoede. Of iemand arm is, hangt af van zijn/ haar eigen inkomen ten opzichte van een objectief vastgestelde grens (zie hierboven).

In publicaties van het CBS staat in de regel de lage-inkomensgrens centraal (CBS, 2019, 2021a):

De lage-inkomensgrens vertegenwoordigt voor alle jaren en voor alle huishoudens eenzelfde koopkracht. De hoogte ervan is geënt op het bijstandsniveau van een alleenstaande in 1979. Om te bepalen of een huishouden een laag inkomen heeft, wordt het besteedbaar inkomen van een huishouden (exclusief gebonden overdrachten zoals huurtoeslag) omgerekend tot het gestandaardiseerde inkomen. Vervolgens wordt dit gestandaardiseerde inkomen (met het prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie) herleid naar het prijspeil in 2000. Het resulterende gestandaardiseerde en gedefleerde inkomen is laag wanneer het minder is dan 9.249 euro. Deze grens komt ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was (CBS, 2021b, p.12).

De beleidsmatige armoedegrens is gebaseerd op het wettelijk bestaansminimum, zoals vastgesteld in politieke besluitvorming. Via het koppelingsmechanisme wordt deze in principe aangepast aan de contractloonontwikkeling. Bovendien wordt die koppeling soms niet toegepast als de uitkeringen worden bevroren of zelfs verlaagd. Voor de uitvoering van het gemeentelijk armoedebeleid kiezen gemeenten uiteenlopende grenswaarden variërend van 100% tot 130% van het wettelijk sociaal minimum.

Het besteedbaar inkomen van het huishouden is gerelateerd aan het beleidsmatig minimum. Aan de hand van de regelgeving is vastgesteld welke beleidsmatig minimum voor het desbetreffende huishouden van toepassing is. De norm voor een (echt)paar met uitsluitend minderjarige kinderen bijvoorbeeld, is gelijkgesteld aan de bijstandsuitkering van een echtpaar, aangevuld met de (leeftijdsafhankelijke) kinderbijslag. Bij 65-plussers is het bedrag aan uitkering in het kader van de algemene ouderdomswet (AOW) als norm gekozen. De verhouding van het besteedbare inkomen ten opzichte van het beleidsmatig minimum wordt uitgedrukt in een percentage dat is afgekapt (CBS, 2021b, p.14).

Wie is 'verborgen'?

Met 'verborgen armoede' en 'verborgen armen' wordt in dit onderzoek bedoeld op huishoudens en personen die *niet bekend zijn bij de gemeenten*. We kunnen op verschillende niveaus 'verborgen armen' onderscheiden. Er zijn huishoudens die voor de gemeente 'verborgen' zijn, maar voor andere overheidsorganisaties niet verborgen zijn, zoals mensen met een WW-, WAO of WIA-uitkering, ouderen met een onvolledige AOW-uitkering zonder een aanvullend pensioen, werknemers met een loon onder een bepaalde grens of ondernemers onder diezelfde grens. Het inkomen van deze huishoudens is wel bekend bij de belastingdienst, maar niet bij de gemeenten. Ook zijn er mensen die niet bij de overheid als arm bekend zijn, maar wel elders. Dat kan bijvoorbeeld gaan over een huishouden met een modaal of hoger inkomen waarop beslag is gelegd. In dat geval weet de deurwaarder dat het huishouden een inkomen op de beslagvrije voet heeft, maar de centrale of lokale overheid in beginsel niet. Het lijkt erop dat huishoudens die te maken hebben met verborgen armoede meestal wel bij een instantie bekend zijn, zij het vaak niet bij de gemeente. In Nederland zijn

gemeenten verantwoordelijk voor het armoedebeleid en de schuldhulpverlening. Het is daarom van belang om meer inzicht te krijgen in welke arme huishoudens en personen niet bekend zijn bij de gemeenten.

Gehanteerde definities in dit onderzoek

- › *Armoede* wordt in het onderzoek gedefinieerd als een gestandaardiseerd besteedbaar huishoudensinkomen dat onder de armoedegrens ligt (Sociaal Cultureel Planbureau, 2019). Daarbij worden verschillende definities met elkaar vergeleken (de lage-inkomensgrens, de beleidsmatige grens en de Europese armoedegrens), maar de focus zal in deze rapportage liggen op de beleidsmatige grens, omdat gemeentelijk armoedebeleid veelal op dit beleidsmatig of sociaal minimum geënt is. De beleidsmatige grens is gebaseerd op het wettelijk bestaansminimum dat in de politieke besluitvorming is vastgesteld. Voor de uitvoering van het gemeentelijk armoedebeleid wordt vaak uitgegaan van een inkomensgrens die gelijkgesteld is aan een zeker percentage van het sociaal minimum. (CBS, 2021). In deze rapportage wordt daarom gerapporteerd op een inkomen op of onder het sociaal minimum én een inkomensgrens die gelijkgesteld is aan 120 procent van het sociaal minimum (aangeduid met respectievelijk beleidsmatig minimum (101%) en (120%)).
- › *Verborgene armoede* heeft in dit onderzoek betrekking op arme huishoudens die geen bijstandsuitkering ontvangen van een gemeente. Arme huishoudens worden 'bekend' verondersteld bij gemeenten als een (of meer) van de personen binnen een huishouden een bijstandsuitkering ontvangt. Huishoudens worden verondersteld 'verborgen' te zijn voor een gemeente, als niemand binnen een huishouden een bijstandsuitkering ontvangt. Dat kan betekenen dat ofwel binnen het huishouden geen (enkele) uitkering ontvangen wordt, maar het kan ook zo zijn dat een uitkering van huishoudens (alleen) een werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheidsuitkering en/of uitkering uit overige sociale voorzieningen¹ betreft. Wanneer op persoonsniveau gerapporteerd wordt, gaat het om personen binnen huishoudens die onder de armoedegrens leven én waarbij het huishouden onbekend is bij de gemeente.

Tenslotte kan door koppeling van de gegevens van de deelnemende gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van de gemeentelijke voorzieningen voor armen (inclusief kwijtschelding van lokale lasten) aan de inkomensbestanden van het CBS nauwkeuriger worden vastgesteld welk deel van de armen niet bekend is bij deze gemeenten.

- › Verder hebben alle analyses in dit onderzoek betrekking op personen tot 65 jaar, huishoudens met een hoofdkostwinner tot 65 jaar en werkenden tussen de 15 en 65 jaar. *De bovengrens van 65 jaar* is in de eerste plaats ingesteld omdat de arbeidsmarktpositie een belangrijke rol speelt in dit onderzoek, waardoor het voor de hand ligt om leeftijd af te bakenen op een punt waarop in alle jaren (2011 – 2018) mensen tot de beroepsbevolking gerekend worden. In de tweede plaats blijken vrijwel alle ouderen met een inkomen onder de armoedegrens volgens de in dit rapport gehanteerde afbakening

¹ Onder de overige sociale voorzieningen vallen 212.000 Wajong-uitkeringen (die door het UWV worden uitbetaald) en ca. 27.000 IOAW-, IOAZ- en BBZ-uitkeringen (die door de gemeente worden uitbetaald). Slechts zo'n 11% van deze categorie is dus bekend bij de gemeente. Daarom hebben we uiteindelijk besloten deze categorie buiten beschouwing te laten bij het vaststellen of iemand 'verborgen' (arm) is.

verborgen te zijn voor gemeenten (zie ook bijlage A)². Een aanzienlijk aandeel van hen zal overigens wel bekend zijn bij andere overheidsorganisaties, omdat ze een AOW en mogelijk aanvullend pensioen ontvangen.

- › Weinig inkomen kan voor huishoudens een tijdelijke, incidentele kwestie zijn, of juist langer aanhouden. Over de vraag wat *'langdurig'* is, kan ook worden gesoebat. Eurostat beschouwt een periode van drie jaar als langdurig, terwijl het CBS van een langdurig laag inkomen spreekt als men vier jaar of langer een inkomenspositie onder de lage inkomensgrens of wettelijk sociaal minimum inneemt. In deze rapportage sluiten we aan bij de benadering van het CBS, en heeft een langdurig laag inkomen dus betrekking op huishoudens die gedurende vier jaar een inkomen onder een bepaalde grens hebben.

In deze publicatie rapporteren we langdurige armoede voor de periode 2014-2018. Dit komt overeen met hoe het CBS over langdurige armoede publiceert en houdt verband met de trendbreuken in de data. In recente publicaties van het CBS (zoals bijvoorbeeld CBS, 2021) wordt langdurige armoede tevens voor de periode 2011-2013 gerapporteerd. Dit heeft ermee te maken dat het CBS in samenwerking met de Universiteit Leiden de beschikbare Inkomensbestanden van voor 2011 geharmoniseerd en consistent gemaakt heeft met de integrale IIV-bestanden van 2011 en verder (Caminada et al, 2021). Meer informatie over deze herziening is terug te vinden op: [Inkomen verdeeld, trends 1977-2019 - Universiteit Leiden](#). Deze revisie heeft grosso modo wel tot substantieel kleinere verschillen geleid, maar heeft de eerder bestaande trendbreuken niet kunnen wegwerken. Tegen deze achtergrond hebben we ervoor gekozen om alleen voor de nieuwe reeks – dus tussen 2014 en 2018 – te rapporteren.

² Dit betekent overigens niet dat ouderen niet bekend kunnen zijn via gemeentelijke regelingen, zoals bijvoorbeeld middels gemeentelijke regelingen op het gebied van openbaar vervoer. De reden waarom vrijwel alle ouderen onbekend zijn bij gemeenten, heeft te maken met de manier waarop 'verborgen' en 'bekend' in het rapport gemeten is. In de CBS microdata gaat het om inkomens(stromen), dus bijvoorbeeld of iemand uit het huishouden inkomen uit bijstand ontvangt (hetgeen via de gemeente gaat en dan zijn ze dus 'bekend'). Voor de analyses die we voor Nederland als geheel rapporteren, hebben we geen informatie over regelingen op gemeenteniveau, en dan is in bijlage A (dus) te zien dat – als je het op deze manier meet – vrijwel alle arme ouderen 'verborgen' zijn. Anders gezegd: een deel van de armen die in de rapportage voor Nederland als geheel 'verborgen' zijn, zullen wel bij gemeenten bekend zijn via gemeentelijke regelingen. Dat is echter niet op te maken uit de CBS microdata.

In het onderdeel waar we gemeenteregelingen hebben meegenomen (dus op basis van de deelnemende gemeenten in het consortium) kun je wél meten of personen/ huishoudens gebruik maken van gemeentelijke regelingen, en dus strikter meten of personen/ huishoudens al dan niet verborgen zijn voor de gemeente. Dat is daarmee ook één van de belangrijke elementen dat dit rapport toevoegt.

Hoofdstuk 2. Een basisanalyse van verborgen armoede in Nederland

Inleiding

Dit hoofdstuk laat zien hoe het aandeel huishoudens en personen met een inkomen onder verschillende armoedegrenzen (per jaar en langdurig) zich heeft ontwikkeld tussen 2011 en 2018, in hoeverre deze verborgen zijn voor gemeenten. Bevolkingsgroepen worden niet in gelijke mate getroffen door (verborgen) armoede: welke demografische groepen lopen het meeste risico op (verborgen) armoede? En welke ontwikkelingen zijn daarin waarneembaar?

Dit deel van het onderzoek wordt uitgevoerd op microdata van het CBS, en meer in het bijzonder wordt hiervoor gebruik gemaakt van 'Inkomen van huishoudens' (INHATAB) en 'Inkomen van personen' (INPATAB), die informatie over de inkomens van alle ingezetenen in Nederland en van hun huishoudens omvatten.

Onderzoekspopulatie

Het onderwerp van analyse naar (verborgen) armoede zoals uitgevoerd in dit onderzoek is vergelijkbaar met het onderwerp van analyse in rapportages over armoede en sociale uitsluiting door het CBS (CBS, 2019). Dat betekent dat bij de analyses naar (verborgen) armoede personen in instellingen, inrichtingen en tehuizen (249.000 personen), alsmede studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden (606.000 personen) buiten beschouwing bleven. Zoals het CBS (2019) ook aangeeft: "Dat gebeurt niet omdat deze groepen geen risico op armoede zouden kunnen lopen, maar omdat de besteding van hun inkomen grotendeels vastligt (de verzorgingsbijdrage van tehuusbewoners) of niet volledig wordt waargenomen (het ontbreken van gegevens over de financiële ondersteuning van ouders aan hun uitwonende studerende kinderen)" (p. 21). Deze groepen worden buiten beschouwing gelaten bij de rapportage op basis van de lage-inkomensgrens en de beleidsmatige armoedegrens. Bij de Europese armoedegrens worden studentenhuishoudens overigens wél meegerekend.

Waar rapportage over armoede en sociale uitsluiting van het CBS zich doorgaans richten op de totale bevolking (alle leeftijden), is in het voorliggende rapport de keuze gemaakt om ons te richten op personen tot 65 jaar. De onderzoekspopulatie van dit onderzoek bestond daardoor in 2018 uit 13 miljoen personen jonger dan 65 jaar die samen in bijna 5,2 miljoen huishoudens woonden³. Het complete overzicht van de onderzoekspopulatie bij verschillende armoedegrenzen en de totale bevolking of de bevolking tot 65 jaar in 2018 is weergegeven in de tabel hieronder.

	Totale bevolking		Bevolking tot 65 jaar	
	Personen	Huishoudens	Personen	Huishoudens
Laag inkomen	16332958	7393488	13041906	5187641
Beleidsmatig minimum (101%)	16332958	7393488	13041906	5187641
Beleidsmatig minimum (110%)	16332958	7393488	13041906	5187641
Beleidsmatig minimum (120%)	16332958	7393488	13041906	5187641
Europese armoedegrens*	16806331	7760588	13491407	5532239

* De Europese armoedegrens bevat, in tegenstelling tot 'laag inkomen' en 'beleidsmatig inkomen', wel studentenhuishoudens/ niet gehele jaarinkomen

³ Indien gerapporteerd wordt op de lage-inkomensgrens en beleidsmatige armoedegrenzen

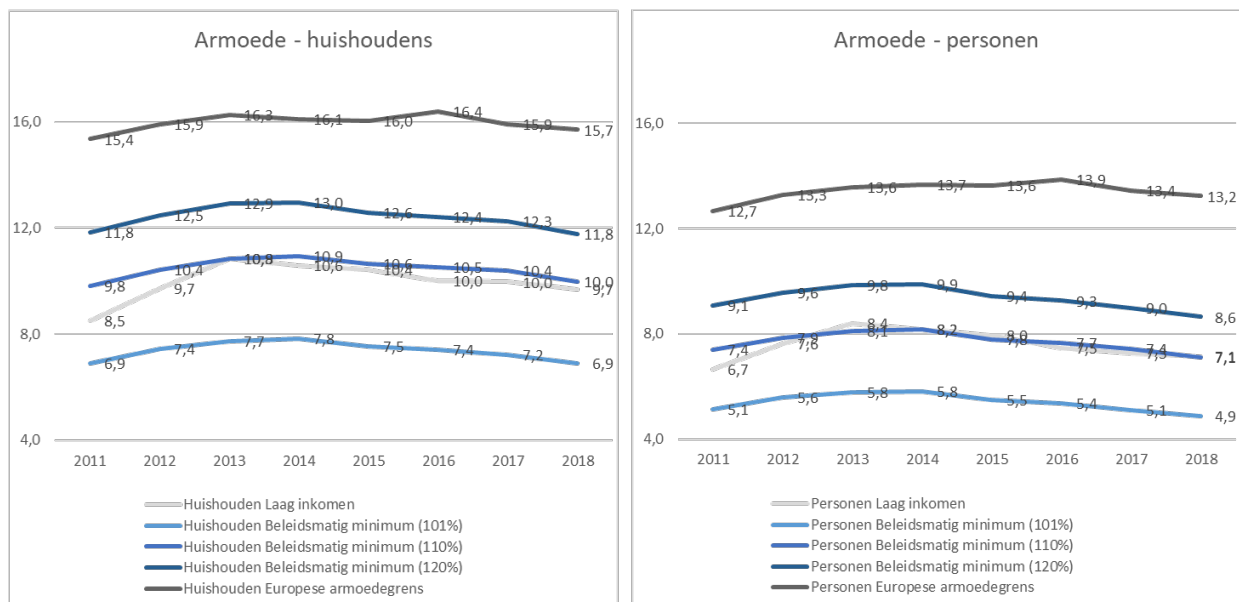
Risico op verborgen armoede: omvang en trends

Armoederisico bereikt piek in 2013-2014

In 2018 hadden 357 duizend huishoudens, en 634 duizend personen, een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%). Dit komt overeen met een aandeel van 6,9 van de huishoudens en 4,9 procent van de bevolking onder de 65 jaar (zie figuur 2.1; de lichtblauwe lijn geeft het percentage huishoudens en of personen met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in de verschillende jaren weer). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is in de figuur te zien dat in 2018 11,8 procent van de huishoudens en 8,6 procent van alle personen tot 65 jaar een inkomen op of onder het sociaal minimum van 120% had (de donkerblauwe lijn in figuur 2.1).

Over een langere periode is te zien dat in de periode tussen 2011 en 2013-2014, in de periode van de economische crisis, het aantal huishoudens en personen onder de armoedegrenzen toenam. Het maakt daarbij niet uit welke armoedegrenzen wordt gehanteerd: zowel de lage inkomensgrens van het CBS, de verschillende beleidsmatige grenzen en de Europese armoedegrenzen laten in deze periode een toename in het armoederisico zien. In de periode na 2013-2014 tot 2018 zien we vervolgens in de regel een aanhoudende afname. Dit was een periode waarin de economie zich herstelde, de werkloosheid daalde en de koopkracht steeg. (CBS, 2021). Dit beeld komt overigens overeen met metingen van het CBS (2021) en SCP (2019)⁴.

Figuur 2.1 Huishoudens en personen (tot 65 jaar) onder armoedegrenzen in Nederland, %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

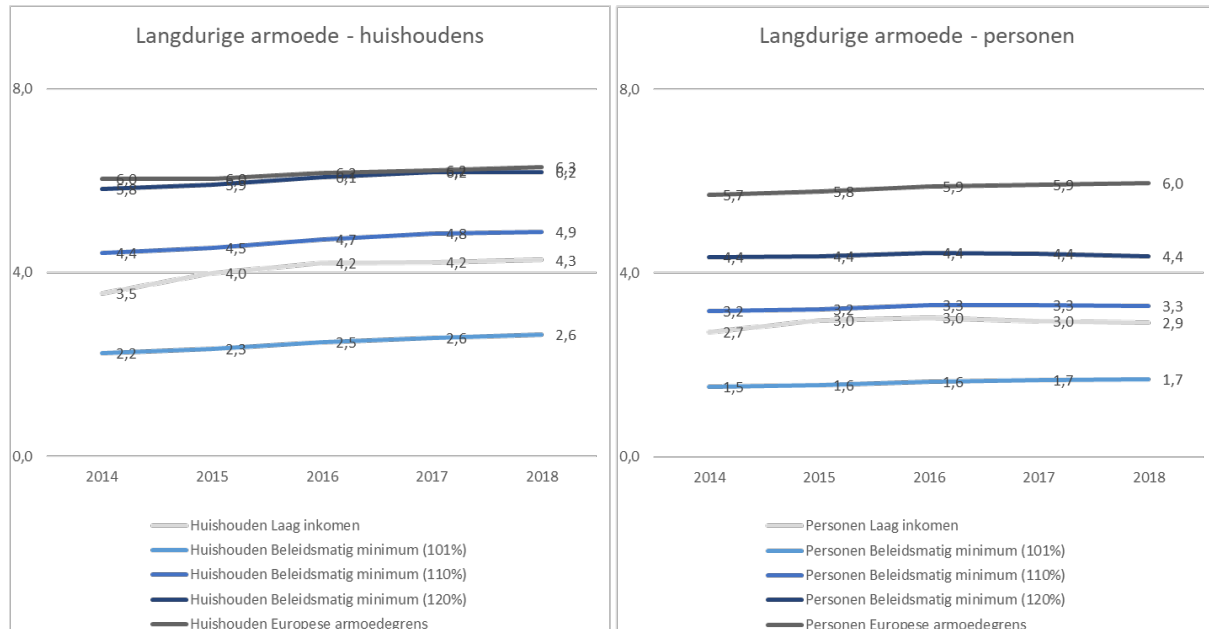
⁴ Hoewel de metingen van CBS en SCP betrekking hebben op de gehele Nederlandse bevolking (alle leeftijden), en wij een bovengrens hanteren van 65 jaar.

Over de hele periode is verder te zien dat de relatieve armoedebenadering (Europese armoedegrens) substantieel hogere percentages armoede meet dan de andere grenzen, en dat deze bovendien meer lijkt te fluctueren⁵. Het beleidsmatig minimum (101%), zoals ook grotendeels gevolgd in dit rapport, (b)lijkt de meest 'strikte' opvatting van armoede te vormen. Omdat door veel gemeenten ook uitgegaan wordt van een inkomensgrens van 120% van het sociaal minimum, zal ook hier in het navolgende op gerapporteerd worden. De lage-inkomensgrens van het CBS lijkt het midden te houden tussen het beleidsmatig minimum van 101% en 110%, hoewel dichterbij 110%.

Langdurig armoederisico loopt op

Van de 357 duizend huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in 2018, moesten er 125 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) uit op 2,6 procent. Bij 120% leefden in 2018 293 duizend huishoudens, en 535 duizend personen, langdurig op of onder deze beleidsmatige grens. Sinds 2014 is sprake van een stijging van het aandeel huishoudens en personen met een laag inkomen.

Figuur 2.2 Huishoudens en personen (tot 65 jaar) langdurig onder armoedegrenzen in Nederland, %, verschillende armoedegrenzen, 2014-2018

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

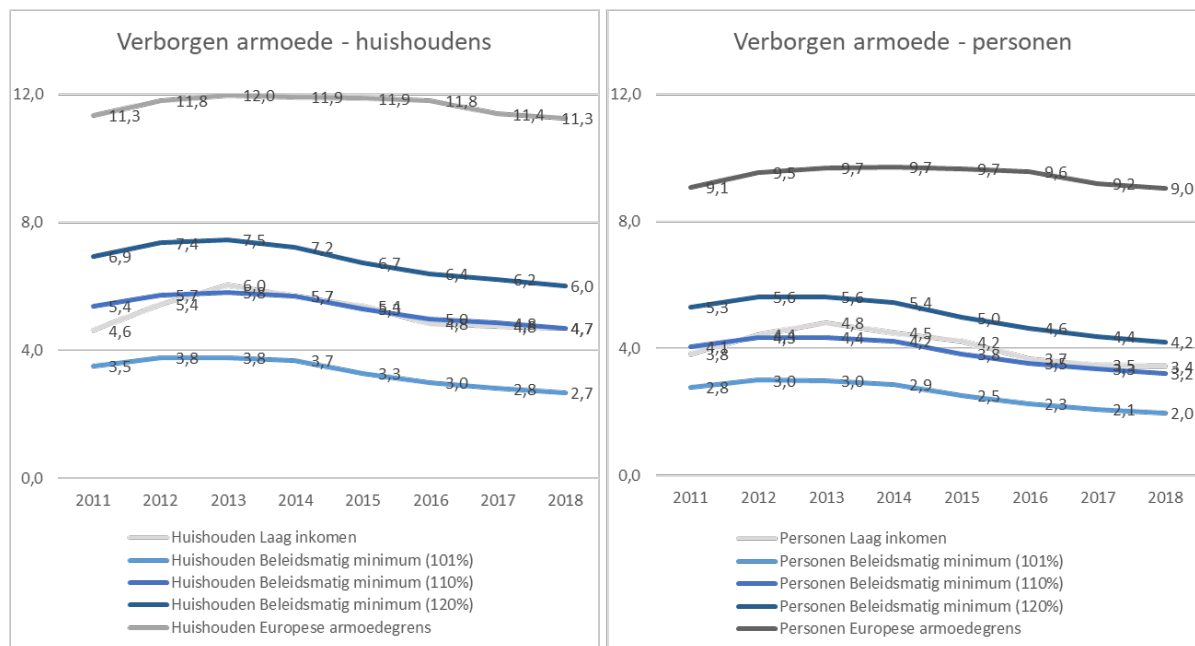
⁵ Eurostat, het statistisch bureau van de EU, publiceert ook resultaten omtrent de kans op armoede voor de Europese lidstaten. De resultaten die zij presenteren voor Nederland zijn gebaseerd op een ander inkomensbegrip en een andere equivalentieschaal dan het CBS gebruikt. Omdat we de Europese armoedegrenzen verder in de rapportage niet meer gebruiken, wordt hier niet verder op ingegaan

Verborgen armoederisico bereikt piek in 2012-2013

In 2018 hadden 139 duizend huishoudens, en 256 duizend personen, een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) én waren onbekend bij gemeenten. Dit komt overeen met een aandeel van 2,7 van de huishoudens en 2,0 procent van de bevolking onder de 65 jaar (zie figuur 2.3, de lichtblauwe lijn). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is in de figuur te zien dat in 2018 6,0 procent van de huishoudens en 4,2 procent van alle personen tot 65 jaar een inkomen op of onder het sociaal minimum van 120% had (de donkerblauwe lijn in figuur 2.3).

Als we over een langere periode kijken, dan is te zien dat de verborgen armoede, dat wil zeggen het aandeel huishoudens of personen dat onder de armoedegrens leeft en daarbij niet bekend is bij gemeenten, een piek bereikt in 2012-2013, en daarna gestaag afneemt. De piek ligt dus iets eerder dan de piek in de armoedecijfers (zoals weergegeven in figuur 2.1). Ook hier maakt het niet uit welke armoedegrens wordt gehanteerd: zowel de lage inkomensgrens van het CBS, de verschillende beleidsmatige grenzen en de Europese armoedegrens laten een vergelijkbaar patroon van toename tot 2012-2013 en daarna afname zien.

Figuur 2.3 Huishoudens en personen (tot 65 jaar) onder armoedegrens én onbekend bij gemeenten (verborgen), %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

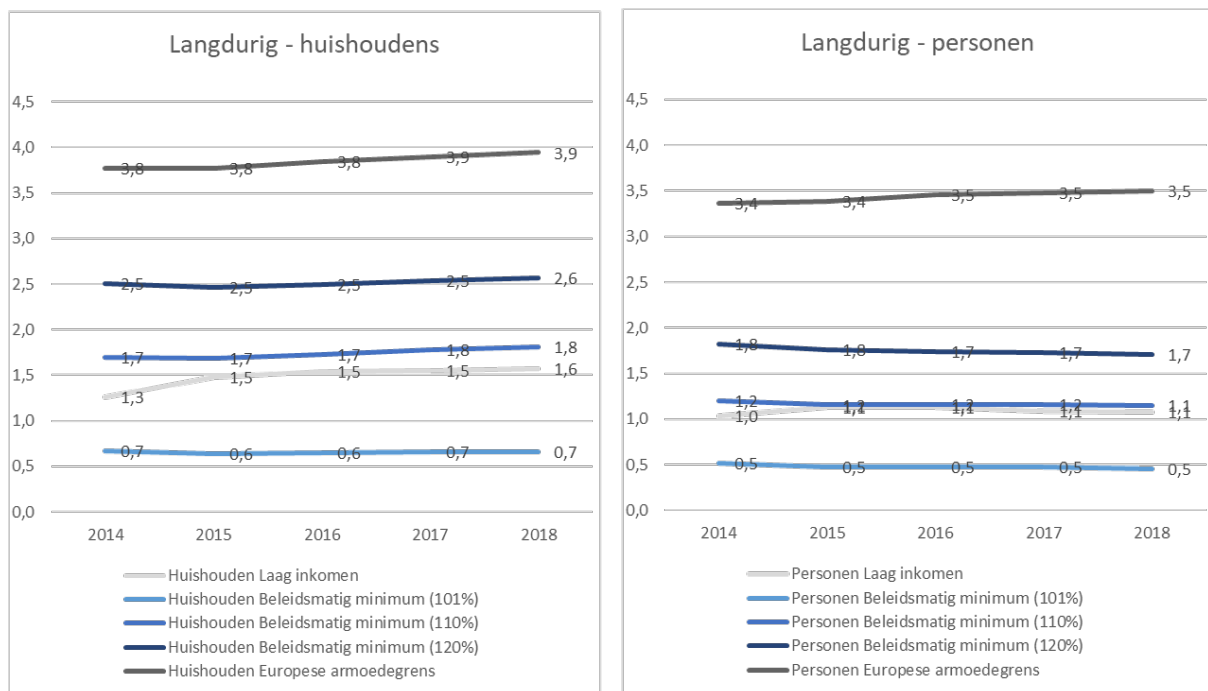
Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Over de hele periode is verder te zien dat de relatieve armoedebenadering (Europese armoedegrens) ook onder verborgen armen substantieel hogere percentages meet dan de andere grenzen. Het beleidsmatig minimum (101%) (b)lijkt ook hier de meest ‘strikte’ opvatting van verborgen armoede te vormen. De lage-inkomensgrens van het CBS ligt dichtbij het beleidsmatig minimum 110%.

Langdurig verborgen armoederisico is redelijk constant

Van de 139 duizend huishoudens die een inkomen hadden op of onder het sociaal minimum (101%) en bovendien onbekend waren bij gemeenten in 2018, moesten er 31 duizend al ten minste vier jaar achtereen van een laag inkomen rondkomen⁶. Daarmee kwam het aandeel huishoudens met een langdurig inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) dat bovendien onbekend is bij gemeenten in 2018 uit op 0,7 procent. Bij 120% leefden in 2018 122 duizend huishoudens, en 209 duizend personen, langdurig op of onder deze beleidsmatige grens en waren bovendien onbekend bij gemeenten. Het verborgen langdurig armoederisico is in recente jaren redelijk constant.

Figuur 2.4 Huishoudens en personen (tot 65 jaar) langdurig onder armoedegrenzen én onbekend bij gemeenten (verborgen), %, verschillende armoedegrenzen, 2014-2018

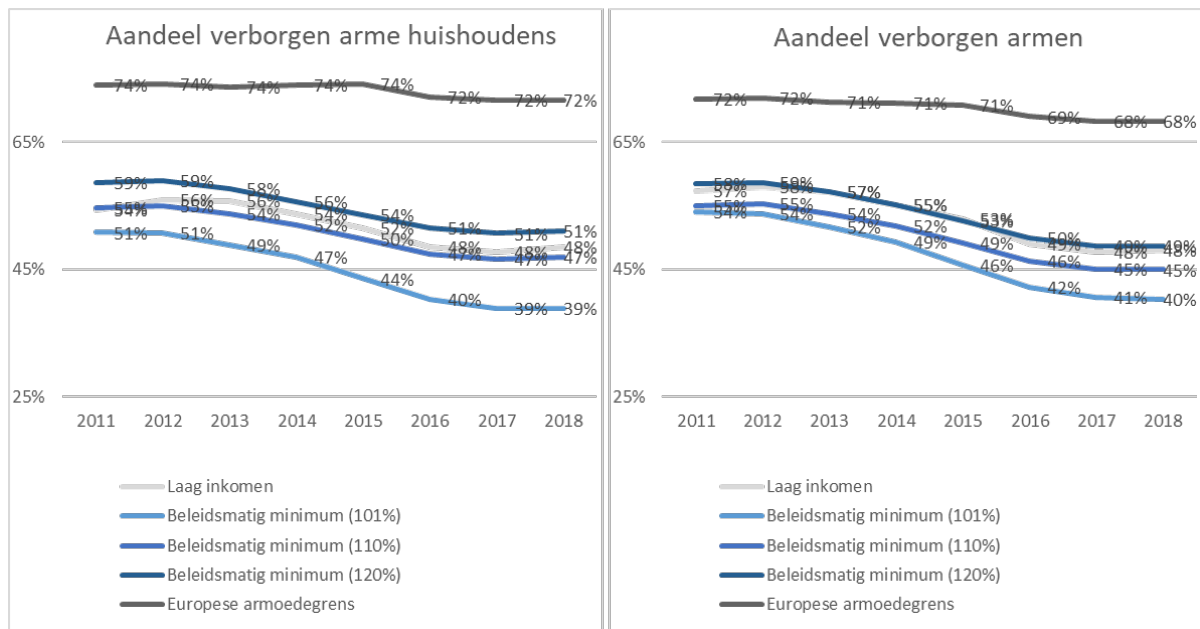
Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

⁶ Dat wil dus overigens niet per se zeggen dat deze huishoudens of personen in alle vier de jaren *verborgen* waren. Voor 2018 gaat het om huishoudens die ten minste vier jaar achtereen moesten rondkomen van een laag inkomen en in 2018 onbekend waren bij gemeenten; voor 2017 gaat het om huishoudens die ten minste vier jaar achtereen moesten rondkomen van een laag inkomen en in 2017 onbekend waren bij gemeenten etc. De stabiliteit en dynamiek in verborgen armoede wordt nader besproken in hoofdstuk 4.

Aandeel verborgen armen daalt

Als we kijken naar het aandeel huishoudens onder de armoedegrens dat verborgen is voor gemeenten (ratio, figuur 2.5), dan is te zien dat in 2018 39 procent van de huishoudens en 40 procent van de personen onder de armoedegrens (beleidsmatig minimum, 101%) verborgen was voor gemeenten. In de periode 2011-2018 is het aandeel verborgen armen gedaald vanaf iets meer dan 50 procent in 2011 naar circa 40 procent in 2018 (beleidsmatig minimum, 101%). Wanneer uitgegaan wordt van een armoedegrens bij een beleidsmatig minimum van 120% is het aandeel armen dat verborgen was voor gemeenten gedaald van ongeveer 60 naar 50 procent.

Figuur 2.5 Ratio: het aandeel verborgen arme huishoudens (links) en personen (rechts) ten opzichte van het totaal aantal arme huishoudens en personen, %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Aan dergelijke veranderingen zoals weergegeven in figuur 2.5 kunnen verschillende mechanismen ten grondslag liggen. Het kan bijvoorbeeld zo zijn dat meer armen hun weg naar gemeenten weten te vinden en een beroep doen op een bijstandsuitkering, waardoor het aandeel armen dat verborgen is daalt. Het kan ook betekenen dat in deze periode meer mensen (weer) een baan vinden en niet langer onder de armoedegrens leven – hierdoor kan de verhouding tussen armen die bekend zijn bij gemeenten ten opzichte van het totaal aantal armen veranderen. Concreter uitgedrukt: het aandeel armen dat bijvoorbeeld een bijstandsuitkering heeft ten opzichte van het totaal aantal armen stijgt. De daling in het aandeel verborgen armen zou dan (deels) toe te schrijven zijn aan een conjunctuureffect. In het volgende kijken we naar veranderingen in armoederisico naar voornaamste bron van inkomen, dat iets meer inzicht kan bieden in dergelijke mogelijke onderliggende mechanismen.

Sociaaleconomische kenmerken

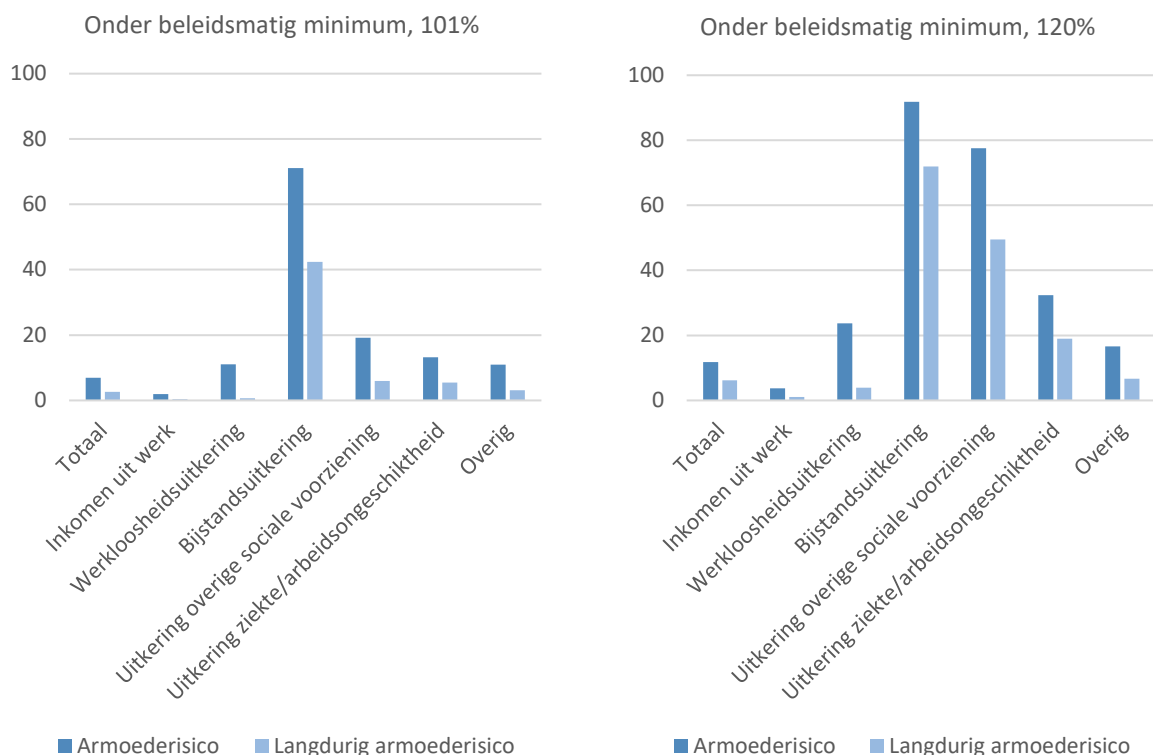
Bijstandsontvangers lopen het meeste risico op (langdurige) armoede

Bijna drie kwart van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering moesten rondkomen, had in 2018 een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) (zie figuur 2.6, links). Meer dan 40 procent van de bijstandsontvangers had al minstens vier jaar een inkomen op of onder dit sociaal minimum. Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is in de figuur (rechts) te zien dat in 2018 92 procent van de huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering rondkomen een inkomen onder deze grens ontving, en bijna drie kwart van deze huishoudens had in 2018 *langdurig* een inkomen onder een sociaal minimum van 120%.

Ook onder ontvangers van een uitkering uit overige sociale voorzieningen (zoals de Wajong) en een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering lag het aandeel huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (zowel 101 als 120%) ruim boven het gemiddelde.

Van de huishoudens met vooral inkomen uit werk had in 2018 2 procent een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) en 3,6 procent een inkomen onder een sociaal minimum van 120%. Het risico op een langdurig inkomen op of onder het sociaal minimum 101% en 120% bedroeg respectievelijk slechts 0,3 en 1,1 procent.

Figuur 2.6 (Langdurig) armoederisico naar belangrijkste inkomensbron van het huishouden, in procenten, 2018, onder beleidsmatig minimum, 101% (links) en 120% (rechts)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

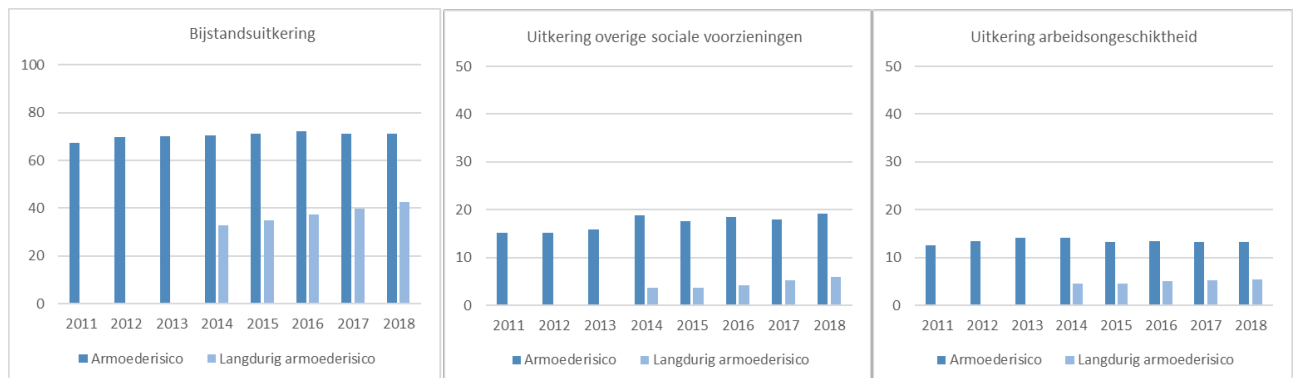
(Langdurig) armoederisico gestegen voor huishoudens met overdrachtsinkomen uit bijstandsuitkering, overige sociale voorzieningen en arbeidsongeschiktheid

Tussen 2011 en 2013 steeg het risico op armoede voor huishoudens met voornamelijk een overdrachtsinkomen via een bijstandsuitkering, uitkering overige sociale voorzieningen en arbeidsongeschiktheidsuitkering. Met name bijstandsontvangers en ontvangers van een uitkering uit overige sociale voorzieningen leken niet de profiteren van het herstel dat vanaf 2014 intrad (zie figuur 2.7). Het aandeel met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101% en 120%) lag voor deze groepen in 2018 op een vergelijkbaar of zelfs hoger niveau dan in 2014. Dit lijkt in mindere mate te gelden voor ontvangers van een arbeidsongeschiktheidsuitkering. Tussen 2014 en 2018 is het risico op langdurige armoede voor ál deze groepen (aanzienlijk) gestegen.

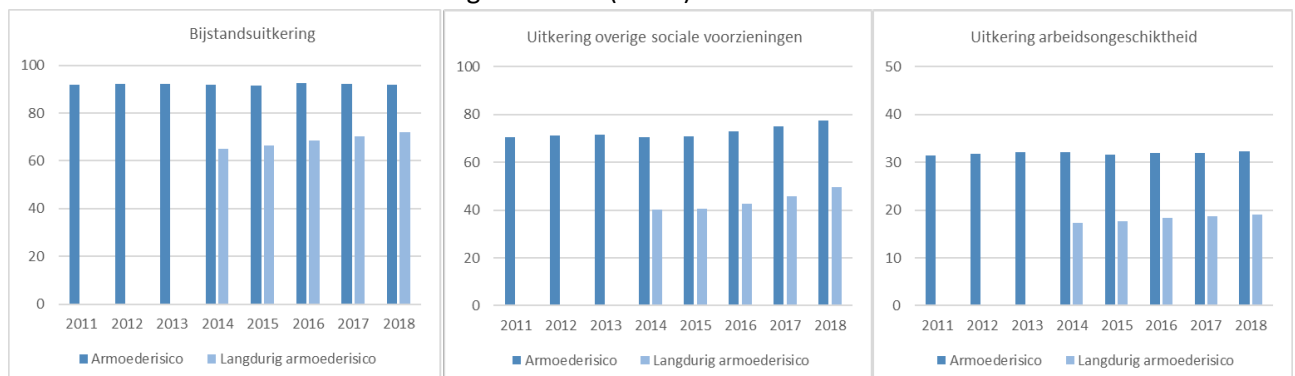
Bij huishoudens die voornamelijk rondkomen van een inkomen uit werk of werkloosheidsuitkering is vanaf 2013-2014 juist een substantiële teruggang opgetreden in het aandeel huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101% en 120%). Zij hadden dus wel baat bij de verbeteringen in het economische klimaat. In hoofdstuk 3 gaan we uitgebreider in op het armoederisico onder werkenden.

Figuur 2.7 (Langdurig) armoederisico onder huishoudens met vooral bijstand, een uitkering uit overige sociale voorzieningen en arbeidsongeschiktheid, in procenten, 2018, onder beleidsmatig minimum

a. Op of onder beleidsmatig minimum (101%)

b. Onder beleidsmatig minimum (120%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Uitkomsten op persoonsniveau (niet getoond) laten een vergelijkbaar beeld zien. Ook analyses naar het armoederisico onder personen die een werkloosheidsuitkering, bijstandsuitkering of arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangen (dus niet de voornaamste uitkering binnen het huishouden maar iedereen die geheel of gedeeltelijk afhankelijk is van een dergelijke uitkering) laten een vergelijkbaar verloop zien. De bevindingen hiervan zijn opgenomen als aanvullende bevindingen in bijlage B1 (persoonsniveau) en B2 (geheel of gedeeltelijk afhankelijk).

Bijstandsontvangers in de meerderheid

Niet alleen is het risico op een inkomen dat (langdurig) onder het sociaal minimum ligt het grootst onder huishoudens die voornamelijk van een bijstandsuitkering moesten rondkomen, ook vormen bijstandsontvangers de meerderheid hierin. Bijstandsontvangers waren in 2018 goed voor 56 procent van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) en 72 procent van de huishoudens met een langdurig inkomen op of onder deze grens. Gedurende de gehele periode is het aandeel bijstandsontvangers in zowel de groep met een inkomen op onder het sociaal minimum (101%) als de groep met een langdurig inkomen onder deze grens gestegen. Wanneer beleidsmatig minimum van 120% gehanteerd wordt, is een minder duidelijk patroon te zien.

Figuur 2.8 geeft aan dat in de periode 2011-2018 aan de ene kant meer arme huishoudens een beroep doen op een bijstandsuitkering, waardoor het aandeel armen dat verborgen is daalt. Tegelijkertijd zien we dat minder mensen met inkomen uit werk onder de verschillende armoedegrenzen leven, hetgeen aangeeft dat de daling in het aandeel verborgen armen ook deels verband houdt met een conjunctuureffect.

Figuur 2.8 Verdeling en omvang (langdurige) armoede naar belangrijkste inkomensbron van het huishouden, 2011-2018

a. Op of onder beleidsmatig minimum (101%)

b. Onder beleidsmatig minimum (120%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Grootste groep verborgen arme huishoudens ontvangt vooral inkomen uit werk

In 2018 hadden 77 duizend huishoudens een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) én waren onbekend bij gemeenten, waarbij hun belangrijkste bron van inkomen uit werk (in loondienst of als zelfstandige) afkomstig was. Daarmee waren huishoudens met als belangrijkste bron inkomen uit werk in 2018 goed voor 55 procent van de verborgen arme huishoudens in Nederland (zie tabel 2.1). Daarnaast vormden huishoudens met een arbeidsongeschiktheidsuitkering (20 procent) en een uitkering overige sociale voorzieningen (13 procent) substantiële groepen onder de verborgen armen. Ook onder de langdurig verborgen armen vormen huishoudens met als belangrijkste bron inkomen uit werk de grootste groep; 39 procent van de huishoudens die langdurig onder de armoedegrens leven en onbekend zijn bij gemeenten ontvangen inkomen uit werk. Onder de langdurig verborgen armen vormen ook de huishoudens die vooral rondkomen van een arbeidsongeschiktheidsuitkering een substantiële groep.

Tabel 2.1 Verdeling (langdurig) verborgen armoederisico naar belangrijkste inkomensbron van het huishouden, 2018

	Verborgen armoede		Langdurig verborgen armoede	
	101%	120%	101%	120%
Inkomen uit werk in loondienst	25,9%	27,3%	14,9%	16,3%
Inkomen uit werk als zelfstandige	29,5%	17,0%	24,0%	10,3%
Werkloosheidsuitkering	3,3%	3,1%	0,7%	1,0%
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	19,6%	22,3%	33,8%	31,6%
Uitkering overige sociale voorziening	13,3%	24,6%	16,3%	35,3%
Overig	8,5%	5,7%	10,3%	5,5%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek, 2018

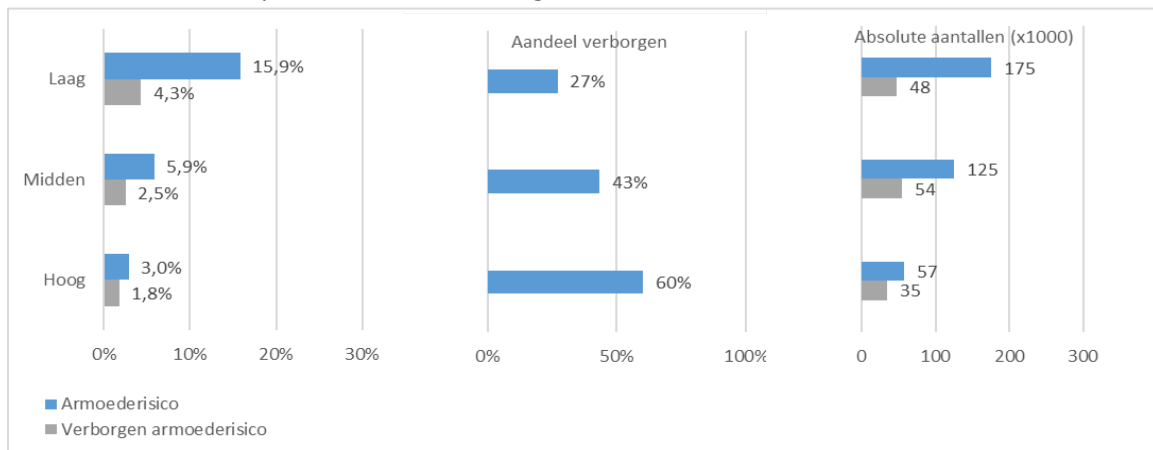
Verborgen armoede relatief hoog bij hogere opleiding

Van de huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner had 3,0 procent in 2018 een inkomen onder het beleidsmatig minimum (101%). Dit is minder dan bij middelbaar (5,9 procent) en vooral laagopgeleiden (15,9 procent) (zie figuur 2.9). Arme huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner waren echter wel relatief vaak verborgen; 60 procent van deze huishoudens was niet bekend bij de gemeente. Dit beeld is heel anders bij arme huishoudens met een laagopgeleide hoofdkostwinner; hiervan is 27 procent niet (en 73 procent dus wel) bekend bij de gemeente. In absolute aantallen blijkt dan – opvallend genoeg - dat huishoudens met een middelbaar opgeleide hoofdkostwinner de meest omvangrijke groep verborgen armen vormen.

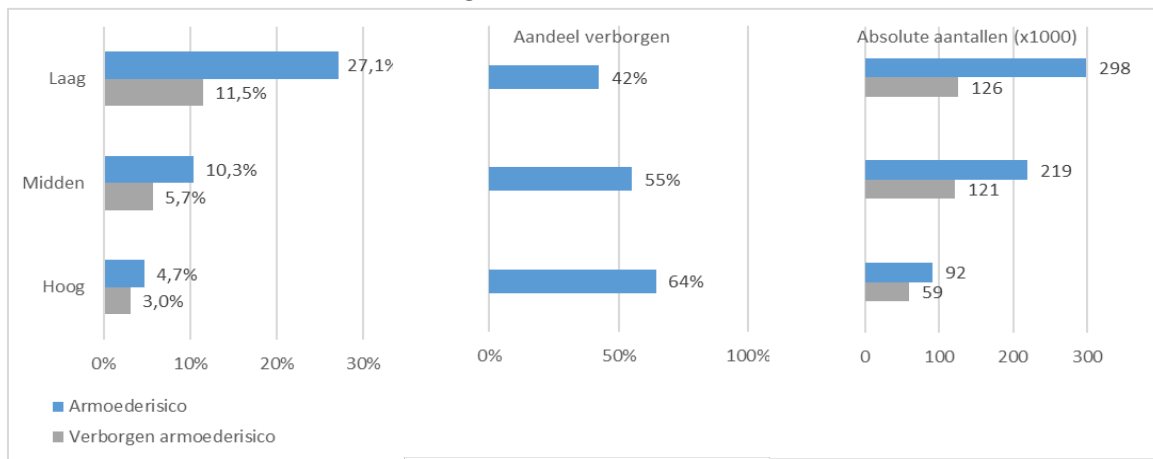
Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt aangehouden, dan blijft het beeld globaal gelijk, alleen vormen huishoudens met een laag opgeleide hoofdkostwinner dan niet alleen relatief, maar ook in absolute zin, de meest omvangrijke groep verborgen armen. Ook analyses op persoonsniveau, in plaats van opleidingsniveau van de hoofdkostwinner, laten eenzelfde beeld zien (analyses niet getoond).

Figuur 2.9 (Verborgen) armoederisico naar opleidingsniveau (hoofdkostwinner), huishoudens, 2018

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

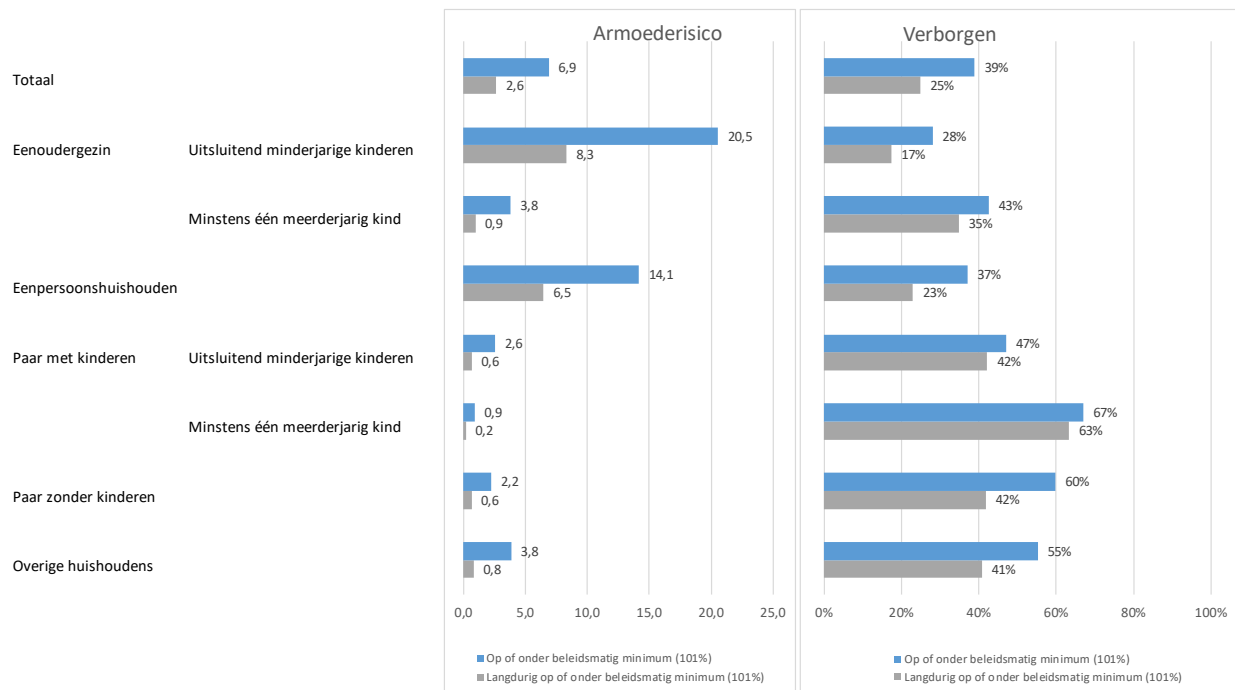
Bron: CBS, Inkomensstatistiek, 2018

Demografische kenmerken

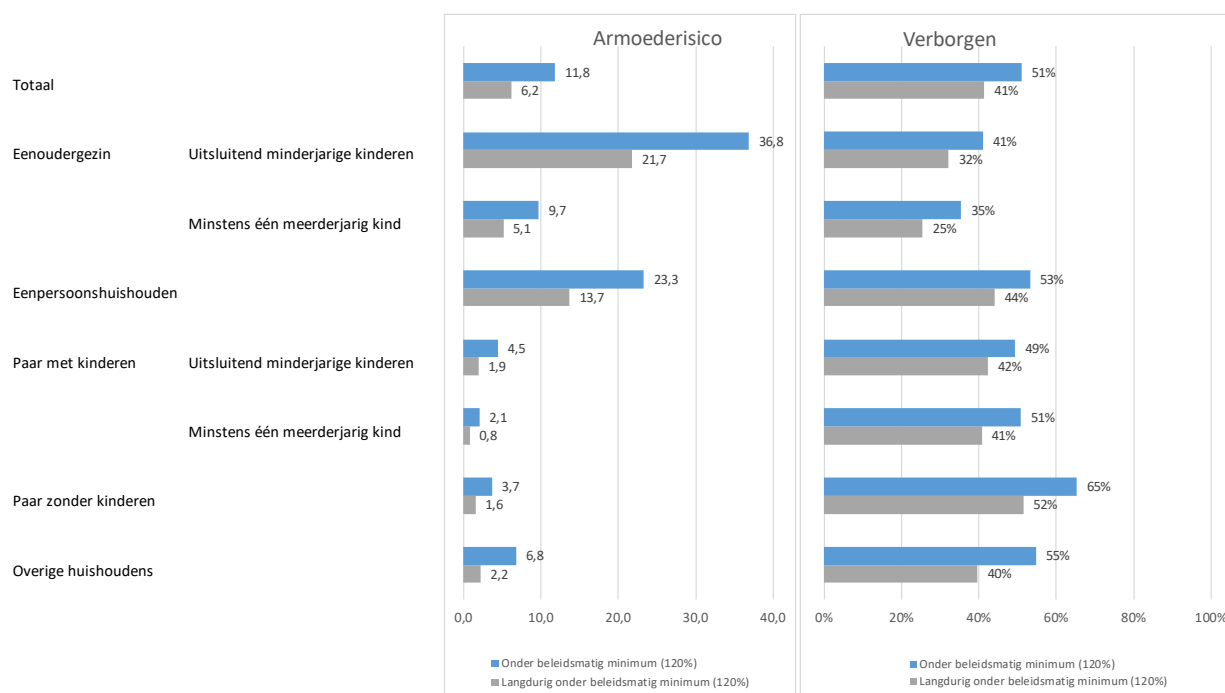
Armoederisico hoogst onder eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen

Een inkomen onder het beleidsmatig minimum (101%) kwam met 21 procent in 2018 het meest voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen (zie figuur 2.10a, links). Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd, had 37 procent van deze gezinnen een inkomen onder deze armoedegrens (figuur 2.10b, links). Alleenstaanden, oftewel eenpersoonshuishoudens, staan met 14 procent (respectievelijk 23 procent) op de tweede plek als het gaat om huishoudens met een hoog armoederisico (101% respectievelijk 120%). Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en eenpersoonshuishoudens gaan ook relatief vaak *langdurig* gebukt onder een laag inkomen (zie de grijze balken in de linker-figuren van 2.10a en 2.10b).

Figuur 2.10 a. Armoederisico (links) en het aandeel verborgen armen (rechts) per huishoudenstype, in procenten, 2018 (onder beleidsmatig minimum, 101%)

b. Armoederisico (links) en het aandeel verborgen armen (rechts) per huishoudenstype, in procenten, 2018 (onder beleidsmatig minimum, 120%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

Eenpersoonshuishoudens omvangrijkste groep verborgen armen

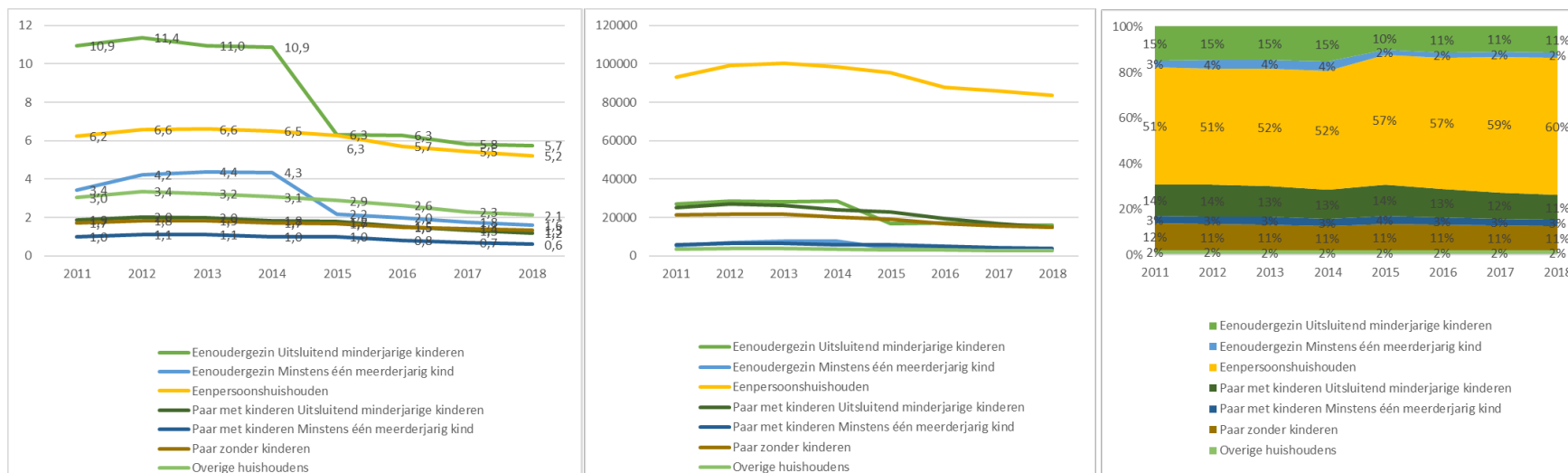
Het aandeel *verborgen* armen is, enigszins afhankelijk van de grens die gehanteerd wordt, relatief groot onder bijvoorbeeld paren met kinderen met minstens één meerderjarig kind en paren zonder kinderen (zie figuur 2.10a en 2.10b, rechts). In absolute aantallen gaat het hier echter niet om de omvangrijkste groep: de omvangrijkste groep vormen de eenpersoonshuishoudens (zie figuur 2.11).

Figuur 2.11 geeft de omvang en ontwikkelingen in verborgen armoede per huishoudenstype weer voor de periode tussen 2011 en 2018. Verborgene armoede (beleidsminimum, 101%) kwam met 5,7 procent in 2018 het meest voor bij eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen, gevolgd door eenpersoonshuishoudens met 5,2 procent. Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd, had 15,1 procent van de eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen een inkomen onder deze armoedegrens én was onbekend bij gemeenten; dit was 12,4 procent bij de eenpersoonshuishoudens.

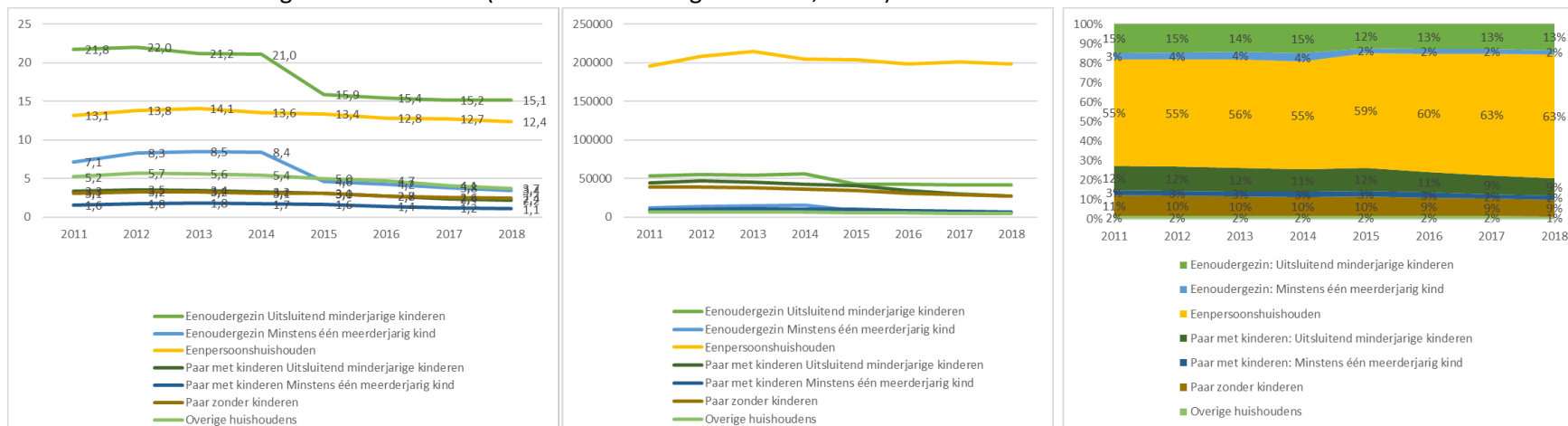
In aantallen vormt de groep eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen zoals gezegd niet de grootste groep. De grootste groep wordt gevormd door de eenpersoonshuishoudens; in 2018 gaat het om 60 procent van alle huishoudens die op of onder het beleidsmatig minimum (101%) leeft en onbekend is bij gemeenten.

Eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen vormen 11 procent van alle huishoudens die op of onder het beleidsmatig minimum (101%) leeft en onbekend is bij gemeenten.

Figuur 2.11 a. Verborgen armoederisico (op of onder beleidsmatig minimum, 101%) per huishoudenstype, in procenten (links), aantallen (midden) en aandeel in totaal aantal verborgen armen (rechts), 2011-2018

b. Verborgen armoederisico (onder beleidsmatig minimum, 120%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

De relatief abrupte daling in verborgen armoede tussen 2014 en 2015 houdt overigens verband met een belangrijke verandering in de kindregelingen: vanaf 2015 krijgen alleenstaande ouders een extra hoog kindgebonden budget waardoor met name werkende alleenstaande ouders vaker dan voorheen boven de kritische grens uitkomen. Ondanks deze verbetering is het risico op langdurige armoede bij deze eenoudergezinnen nog steeds relatief groot (zie figuur 2.10). In 2018 moest 8,3 procent van hen minstens vier jaar achtereen van inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%) rondkomen.

Eenpersoonshuishoudens

Eenpersoonshuishoudens vormen in zowel relatieve als absolute zin een omvangrijke groep verborgen armen. Als we nader inzoomen op deze eenpersoonshuishoudens, dan vallen een aantal zaken op:

- >> Binnen de groep eenpersoonshuishoudens hebben **vrouwen** een relatief hoog verborgen armoederisico. Ook in de leeftijdscategorie tot 35 jaar, waarin vrouwen (binnen de groep eenpersoonshuishoudens) een relatief laag armoederisico hebben ten opzichte van mannen, is het *verborgen* armoederisico hoger;
- >> Vooral oudere eenpersoonshuishoudens, in de leeftijdscategorie **55-64 jaar**, hebben een relatief hoog verborgen armoederisico;
- >> Eenpersoonshuishoudens met als voornaamste inkomensbron een **uitkering uit overige sociale voorzieningen** zijn, overeenkomstig het beeld in figuur 2.6, relatief vaak arm en tevens verborgen voor gemeenten;
- >> Eenpersoonshuishoudens die onder de armoedegrens leven (101 en 120%) en onbekend zijn bij gemeenten ontvangen vaker dan gemiddeld in Nederland **een uitkering uit ziekte/ arbeidsongeschiktheid** als belangrijkste bron van inkomen;
- >> **Zelfstandigen**, en dan met name de zelfstandigen zonder personeel, hebben ook binnen deze groep een relatief hoog (verborgen) armoederisico.

Zie de gegevens in tabel B3 in de bijlage voor meer achtergrondinformatie.

Kans op armoede grootst voor kinderen en oudsten

Kinderen tot en met 14 jaar lopen een bovengemiddeld risico op armoede: in 2018 leefde tot 6,5 procent van deze kinderen in een huishouden met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%) (zie figuur 2.12a); tot 11 procent wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd (figuur 2.12b). Dit is ruim 1,6 procentpunten hoger dan het landelijke gemiddelde (4,9 procent, blauwe stippellijn in figuur 2.12a). Tussen de 15 en 29 jaar is het aandeel armen in de bevolking relatief laag.

De verandering in armoederisico onder kinderen vanaf 14 jaar en jongvolwassenen is goed verklaarbaar: de ouders (vooral moeders) gaan doorgaans weer werken, of gaan meer uren werken. Vooral onder alleenstaande moeders treedt een stijging van de arbeidsparticipatie op wanneer de kinderen naar de middelbare school gaan (SCP, 2019). Daarnaast is het mogelijk dat inkomsten van de kinderen het besteedbare inkomen van het huishouden (steeds meer) aanvullen.

Tussen de 30 en 40 jaar schommelt het armoederisico rond het gemiddelde. Vanaf het veertigste levensjaar is een daling zichtbaar en vanaf circa 50-55 jaar (afhankelijk van de gekozen armoedegrens) tot 65 jaar loopt het aandeel armen vervolgens weer op, naar 6 procent. De daling van het armoederisico kan bijvoorbeeld deels toegeschreven worden aan het feit dat het arbeidsinkomen in eerste instantie doorgaans stijgt op grond van werkervaring en het aanvaarden beter betaalde functies. De stijging van het armoederisico op latere leeftijd wordt deels veroorzaakt door problemen in de sfeer van gezondheid en barrières om in het arbeidsproces te blijven (of terug te komen). Daardoor wordt een relatief groot aandeel economisch inactief en komt voor een deel onder de kritische inkomensgrens terecht.

In de figuren 2.12a en 2.12b geeft de ratio de verhouding weer van het aantal verborgen armen ten opzichte van het totaal aantal armen. Daaruit komt naar voren dat het aandeel verborgen armen relatief groot is in de groep tussen de 20 en 29 jaar: tot 51 procent bij een beleidsmatig minimum van 101% en tot 59 procent bij een beleidsmatig minimum van 120%. Ook onder ouderen tussen de 60 en 65 jaar is het aandeel verborgen armen relatief hoog.

Jongeren tussen de 20 en 34 jaar

Zoals uit de hoofdttekst blijkt, vormen jongeren tussen de circa 20 en 34 jaar een opvallende groep verborgen armen. Het gaat hierbij overigens niet om jongeren in studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden. Zoals toegelicht in het kader 'onderzoekspopulatie' in hoofdstuk 2 zijn bij alle analyses naar (verborgen) armoede deze huishoudens buiten beschouwing gebleven. Het kan hierbij wel gaan om jongeren tussen de 20 en 34 jaar die nog thuis wonen, maar ook dan maken zij deel uit van een huishouden met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum, en is het huishouden onbekend bij de gemeente. In dit kader bekijken we in meer detail wie deze jongeren zijn.

>> In alle leeftijdsgroepen hebben **vrouwen** een hoger (verborgen) armoederisico dan mannen (bij zowel 101 als 120%), en daarmee (dus) ook in deze groep tussen de 20 en 34 jaar;

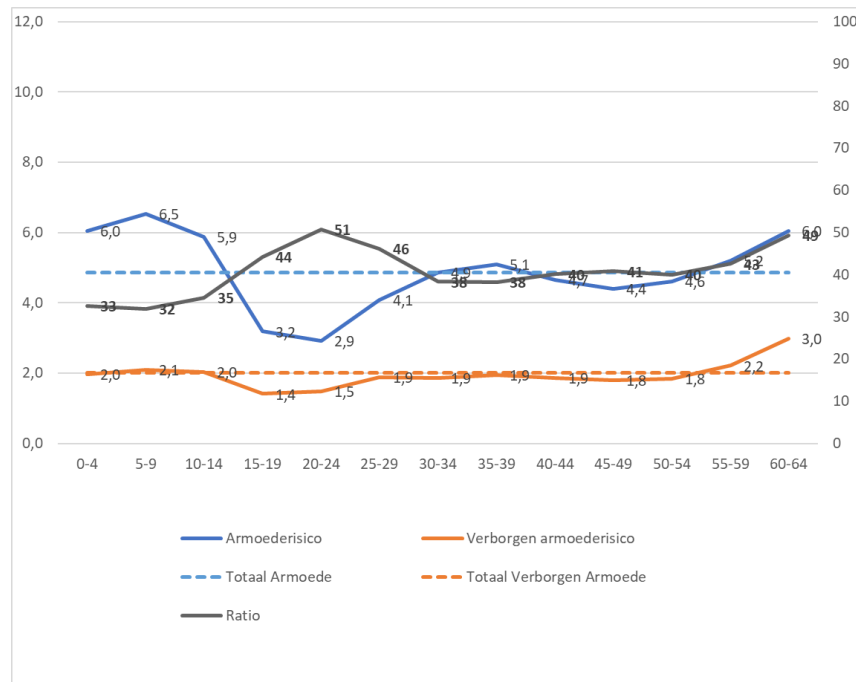
>> De meerderheid van de jongeren tussen de 20 en 34 jaar ontvangt als belangrijkste bron van inkomen en **inkomen uit werk**. Met name de groep met een **inkomen uit loondienst** is in relatieve en absolute zin omvangrijk;

>> Als we kijken naar opleidingsniveau dan valt op dat het verborgen armoederisico onder jongeren relatief hoog is onder **laagopgeleiden** – hoger dan gemiddeld in de hele populatie. In absolute cijfers vormen jongeren met een **middelbaar** opleidingsniveau echter de meest omvangrijke groep (bij zowel 101 als 120%).

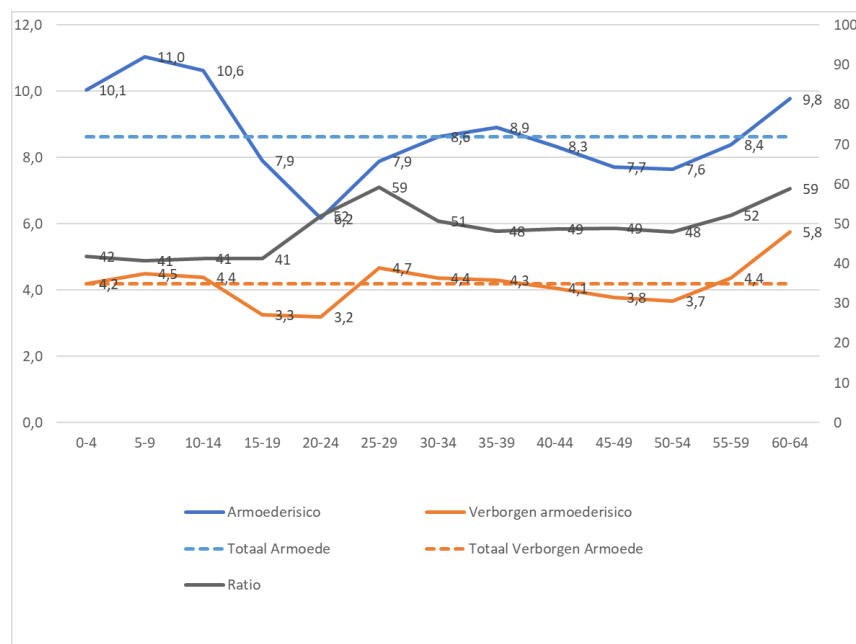
Zie de gegevens in tabel B4 in de bijlage voor meer achtergrondinformatie.

Figuur 2.12 (Verborgen) armoederisico per leeftijdscategorie, in procenten en ratio (aandeel verborgen arme personen ten opzichte van het totaal aantal arme personen), 2018

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

Relatief hoog (verborgen) armoederisico bij huishoudens met Oost-Europese herkomst

Onder huishoudens met een Nederlandse hoofdkostwinner had 4,7 procent een inkomen onder het beleidsmatig minimum (101%) (zie figuur 2.13a). Het aandeel verborgen armen in deze groep is iets bovengemiddeld (47 procent, ten opzichte van 39 procent gemiddeld). Onder huishoudens met een hoofdkostwinner van Europese, maar niet-Nederlandse, komaf was het armoederisico 7,4 procent (beleidsmatig minimum 101%).

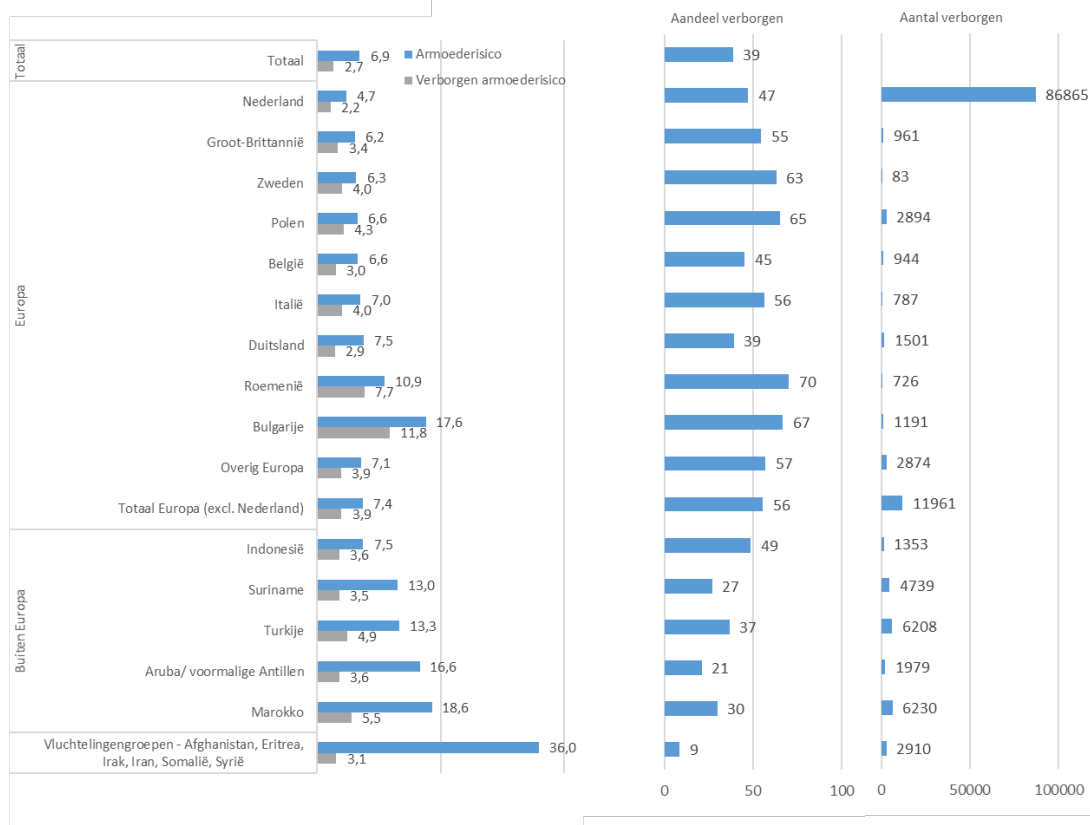
Zowel binnen huishoudens met een Europese als niet-Europese migratieachtergrond verschillen de armoederisico's sterk per land. Europese huishoudens met een Britse of Zweedse herkomst hebben minder vaak een inkomen onder het beleidsmatig minimum dan die met een Roemeense of Bulgaarse achtergrond. Met 17,6 procent liepen huishoudens met een Bulgaarse achtergrond in 2018 een relatief groot risico op armoede. Zij kampten bovendien betrekkelijk vaak met langdurige armoede, net als huishoudens van Roemeense en Poolse herkomst. Ook is het aandeel *verborgen* armen relatief groot bij huishoudens met Oost-Europese herkomst; ongeveer twee-derde van alle huishouden met Oost-Europese herkomst is onbekend bij gemeenten. Wel gaat het om een relatief kleine groep: ongeveer 3 procent van alle verborgen arme huishoudens in Nederland heeft een Bulgaarse, Roemeense of Poolse achtergrond.

Van de grootste groepen in Nederland met een niet-Europese migratieachtergrond hadden Marokkaanse huishoudens met 19 procent het vaakst een inkomen onder het beleidsmatig minimum (101%). Arme huishoudens met een niet-Europese migratieachtergrond zijn wel relatief vaak bekend bij gemeenten.

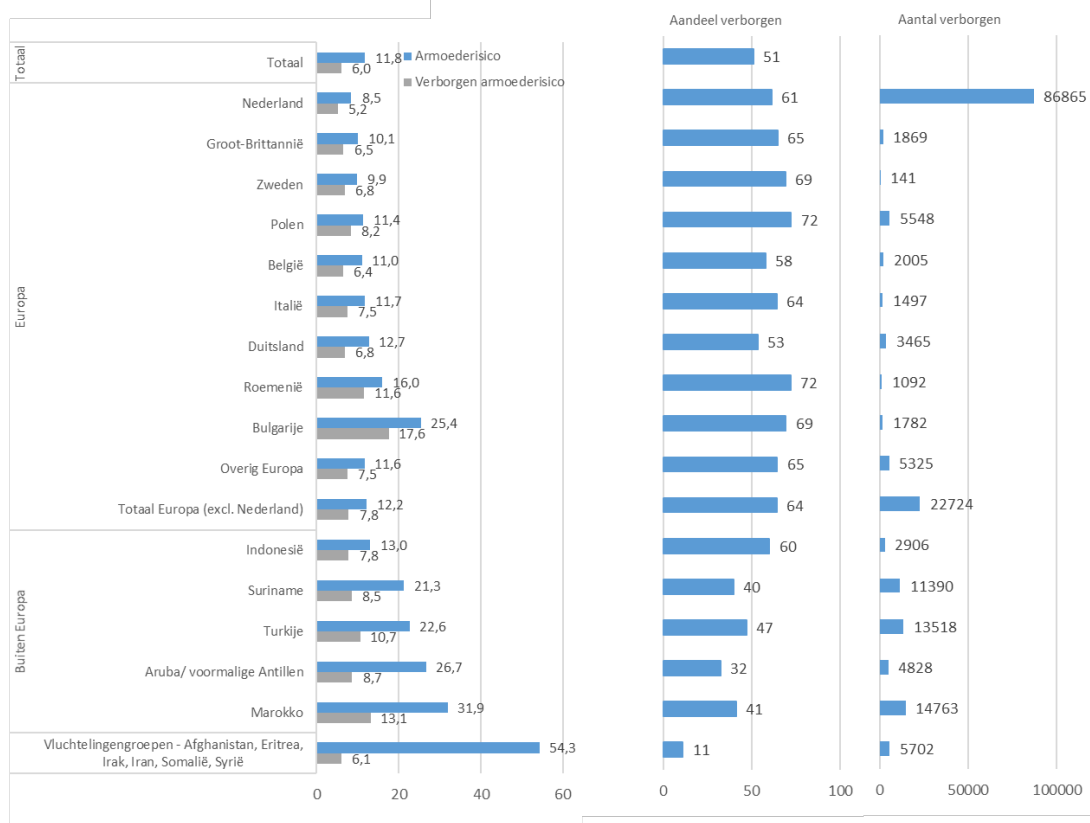
Tot de vluchtelingengroepen worden personen gerekend met een Afghaanse, Irakese, Iraanse en Somalische achtergrond. Met de vluchtelingencrisis zijn daar Syrië en Eritrea bijgekomen. Van de huishoudens van wie de hoofdkostwinner een migratieachtergrond heeft uit deze landen, liep 36 procent risico op armoede in 2018 bij een beleidsmatig minimum van 101%. Dat is ruim 5 keer zo vaak als gemiddeld in Nederland. Bij huishoudens met een hoofdkostwinner van Eritrese of Syrische komaf was het armoederisico het grootst. Wel zijn deze vluchtelingengroepen in zeer geringe mate verborgen voor gemeenten (9 procent).

Figuur 2.13 (Verborgen) armoederisico naar achtergrond (hoofdkostwinner), huishoudens, 2018

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

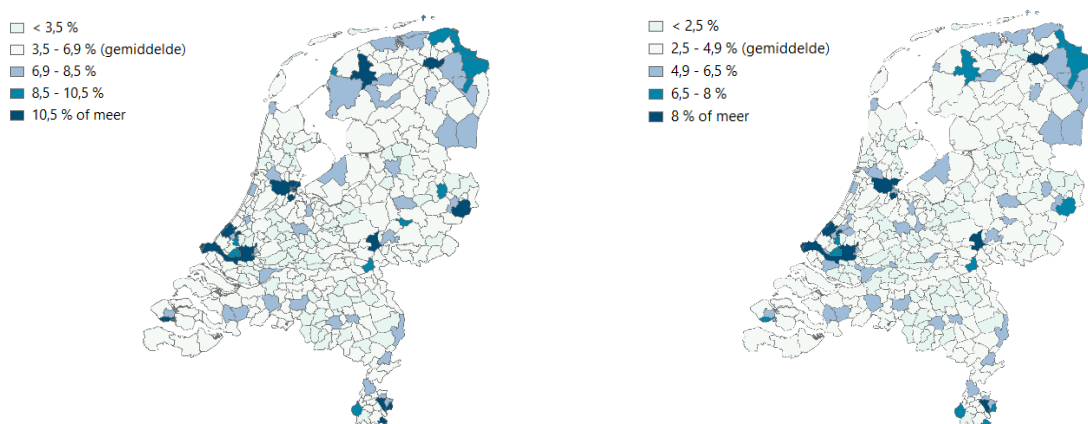
Armoede en verborgen armoede in gemeenten

Armoederisico hoogst in Rotterdam, Groningen en Heerlen...

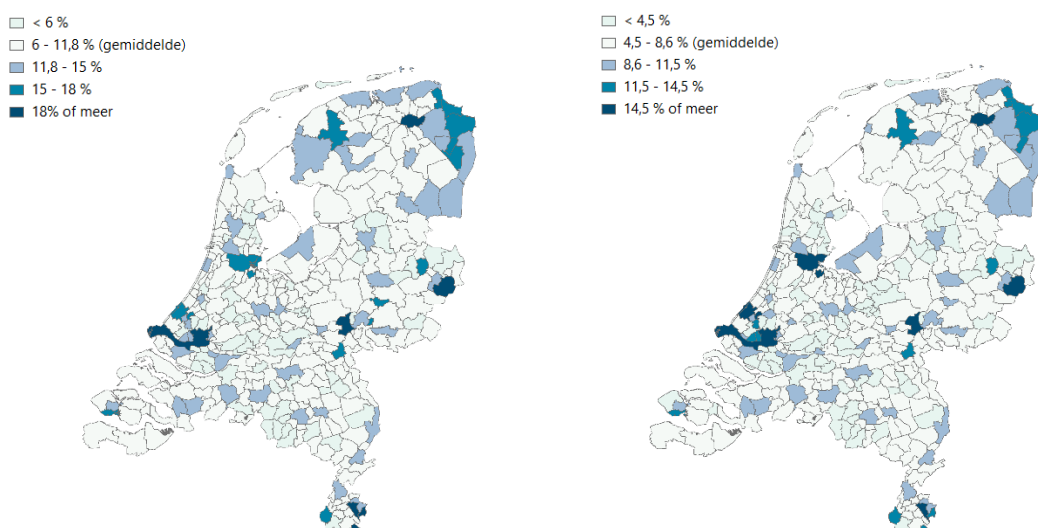
In figuur 2.14 wordt per gemeente het aandeel huishoudens en personen met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum 101% (2.14a) en 120% (2.14b) weergegeven. De linker figuur toont steeds het armoederisico op het niveau van het huishouden, en de rechter figuur op persoonsniveau.

Het aandeel huishoudens met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%) liep in 2018 uiteen van 2,1 tot 12,8 procent.

Figuur 2.14 a. Huishoudens (links) en personen (tot 65 jaar)(rechts) onder armoedegrens in Nederland in 2018, %, per gemeente (onder beleidsmatig minimum, 101%)

b. Huishoudens (links) en personen (tot 65 jaar)(rechts) onder armoedegrens in Nederland in 2018, %, per gemeente (onder beleidsmatig minimum, 120%)

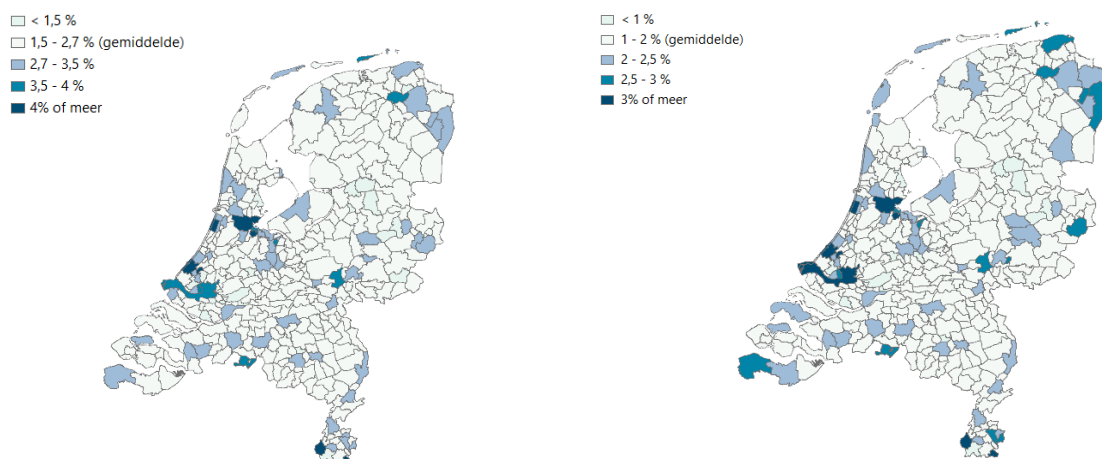
Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

De 'top 5' van gemeenten met het hoogste aandeel huishoudens met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%) werd aangevoerd door Rotterdam en Groningen (beide 12,8 procent). Op een gedeelde derde plaats staan Arnhem en Heerlen (met 11,5 procent), gevolgd door Den Haag (11,3 procent). Het maakt daarbij voor de 'top 3' niet erg veel uit of je op huishoudensniveau of persoonsniveau kijkt, of op beleidsmatig minimum 101% of 120%: Rotterdam, Groningen en Heerlen zijn de drie steden die in de regel deel uitmaken van deze top 3. Alleen bij een beleidsmatig minimum van 101% op persoonsniveau komt Amsterdam de top 3 binnen in plaats van Heerlen (die dan een vierde plek inneemt).

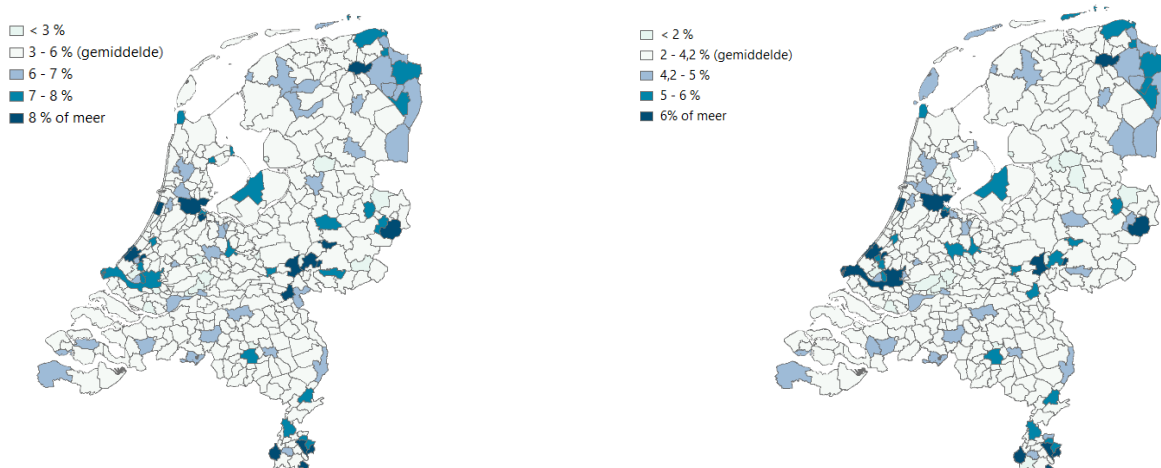
De figuren tonen verder dat een groot aandeel huishoudens of personen met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101% en 120%) niet alleen voorkomt in de grote gemeenten, maar ook in kleinere gemeenten in met name het noordoosten van het land en (Zuid-)Limburg.

... maar in deze plaatsen is ook een relatief groot deel van de armen bekend bij de gemeente
 Het percentage huishoudens met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%) dat tevens onbekend is bij gemeenten (verborgen armoede) liep in 2018 uiteen van 1,1 tot 4,8 procent. De 'top 5' van gemeenten met het hoogste percentage verborgen arme huishoudens (101%) werd aangevoerd door Vaals (4,8 procent), gevolgd door Amsterdam (4,7 procent) en Zandvoort (4,5 procent). Op een gedeelde vierde plaats staan Den Haag en Maastricht (beide 4,0 procent). Wanneer andere armoedegrenzen bekeken worden, dan valt op dat hier iets meer wisselingen zijn in de top 5, maar in de regel maken relatief vaak Zuid-Limburgse plaatsen (Vaals en Maastricht, maar ook Heerlen en Kerkrade) en Amsterdam deel uit van de top 5. Echter, een hoog armoederisico en hoog verborgen armoederisico hangen met elkaar samen - het gaat immers om huishoudens of personen die onder de armoedegrens leven én onbekend zijn bij de gemeente. Daarom kijken we in het volgende naar het aantal verborgen arme huishoudens *binnen* de groep arme huishoudens.

Figuur 2.15 a. Huishoudens (links) en personen (tot 65 jaar)(rechts) onder armoedegrens én onbekend bij gemeenten (verborgen) in Nederland in 2018, %, per gemeente (onder beleidsmatig minimum, 101%)

b. Huishoudens (links) en personen (tot 65 jaar)(rechts) onder armoedegrens én onbekend bij gemeenten (verborgen) in Nederland in 2018, %, per gemeente (onder beleidsmatig minimum, 120%)

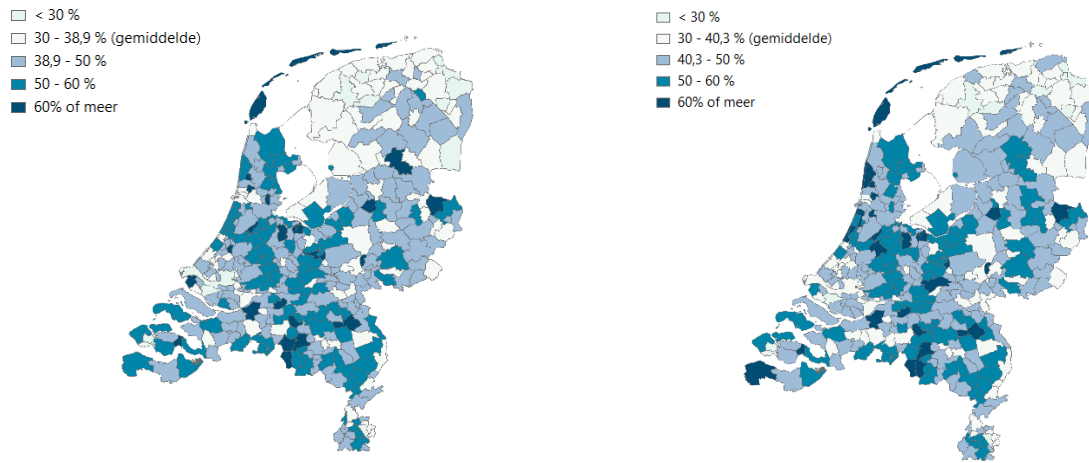
Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

In figuur 2.16 wordt per gemeente het aantal verborgen arme huishoudens ten opzichte van het totaal aantal arme huishoudens onder het beleidsmatig minimum 101% (2.16a) en 120% (2.16b) weergegeven. De linker figuur toont steeds het armoederisico op het niveau van het huishouden, en de rechter figuur op personsniveau.

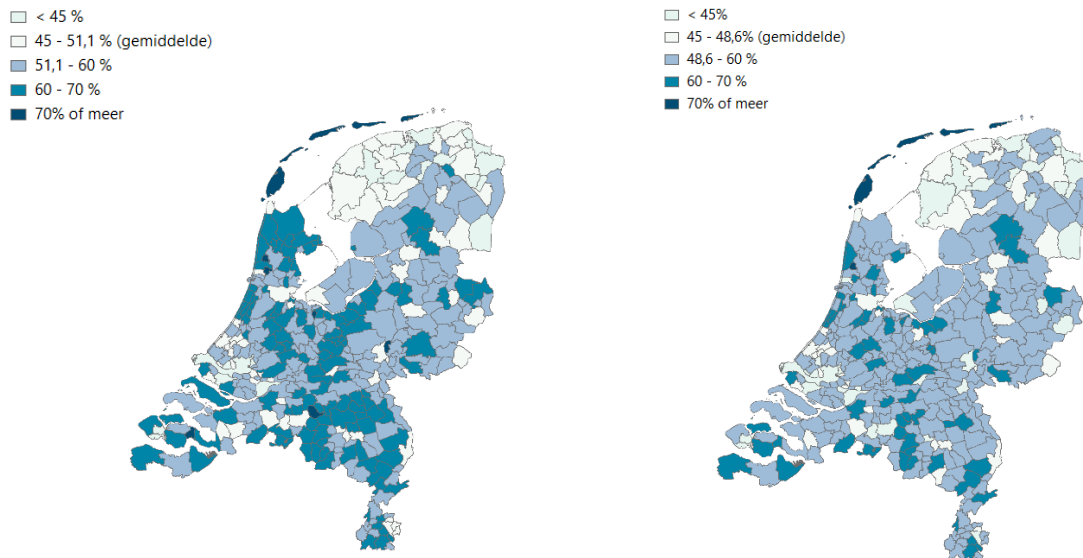
Als we het aantal verborgen armen afzetten tegen het totaal aantal armen binnen gemeenten, dan zien we dat in plaatsen als Rotterdam, Groningen en Heerlen een relatief groot deel van de armen bekend is bij de gemeente (ca. 30 procent is verborgen bij een beleidsmatig minimum van 101%). Het laagste percentage arme huishoudens/ personen dat onbekend is bij gemeenten is te vinden in de gemeenten Delfzijl, Vlissingen en Leeuwarden; hier is tot een kwart van de arme huishoudens/ personen onbekend bij de desbetreffende gemeente (bij een beleidsmatig minimum van 101%). Ook armen in gemeenten in het noordoosten van het land zijn bovengemiddeld vaak bekend bij de desbetreffende gemeente. Dit beeld verandert niet wezenlijk wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120%.

In andere plaatsen is daarentegen meer dan 70 procent van de arme huishoudens onbekend bij de gemeente. In gemeenten waar het armoederisico relatief laag is, is soms juist een relatief groot deel verborgen (zoals bijvoorbeeld op de Waddeneilanden). Van de gemeenten waarin zich de 10 grootste steden van Nederland bevinden, heeft vooral Utrecht een bovengemiddeld aandeel verborgen armen (zowel wanneer een beleidsmatig minimum van 101% als 120% wordt gehanteerd en ongeacht het niveau van het huishouden of personen). Ook Eindhoven heeft een bovengemiddeld aandeel verborgen arme huishoudens/ personen. Amsterdam heeft een bovengemiddeld aandeel verborgen armen wanneer uitgegaan wordt van een beleidsmatig minimum van 101%, maar niet wanneer uitgegaan wordt van een grens van 120%.

Figuur 2.16 a. Ratio: het aandeel verborgen arme huishoudens (links) en personen (rechts) ten opzichte van het totaal aantal arme huishoudens en personen, %, per gemeente, in 2018 (onder beleidsmatig minimum, 101%)

b. Ratio: het aandeel verborgen arme huishoudens (links) en personen (rechts) ten opzichte van het totaal aantal arme huishoudens en personen, %, per gemeente, in 2018 (onder beleidsmatig minimum, 120%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018)

De invloed van gemeentelijke maatregelen

In het voorgaande is onderzoek uitgevoerd op microdata van het CBS, en meer in het bijzonder op microdata van 'Inkomen van huishoudens' (INHATAB) en 'Inkomen van personen' (INPATAB), die informatie over de inkomens van alle ingezetenen in Nederland en van hun huishoudens omvatten. Door de samenwerking binnen het projectconsortium 'Verborgen armoede' hebben we deze data kunnen koppelen aan gegevens van de deelnemende gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van de gemeentelijke voorzieningen voor armen (inclusief kwijtschelding van lokale lasten). Op deze wijze kan nauwkeuriger worden vastgesteld welk deel van de armen niet bekend is bij de gemeenten en dus in strikte zin 'verborgen' is.

De gemeenten die hiervoor gegevens hebben aangeleverd voor het jaar 2018, zijn Almere, Amersfoort, Amsterdam, Hoeksche Waard, Krimpenerwaard, Lelystad en Nijmegen. De onderzoekspopulatie bestond daarmee in 2018 uit 1,3 miljoen personen jonger dan 65 jaar die samen in 567 duizend huishoudens woonden.

Deze sectie geeft weer hoe verborgen armoedecijfers wijzigen op het moment dat gemeentelijke regelingen worden meegenomen en wie (vooral) gebruikt maakt van deze gemeentelijke maatregelen.

Maatregelen bereiken huishoudens die (nog) niet bekend waren bij gemeenten

In het begin van dit hoofdstuk zagen we dat in 2018 2,7 procent van de huishoudens van de bevolking onder de 65 jaar een inkomen op of onder het sociaal minimum had (101%). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan ging het om 6,0 procent van de huishoudens. In tabel 2.2 is te zien dat de verborgen armoede, dat wil zeggen het aandeel huishoudens dat onder de armoedegrens leeft en daarbij niet bekend is bij gemeenten, in de deelnemende gemeenten hoger ligt in de gemeenten Amsterdam en Nijmegen, en lager in de overige gemeenten. Dit hangt uiteraard deels samen met verschillen in het armoederisico in deze gebieden. Het betreft hier (dus) niet het aandeel verborgen armen binnen de populatie arme huishoudens⁷, maar het gaat om het risico om a) in een huishouden te leven met een inkomen op of onder het sociaal minimum en b) daarbij onbekend te zijn bij de betreffende gemeente.

Uit tabel 2.2 blijkt dat in alle gemeenten het verborgen armoederisico substantieel lager is wanneer gecorrigeerd wordt voor gemeentelijke armoederegelingen en kwijtschelding. Dit betekent dat in al deze gemeenten huishoudens bereikt worden middels deze regelingen die (nog) niet bekend waren bij de gemeenten via bijstandsuitkeringen. Ook zien we in verschillende gemeenten een sterker effect wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd dan 101%, hetgeen impliceert dat een deel van de huishoudens die bereikt worden een inkomen heeft dat (nog) niet onder het striktere beleidsmatig minimum van 101% ligt, maar wel onder 120%.

⁷ Het aantal huishoudens wordt dan snel te klein om over te rapporteren

Tabel 2.2 Huishoudens onder de armoedegrens én onbekend bij gemeenten (verborgen) in de deelnemende gemeenten in 2018, %, per gemeente
a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

	Voor correctie	Na correctie gemeentelijke armoederegelingen	Na correctie gemeentelijke armoederegelingen + kwijtschelding
Almere	2,3%	1,9%	1,6%
Amersfoort*	2,2%	1,8%	1,8%
Amsterdam	4,7%	3,6%	3,6%
Hoeksche Waard**	1,6%	1,4%	1,3%
Krimpenerwaard	1,8%	1,6%	1,4%
Lelystad	2,9%	2,3%	1,8%
Nijmegen	3,5%	2,5%	2,5%
Totaal deelnemende gemeenten	3,8%	3,0%	2,9%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Verborgen armoede	Voor correctie	Na correctie gemeentelijke armoederegelingen	Na correctie gemeentelijke armoederegelingen + kwijtschelding
Almere	5,2%	4,0%	3,4%
Amersfoort*	5,3%	4,2%	4,2%
Amsterdam	8,6%	6,1%	6,0%
Hoeksche Waard**	3,4%	2,8%	2,5%
Krimpenerwaard	3,8%	3,2%	2,8%
Lelystad	7,4%	5,2%	4,1%
Nijmegen	8,6%	5,4%	5,4%
Totaal deelnemende gemeenten	7,5%	5,4%	5,2%

* Geen gegevens over 'kwijtscheldingen' in Amersfoort

**Hoeksche Waard = Oud-Beijerland, Korendijk, Strijen, Cromstrijen en Binnenmaas (per 1 januari 2019)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018) plus aanvullende gegevens deelnemende gemeenten

Voor al arme huishoudens die al een (andere) vorm van overdrachtsinkomen ontvangen

Welke huishoudens of personen die onbekend waren bij gemeenten (verborgen armen) worden vooral bereikt met deze aanvullende regelingen? In tabel 2.3 is de verdeling van verschillende kenmerken van verborgen armoede weergegeven voor Nederland als geheel, binnen de deelnemende gemeenten en binnen de deelnemende gemeenten wanneer gecorrigeerd is voor de aanvullende maatregelen.

Een vergelijking tussen Nederland en de deelnemende gemeenten laat zien dat er binnen deze gemeenten vooral relatief veel eenoudergezinnen, zelfstandigen en hoger opgeleiden tot de groep verborgen armen behoren (vergelijking tussen kolom a en b).

Vervolgens bekijken we hoe de verdeling veranderd wanneer gecorrigeerd wordt voor aanvullende regelingen (een vergelijking tussen kolom b en kolom c). Hieruit komt naar voren dat de regelingen vooral eenoudergezinnen en paren met kinderen bereiken (dit aandeel daalt) en huishoudens die een uitkering uit ziekte of arbeidsongeschiktheid

ontvangen of uit overige sociale voorzieningen. Het aandeel verborgen arme werkenden neemt juist toe. Op persoonsniveau is een daling te zien van het aandeel jonge kinderen (tot 14 jaar) en ouderen (tussen de 55 en 64 jaar). Ook maken relatief veel verborgen arme vrouwen en laagopgeleiden gebruik van deze regelingen.

Tabel 2.3 Kenmerken verborgen armoede, 2018, verdeling, in procenten

a. Op of onder het beleidsmatig minimum 101%

	Nederland (a)	Totaal deelnemende gemeenten (b)	Totaal deelnemende gemeenten gecorrigeerd (c)
<i>Niveau huishouden</i>			
Huishoudenssamenstelling			
Eenpersoonshuishouden	60,2%	68,0%	70,2%
Eenoudergezin	13,7%	10,8%	8,9%
Paar zonder kinderen	10,8%	8,9%	9,7%
Paar met kinderen en overig	15,4%	12,3%	11,3%
Belangrijkste inkomensbron			
Inkomen uit werk in loondienst	25,9%	23,8%	28,1%
Inkomen uit werk als zelfstandige	29,5%	38,6%	46,3%
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	19,6%	16,0%	9,1%
Uitkering overige sociale voorziening	13,3%	11,7%	6,2%
Overig	11,8%	10,0%	10,3%
<i>Persoonsniveau</i>			
Leeftijd			
0-4 jaar	5,2%	5,0%	4,6%
5-14 jaar	14,7%	12,6%	10,0%
15-24 jaar	10,3%	9,5%	10,1%
25-34 jaar	14,6%	17,4%	20,9%
35-44 jaar	14,7%	15,9%	16,6%
45-54 jaar	17,4%	17,7%	18,5%
55-64 jaar	23,1%	21,9%	19,3%
Geslacht			
Man	47,4%	48,5%	50,1%
Vrouw	52,6%	51,5%	49,9%
Opleidingsniveau			
Laag	51,7%	45,9%	39,1%
Midden	30,4%	26,5%	27,9%
Hoog	17,8%	27,6%	33,0%

b. Onder het beleidsmatig minimum 120%

	Nederland (a)	Deelnemende gemeenten (b)	Deelnemende gemeenten gecorrigeerd (c)
<i>Niveau huishouden</i>			
Huishoudenssamenstelling			
Eenpersoonshuishouden	63,4%	68,0%	70,8%
Eenoudergezin	15,6%	12,7%	9,5%
Paar zonder kinderen	8,6%	7,5%	8,6%
Paar met kinderen en overig	12,4%	11,8%	11,1%
Belangrijkste inkomensbron			
Inkomen uit werk in loondienst	27,3%	27,5%	33,4%
Inkomen uit werk als zelfstandige	17,0%	24,8%	33,1%
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	22,3%	20,0%	13,0%
Uitkering overige sociale voorziening	24,6%	19,8%	11,8%
Overig	8,8%	7,9%	8,7%
<i>Persoonsniveau</i>			
Leeftijd			
0-4 jaar	5,2%	5,0%	4,7%
5-14 jaar	14,9%	13,5%	10,6%
15-24 jaar	11,1%	11,0%	11,3%
25-34 jaar	16,5%	17,6%	21,6%
35-44 jaar	15,2%	15,5%	15,9%
45-54 jaar	16,6%	16,8%	17,2%
55-64 jaar	20,5%	20,4%	18,7%
Geslacht			
Man	46,3%	47,6%	49,3%
Vrouw	53,7%	52,4%	50,7%
Opleidingsniveau			
Laag	56,3%	50,2%	41,7%
Midden	29,7%	26,2%	27,6%
Hoog	13,9%	23,6%	30,8%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2018) plus aanvullende gegevens deelnemende gemeenten

In tabel 2.4 gaan we na welke personen die deel uitmaken van een huishouden dat op of onder het sociaal minimum leeft, gebruik maakt van gemeentelijke armoederegelingen en kwijtschelding. Hieruit komt naar voren dat vooral huishoudens met een bijstandsuitkering als belangrijkste inkomensbron gebruik maken van zowel gemeentelijke regelingen als kwijtschelding. Ook zien we dat wanneer de belangrijkste inkomensbron een uitkering uit overige sociale voorzieningen of arbeidsongeschiktheid betreft men relatief vaak gebruik maakt van deze regelingen. Verder valt op dat arme zelfstandigen minder vaak dan arme werkenden in loondienst gebruik maken van beide regelingen. Ten opzichte van eenpersoonshuishoudens maken eenoudergezinnen relatief vaak gebruik van beide regelingen. Ook neemt het gebruik van regelingen toe met leeftijd. Mannen lijken minder vaak gebruik te maken van gemeentelijke armoederegelingen, en juist vaker van kwijtschelding. Tenslotte maken hoger opgeleide armen substantieel minder gebruik van beide regelingen dan lager opgeleiden armen.

Tabel 2.4 Wie leeft er onder de armoedegrens (101 en 120%) en maakt gebruik van gemeentelijke armoederegelingen en kwijtschelding? (logistische regressie)

	Onder armoedegrens (101%)				Onder armoedegrens (120%)			
	Gemeentelijke armoederegelingen		Kwijtschelding		Gemeentelijke armoederegelingen		Kwijtschelding	
Belangrijkste inkomensbron								
Inkomen uit werk in loondienst	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
Inkomen uit werk als zelfstandige	-0,60	**	-1,21	**	-1,09	**	-1,69	**
Werkloosheidsuitkering	0,06		0,19		-0,36	**	-0,15	*
Bijstandsuitkering	3,15	**	2,21	**	2,52	**	1,85	**
Uitkering overige sociale voorziening	1,23	**	1,21	**	0,99	**	0,81	**
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	1,10	**	1,21	**	0,67	**	0,62	**
Overig	0,09		-0,27	**	0,12	**	-0,50	**
Huishoudenssamenstelling								
Eenpersoonshuishouden	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
Eenoudergezin	0,23	**	0,59	**	0,42	**	0,67	**
Paar zonder kinderen	-0,42	**	-1,23	**	-0,35	**	-1,12	**
Paar met kinderen en overig	0,06		-0,74	**	0,19	**	-0,70	**
Leeftijd								
<25 jaar	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
25-34 jaar	1,54	**	3,17	**	1,39	**	3,69	**
35-44 jaar	2,39	**	3,70	**	2,23	**	4,24	**
45-54 jaar	2,55	**	3,89	**	2,39	**	4,43	**
55-64 jaar	2,78	**	4,14	**	2,52	**	4,69	**
Sekse (0=vrouw, 1=man)	-0,31	**	0,00		-0,25	**	0,06	**
Hoogst behaalde opleiding								
Laag	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
Middelbaar	-0,56	**	-0,11	**	-0,58	**	-0,12	**
Hoger	-0,90	**	-0,45	**	-0,94	**	-0,50	**
N	66.962		66.962		114.940		114.940	
Gecorrigeerde R ²	0,57		0,42		0,48		0,41	

Conclusie

Hoe heeft het aandeel huishoudens en personen met een inkomen onder verschillende armoedegrenzen (per jaar en langdurig) zich ontwikkeld tussen 2011 en 2018? En in hoeverre zijn zij verborgen voor gemeenten? Bevolkingsgroepen worden niet in gelijke mate getroffen door (verborgen) armoede: welke demografische groepen lopen het meeste risico op (verborgen) armoede? En welke ontwikkelingen zijn daarin waarneembaar? In dit hoofdstuk hebben we aan de hand van microdata van het CBS antwoord proberen te geven op dergelijke vragen.

In deze rapportage hebben we daarbij de focus gelegd op de beleidsmatige grens, of het sociaal minimum (101% en 120%), omdat gemeentelijk armoedebeleid veelal op het beleidsmatig of sociaal minimum geënt is. Op hoofdlijnen hebben we deze grens ook met andere armoedegrenzen vergeleken. Het beleidsmatig minimum van 101% (b)lijkt daarbij de meest 'strikte' opvatting van (langdurige) armoede te vormen – strikter dan de lage-inkomensgrens van het CBS en de Europese armoedegrens.

Volgens de afbakeningen in de hoofdstuk had in 2018 6,9 procent van de huishoudens een inkomen op of onder het sociaal minimum van 101% (11,8 procent bij 120%). Een aandeel van 2,7 procent van de huishoudens had een inkomen op of onder het sociaal minimum van 101% én was onbekend bij gemeenten (respectievelijk 6,0 procent bij 120%). Als we de trends over de tijd bekijken tussen 2011-2018, dan valt op dat armoede de piek bereikt in 2013-2014 en daarna afneemt. Ongeacht de gekozen armoedegrens piekt verborgen armoede net iets eerder, namelijk in 2012-2013. Het *langdurig* armoederisico neemt in recente jaren overigens juist toe, en het langdurig verborgen armoederisico is redelijk constant.

Uit de analyses naar sociaaleconomische kenmerken komt naar voren dat bijstandsontvangers het meeste risico lopen op (langdurige) armoede. Ook is dit risico gestegen voor bijstandsontvangers, maar ook voor huishoudens met uitkeringen uit overige sociale voorzieningen en arbeidsongeschiktheid. De grootste groep *verborgen* arme huishoudens ontvangt echter vooral inkomen uit werk.

Gekeken naar opleiding dan is te zien dat het armoederisico relatief laag is bij huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner. Arme huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner zijn echter wel relatief vaak verborgen. In absolute aantallen blijkt dan – opvallend genoeg - dat huishoudens met een middelbaar opgeleide hoofdkostwinner de meest omvangrijke groep verborgen armen vormen.

Uit analyses naar demografische kenmerken (zoals huishoudenssamenstelling, leeftijd, migratieachtergrond) van armoede en verborgen armoede komen een aantal 'usual suspects' naar voren. Er komt bijvoorbeeld naar voren dat (verborgen) armoede relatief hoog is onder eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en eenpersoonshuishoudens. Eenpersoonshuishoudens blijken daarbij de meest omvangrijke groep verborgen armen. Het risico op armoede blijkt het grootst voor kinderen en ouderen. Opvallend is dat tussen de 15 en 34 jaar het aandeel armen in de bevolking weliswaar relatief laag is, maar het aandeel *verborgen* armen in deze groep relatief groot. Als het gaat

om migratieachtergrond dan valt bijvoorbeeld op dat het aandeel verborgen armen relatief groot is bij huishoudens met Oost-Europese herkomst. Hoewel armoede relatief groot is onder huishoudens van wie de hoofdkostwinner een migratieachtergrond heeft vanuit de zogenaamde vluchtelingengroepen, zijn deze groepen in zeer geringe mate verborgen voor gemeenten.

In de analyses op gemeenteniveau is te zien dat het armoederisico het hoogst is in de gemeenten Rotterdam, Groningen en Heerlen; deze drie steden maken – ongeacht de meetwijze - in de regel deel uit van de ‘top 3’. Verder komt een groot aandeel huishoudens of personen met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101% en 120%) niet alleen voor in de grote gemeenten, maar ook in kleineren gemeenten in met name het noordoosten van het land en (Zuid-)Limburg.

Dit armoederisico loopt niet altijd parallel met het verborgen armoederisico. Als we het aantal verborgen armen afzetten tegen het totaal aantal armen binnen gemeenten, dan zien we dat in genoemde plaatsen als Rotterdam, Groningen en Heerlen een relatief groot deel van de armen bekend is bij de gemeente (ca. 30 procent is verborgen bij een beleidsmatig minimum van 101%). Ook armen in gemeenten in het noordoosten van het land zijn bovengemiddeld vaak bekend bij de desbetreffende gemeente. In andere plaatsen is daarentegen meer dan 70 procent van de arme huishoudens onbekend bij de gemeente. In gemeenten waar het armoederisico relatief laag is, is soms juist een relatief groot deel verborgen (zoals bijvoorbeeld op de Waddeneilanden). Van de gemeenten waarin zich de 10 grootste steden van Nederland bevinden, lijkt vooral Utrecht een bovengemiddeld aandeel verborgen armen te hebben (zowel wanneer een beleidsmatig minimum van 101% als 120% wordt gehanteerd en ongeacht het niveau van het huishouden of personen). Ook Eindhoven heeft een bovengemiddeld aandeel verborgen arme huishoudens/ personen.

Tenslotte kunnen we door de koppeling van de gegevens van gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van gemeentelijke voorzieningen voor armen vaststellen welk deel van de armen (ook) niet bekend is bij gemeenten en dus in striktere zin ‘verborgen’ is; strikter dan enkel door middel van enkel CBS gegevens kan worden vastgesteld. Uit de analyses onder deelnemende gemeenten komt naar voren dat armoederegelingen en kwijtschelding niet alleen huishoudens bereiken die al bekend zijn bij gemeenten, maar ook verborgen huishoudens. Armoederegelingen en kwijtschelding lijken vooral terecht te komen bij arme huishoudens die al een (andere) vorm van overdrachtsinkomen ontvangen.

In dit hoofdstuk zagen we dat de grootste groep *verborgen* arme huishoudens vooral inkomen uit werk ontvangt. Ook zagen we dat de correctie voor gemeentelijke armoederegelingen en kwijtschelding dit beeld nog verder onderstreept; dergelijke regelingen komen vooral terecht bij huishoudens met een vorm van overdrachtsinkomen, en (dus) niet bij huishoudens met inkomen uit betaald werk. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de arbeidsmarktpositie van verborgen armen.

Hoofdstuk 3. De arbeidsmarktpositie van verborgen armen

Inleiding

In overheidsbeleid wordt betaald werk vaak gezien als de manier om uit armoede te raken. Een belangrijke aanname is dan dat werken ook loont: ook een laagbetaalde baan brengt voldoende inkomen op om van rond te kunnen komen. Eerder onderzoek liet zien dat het voorkomen van armoede onder werkenden substantieel is, in de regel een procyclisch verloop kent en dat het aandeel werkende armen in Nederland en andere Europese landen sinds de jaren negentig van de vorige eeuw lijkt te stijgen (Vrooman et al., 2018; Peña-Casas et al. 2019; SCP, 2019; CBS, 2021; SER, 2021). In het vorige hoofdstuk zagen we ook dat de *verborgen* armoede in deze groep mogelijk substantieel is.

Dit hoofdstuk bespreekt personen met inkomen uit betaald werk die deel uitmaken van een huishouden dat (langdurig) onder de armoedegrens leeft. Daarbij gaan we dieper in op de vraag welke werkende armen (vooral) onbekend zijn bij gemeenten (verborgen armen). Er wordt onderscheid gemaakt tussen werknemers en zelfstandigen met en zonder personeel (Van den Berg et al., 2016). We beantwoorden vragen zoals: om hoeveel werkenden gaat het? Hoe heeft het aandeel (verborgen) werkende armen zich ontwikkelt in de periode tussen 2011 en 2018? In hoeverre spelen *kenmerken van de arbeidsrelatie*, zoals de contractvorm, de wekelijkse arbeidsduur of combinatie van banen, een rol? Verschillen de (verborgen) armoederisico's naar geslacht, leeftijd, en opleidingsniveau (*kenmerken van de werkende*)? En in hoeverre spelen *kenmerken van de organisatie*, zoals bedrijfstak en omvang van het bedrijf, een rol?

Voor dit hoofdstuk worden gegevens uit de databestanden 'inkomen van huishoudens' en 'Inkomen van personen' (zie vorige hoofdstuk) gebruikt en toegevoegd aan de 'Enquête Beroepsbevolking' (EBB) die gegevens over o.a. de arbeidsmarktpositie (incl. contractvorm, arbeidsduur) en het opleidingsniveau bevat.

Armoederisico onder werkenden: omvang en trends

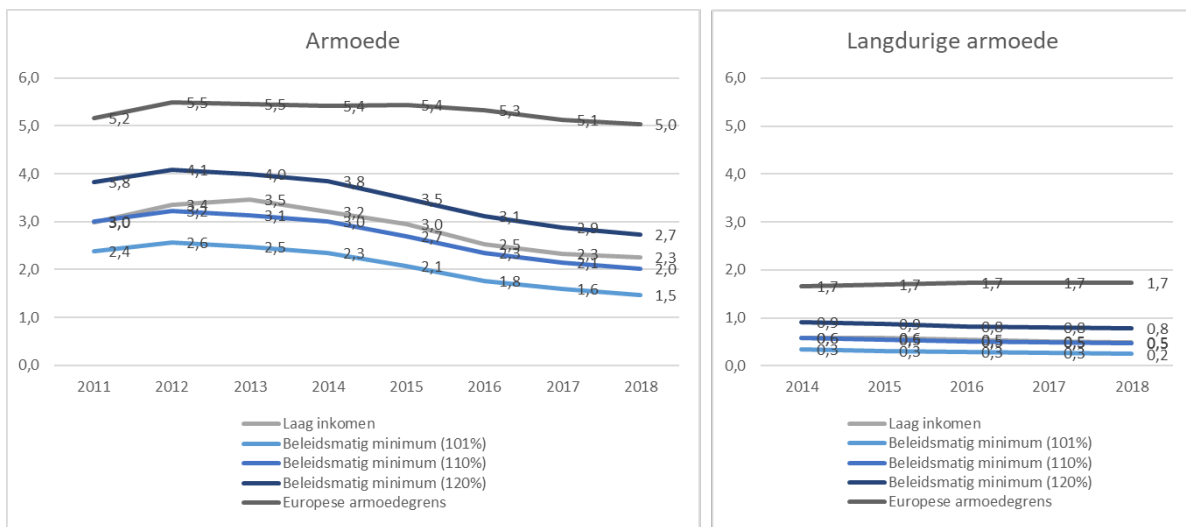
(Verborgen) armoederisico onder werkenden bereikt piek in 2012-2013

Van de werkende bevolking maakte in 2018 1,5 procent (110 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) (zie figuur 3.1a, links). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is te zien dat in 2018 2,7 procent van alle werkenden tot 65 jaar deel uitmaakte van een huishouden met een inkomen onder het sociaal minimum (de donkerblauwe lijn in figuur 3.1). Vanaf 2012, toen nog 2,6 procent van de werkenden (185 duizend personen) in een huishouden onder de armoedegrens (101%) leefde, daalde het percentage arme werkenden geleidelijk.

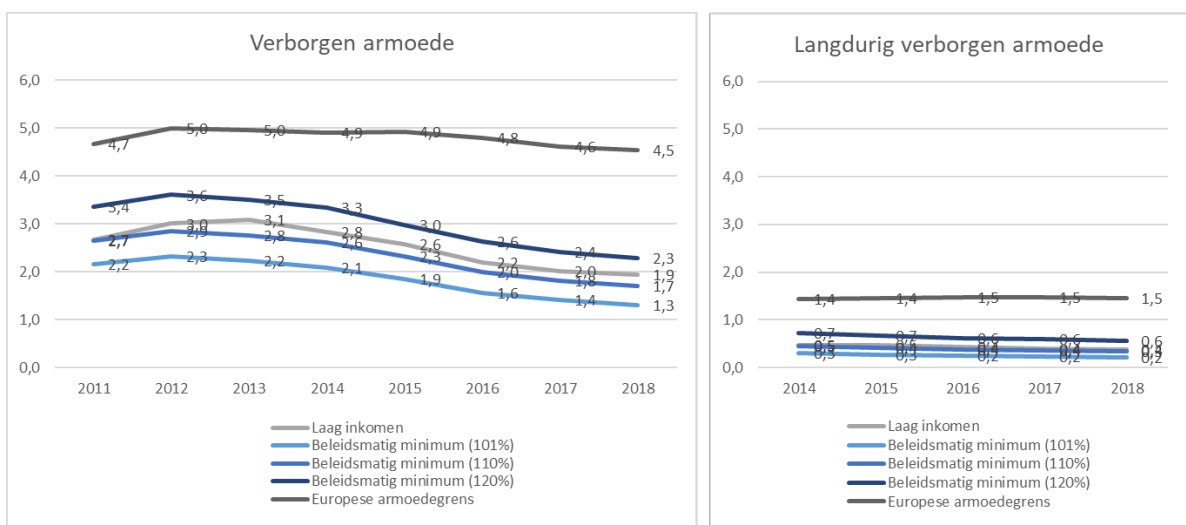
Afhankelijk van de gehanteerde definitie, bereikte armoede onder werkenden een piek in 2012-2013 en nam daarna af.

In 2018 leefden 17 duizend werkenden (0,2 procent) langdurig op of onder het sociaal minimum (101%) (figuur 3.1a, rechts). Het aantal en aandeel werkenden dat langdurig onder een armoedegrens leeft, is uiteraard gevoelig voor de gehanteerde grens: wanneer niet een grens van 101% maar van 120% wordt gehanteerd, stijgt het aantal werkenden dat langdurig onder de armoedegrens leeft van 17 naar 55 duizend werkenden.

Figuur 3.1 a. Werkenden (15-65 jaar, hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk) in huishoudens (langdurig) onder armoedegrens in Nederland, %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

b. Werkenden (15-65 jaar, hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk) in huishoudens (langdurig) onder armoedegrens, onbekend bij gemeenten (verborgen), %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Het aandeel werkenden dat deel uitmaakt van een huishouden met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) én onbekend is bij gemeenten laat een vergelijkbaar beeld zien. In 2018 hadden 97 duizend werkenden een inkomen onder het sociaal minimum (101%) én waren onbekend bij gemeenten. Dit komt overeen met een aandeel van 1,3 procent (zie figuur 3.1b, links). Ook hier zien we een piek bij 2012-2013 gevolgd door een afnamen, en het verborgen langdurig armoederisico kent een vergelijkbaar verloop.

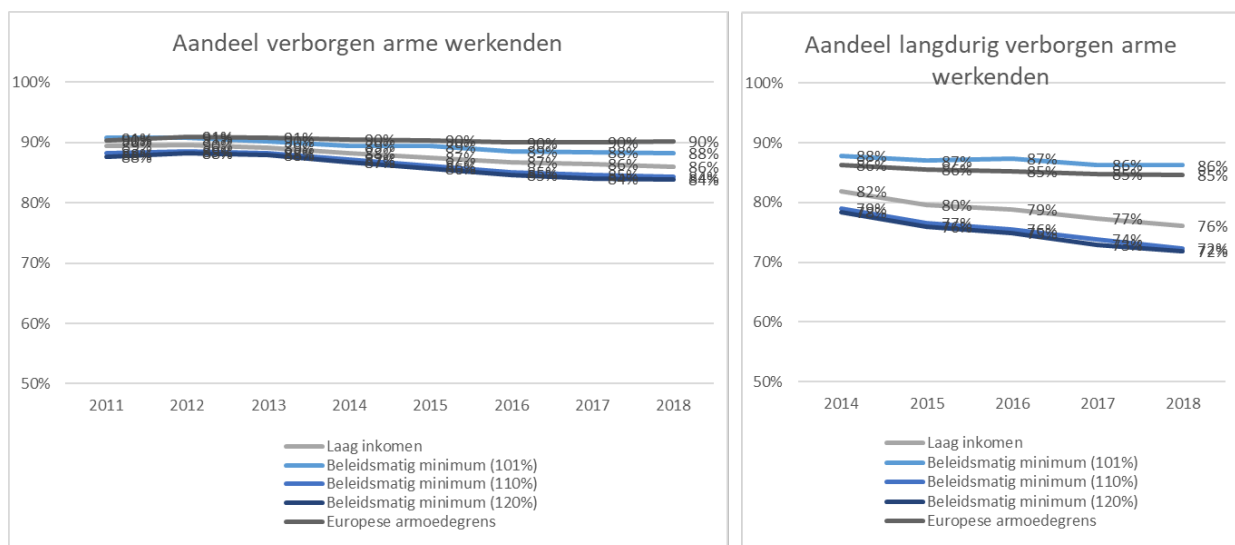
In 2018 leefden 15 duizend werkenden (0,2 procent) langdurig op of onder het sociaal minimum (101%) én was verborgen voor gemeenten (figuur 3.1b, rechts). Wanneer een grens van 120% wordt gehanteerd, stijgt het aantal werkenden dat langdurig onder de armoedegrens leeft én verborgen is voor gemeenten van 15 naar 40 duizend werkenden.

Groot aandeel arme werkenden verborgen voor gemeenten

Het voorgaande geeft al een eerste indicatie, maar figuur 3.2 bevestigt het beeld dat het aantal verborgen werkenden ten opzichte van het totaal aantal werkenden bijzonder hoog is. Als we kijken naar het aandeel werkenden onder de armoedegrens dat verborgen is voor gemeenten (ratio, figuur 3.2), dan is te zien dat in 2018 maar liefst 88 procent van de werkenden onder de armoedegrens (sociaal minimum, 101%) verborgen was voor gemeenten. Dit is sinds 2012 ook nauwelijks gedaald; toen was 91% van alle werkenden armen verborgen voor gemeenten.

In de periode 2011-2018 is volgens sommige armoedegrenzen - zoals de lage inkomensgrens en het sociaal minimum 110% en 120% - het aandeel verborgen werkende armen dat langdurig onder de armoedegrens leeft licht gedaald. Echter, wanneer de meest strikte grens wordt gehanteerd, namelijk de grens of werkenden deel uitmaken van een huishouden dat op of onder het sociaal minimum (101%) leeft, dan zien we in deze periode nauwelijks veranderingen optreden.

Figuur 3.2 Ratio: aantal verborgen werkenden ten opzichte van het totaal aantal werkenden (15–65 jaar, hoofdzakelijk inkomen uit betaald werk) in huishoudens (langdurig) onder armoedegrens, %, verschillende armoedegrenzen, 2011-2018

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Kenmerken van de arbeidsrelatie

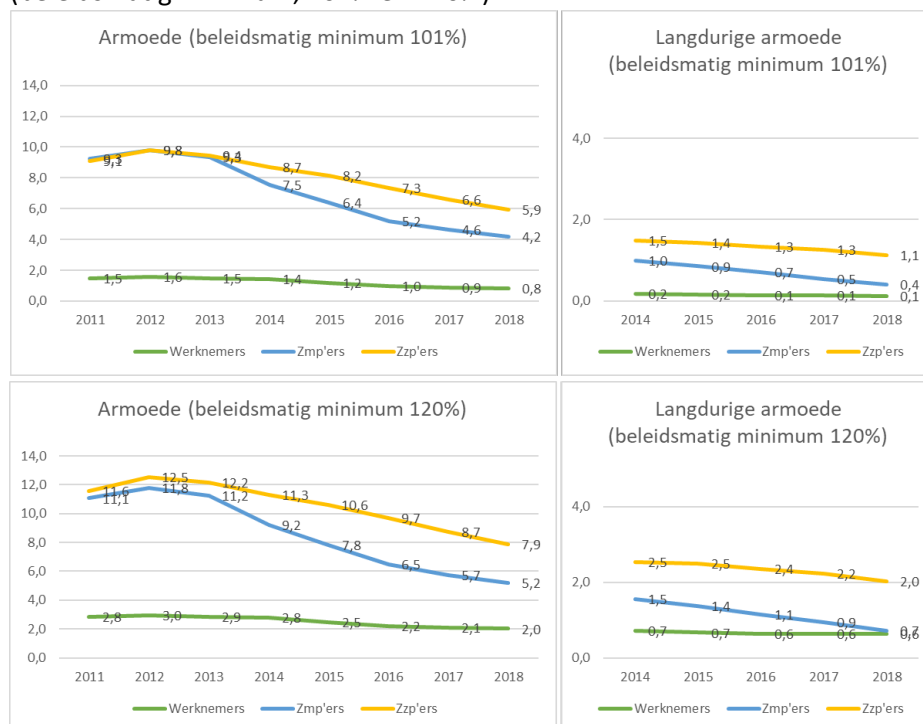
(Verborgen) armoederisico hoogst onder zelfstandigen zonder personeel

Een verbijzondering naar contractvorm⁸ laat zien dat het percentage met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) verreweg het kleinst was onder werknemers (0,8 procent in 2018) (zie figuur 3.3a, links). Onder zmp'ers was het aandeel ruim 5 keer zo groot (4,2 procent) en onder zzp'ers 7 keer zo groot (5,9 procent). Ook het langdurig armoederisico is relatief hoog onder zelfstandigen, met name onder zelfstandigen zonder personeel (rechts).

De ontwikkeling van het risicopercentage bij de afzonderlijke groepen werkenden is vergelijkbaar met die van de gehele werkende bevolking. In de periode vanaf 2012 liep het (langdurig) armoederisico in alle drie de groepen terug.

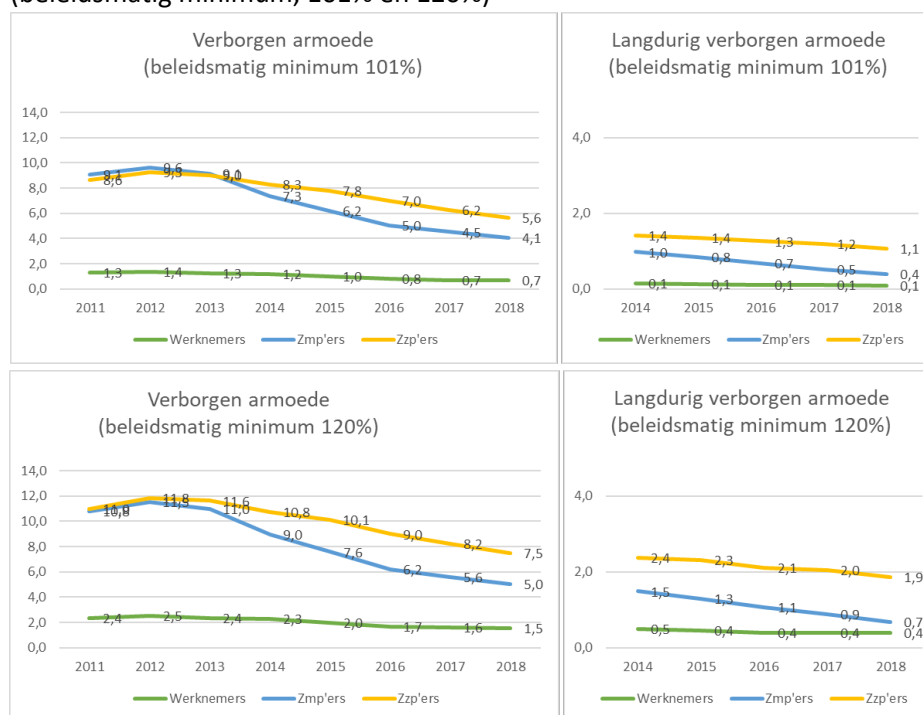
Figuur 3.3b (links) laat zien dat niet alleen het armoederisico, maar ook het *verborgen* armoederisico relatief hoog is onder zelfstandigen. Dat geldt ook voor langdurig verborgen armoede (rechts).

Figuur 3.3 a . Werkenden (15-65 jaar) in huishoudens onder armoedegrens, naar arbeidsrelatie (zwaartepunttypering, op basis van belangrijkste bron van inkomen), 2011-2018 (beleidsmatig minimum, 101% en 120%)

⁸ Zwaartepunttypering op basis van belangrijkste bron van inkomen (dus bijvoorbeeld niet op basis van uren)

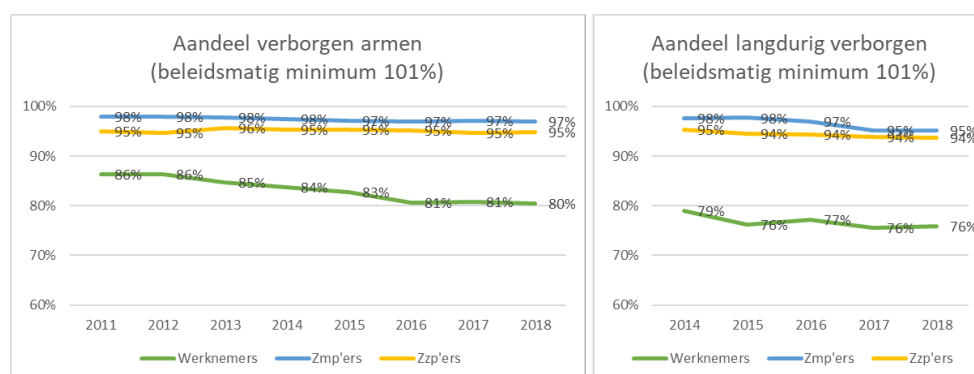
b . Werkenden (15-65 jaar) in huishoudens (langdurig) onder armoedegrens, onbekend bij gemeenten (verborgen), naar arbeidsrelatie (zwaartepuntypering, op basis van belangrijkste bron van inkomen), 2011-2018 (beleidsmatig minimum, 101% en 120%)

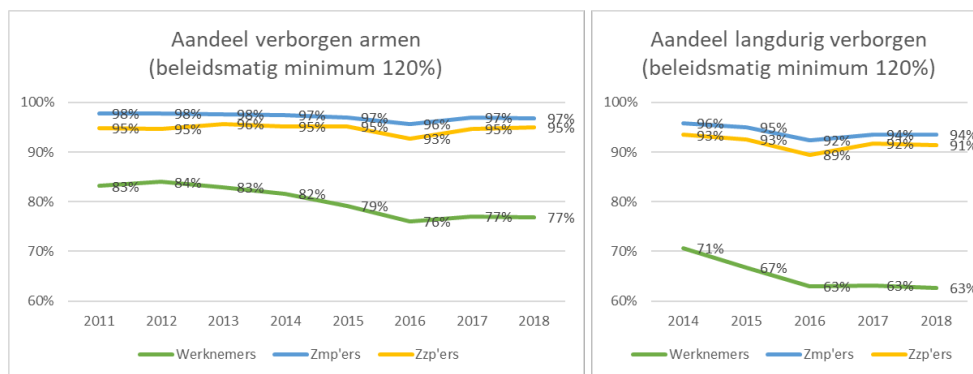

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

In figuur 3.4 is te zien dat het aantal verborgen werkenden, ten opzichte van het totaal aantal werkenden in armoede, ook relatief hoog is onder zelfstandigen (met en zonder personeel). Met andere woorden: als zelfstandigen arm zijn, zijn ze veelal ook onbekend bij gemeenten. Werknemers zijn vaker bekend bij gemeenten, en hierin is ook sinds 2012 een dalend verloop in waarneembaar, terwijl het aandeel verborgen arme zelfstandigen onverminderd hoog blijft en rond dezelfde waarden fluctueert.

Figuur 3.4 Aantal verborgen werkenden ten opzichte van het totaal aantal werkenden (15-65 jaar) in huishoudens (langdurig) onder armoedegrens, %, naar arbeidsrelatie (zwaartepuntypering, op basis van belangrijkste bron van inkomen) (beleidsmatig minimum, 101% en 120%)

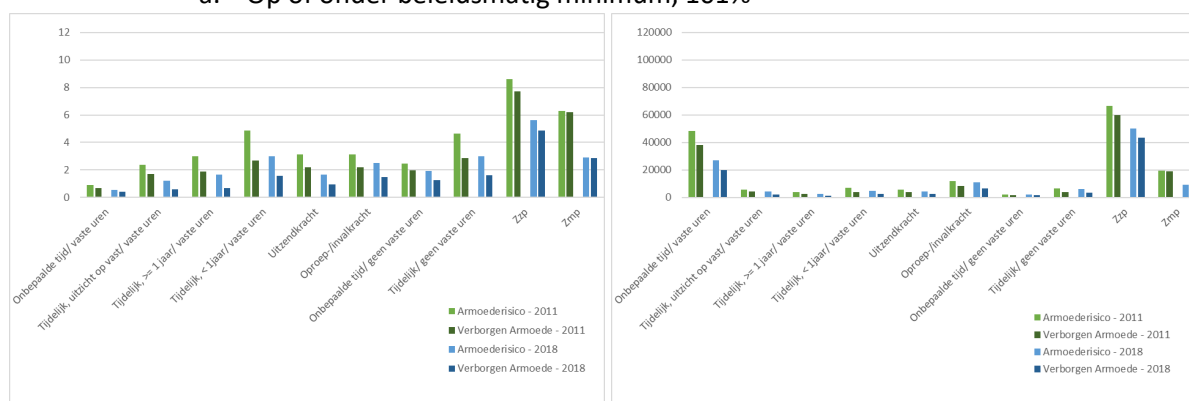

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

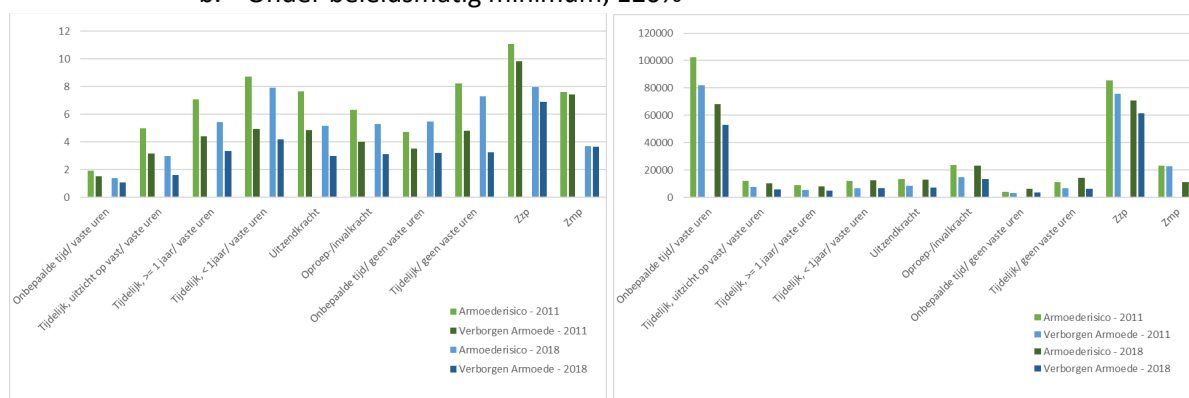
Op het moment dat je bij deze uitkomsten naar contractvorm beperkt tot werkenden die hoofdkostwinner zijn, of een zwaartepunttypering hanteert op basis van de baan waarin de meeste uren gewerkt worden, verandert het globale beeld niet: het (verborgen) armoederisico is het hoogst onder zelfstandigen zonder personeel, gevolgd door zelfstandigen met personeel en is beduidend lager onder werknemers. Ook loopt onder alle groepen het aandeel (verborgen) werkende armen vanaf 2012-2013 geleidelijk terug. Deze aanvullende bevindingen zijn te vinden in bijlage B5. Wel is bij hoofdkostwinners het aandeel (verborgen) armen hoger en het absolute aantal (verborgen) armen juist lager.

Figuur 3.5 (Verborgen) armoederisico onder werknemers naar contractvorm (eerste werkkring), in procenten, 2011 en 2018

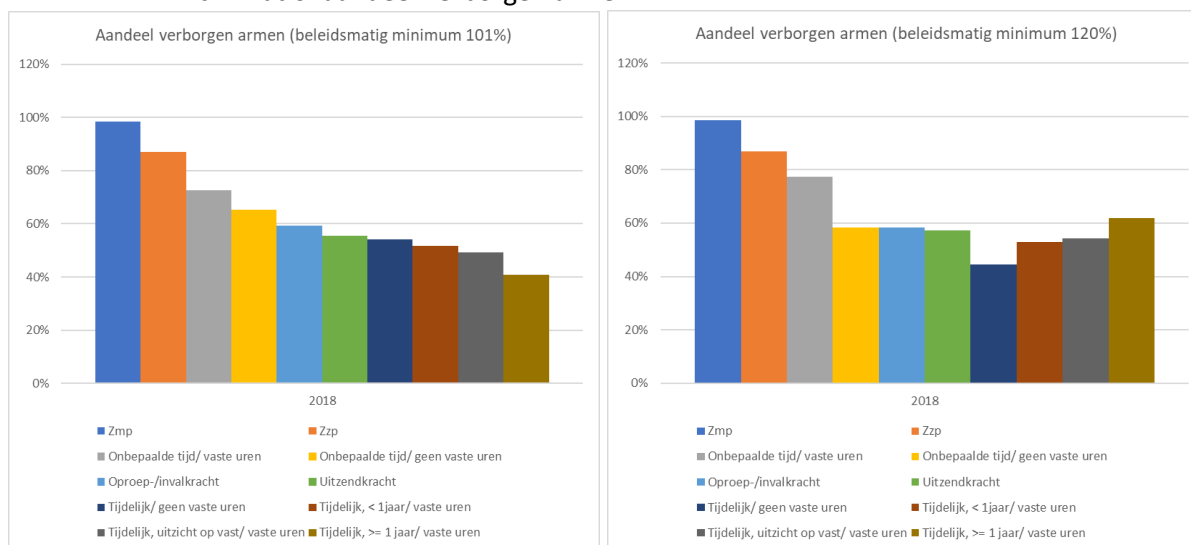
a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

c. Ratio: aandeel verborgen armen

Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

In figuur 3.5 is te zien dat er sprake is van een grote diversiteit binnen de groep werknemers. Groepen met een relatief hoog (verborgen) armoederisico zijn bijvoorbeeld werknemers op een kort tijdelijk contract (tot een jaar) met vaste uren en werknemers met tijdelijke contracten en zonder vaste uren.

Opvallend is dat het aandeel verborgen armen binnen de groep armen (de ratio, onder c. in figuur 3.5) juist relatief hoog is onder werknemers met een vast contract. Met andere woorden: werknemers met een vast contract hebben een relatief klein risico op armoede (in de linker figuren van figuur 3.5 a en b), maar als ze arm zijn, zijn ze wel vaak verborgen voor gemeenten (te zien onder c. in figuur 3.5). In absolute aantallen (te zien in de rechter figuren van figuur 3.5 a en b) blijken werknemers met een vast contract overigens na de zzp'ers ook de meest *omvangrijke* groep verborgen armen.

Voltijd werkende zelfstandigen vormen omvangrijke groep (verborgen) armen

In figuur 3.6 is te zien dat zowel het armoederisico, als het verborgen armoederisico, hoger is bij minder werkuren. Zelfstandigen in kleine deeltijd, dat wil zeggen tot 24 uur, hadden in 2018 met ruim 7 procent het hoogste armoederisico; hun verborgen armoederisico was bijna 6 procent. Ook zelfstandigen die meer uren in deeltijd werken (24 tot 36 uur) en voltijd werken (36 uur en meer) liepen verhoudingsgewijs een hoger risico.

Zelfstandigen in kleine deeltijd vormen echter niet de meest omvangrijke groep (verborgen) arme werkenden; dit zijn de werknemers met kleine deeltijdbanen en de voltijd werkende zelfstandigen (middelste figuur).

Figuur 3.6 Armoederisico (links) en verborgen armoederisico (rechts, naar deeltijdfactor, in procenten, aantallen en ratio, in 2018 (onder beleidsmatig minimum, 101%)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

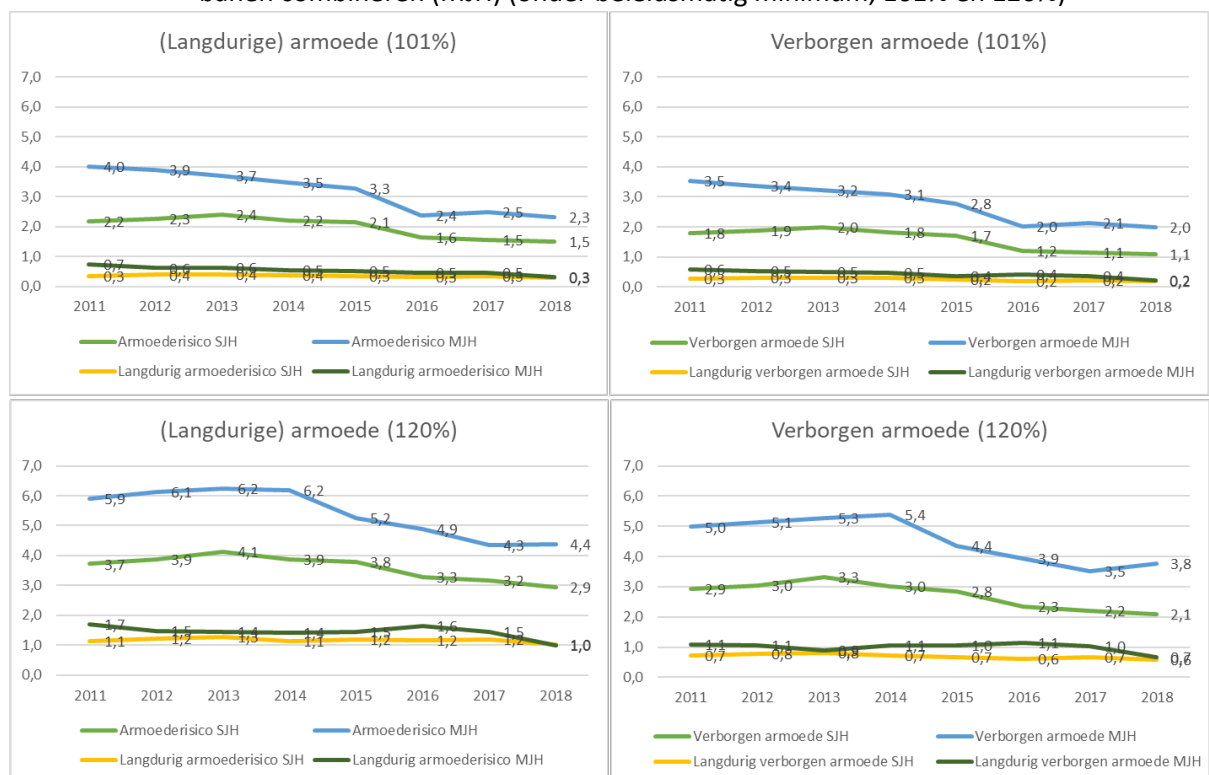
In de onderste figuur is weergegeven welk deel van de arme werkenden onbekend is bij gemeenten. Hier is te zien dat van de arme zelfstandigen die voltijd werken 93 procent onbekend is bij gemeenten; daarmee vormen zij de grootste groep werkenden. Arme werknemers met een kleine deeltijd baan zijn daarentegen juist relatief vaak bekend bij gemeenten; 41 procent is bekend, en 59 procent (dus) onbekend.

Multi-jobbers hebben relatief hoog (verborgen) armoederisico

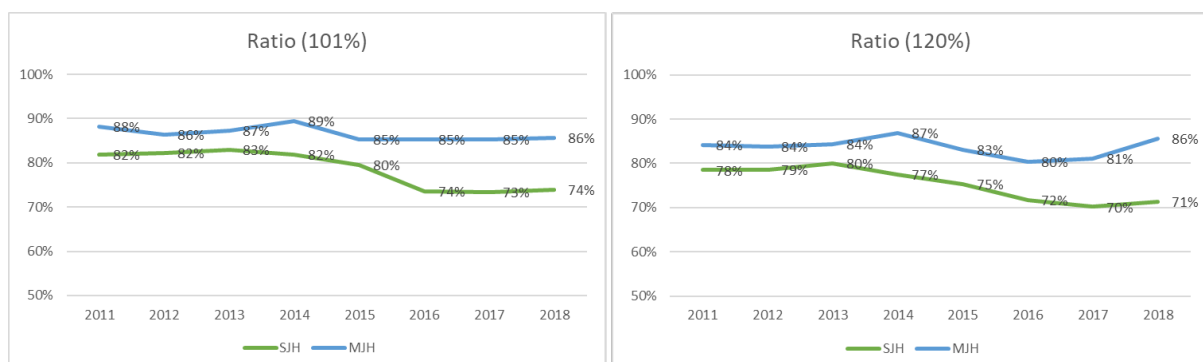
Het combineren van banen (ook wel multi-jobs genoemd) komt onder Nederlandse werkenden steeds meer voor; naar schatting combineert momenteel 1 op de 10 Nederlandse werkenden twee of meerdere banen. Dit is meer dan gemiddeld in Europa (Conen, 2020). Een deel van deze multi-jobbers combineert meerdere banen van goede kwaliteit; een deel heeft in de eerste baan onvoldoende inkomen of zekerheid en begint vanuit dat startpunt als multi-jobber. Eerder onderzoek naar deze groep liet zien dat Nederlandse multi-jobbers [MJH] een groter risico te lopen om in armoede te verkeren dan

werkenden met één baan [SJH]. In Nederland lijkt het daarbij om een groter aandeel te gaan dan in veel andere Europese landen (Conen en De Beer, 2022). Ook in figuur 3.7a is te zien dat zowel het (langdurig) armoederisico (links) als het (langdurig) verborgen armoederisico (rechts) hoger is onder multi-jobbers dan onder werkenden met één baan – ongeacht de gehanteerde armoedegrens (101 of 120%). Het aantal verborgen werkenden ten opzichte van het totaal aantal werkenden in huishoudens onder de armoedegrens, oftewel de ratio zoals weergegeven in figuur 3.7b, laat zien dat binnen de groep werkenden arme MJH relatief vaak onbekend zijn bij gemeenten; in 2018 was 86 procent van de arme multi-jobbers onbekend bij de gemeente.

Figuur 3.7 a. Armoederisico onder werkenden met één baan (SJH) en werkenden die meerdere banen combineren (MJH) (onder beleidsmatig minimum, 101% en 120%)

b. Ratio: aantal verborgen werkenden ten opzichte van het totaal aantal werkenden in huishoudens onder armoedegrens

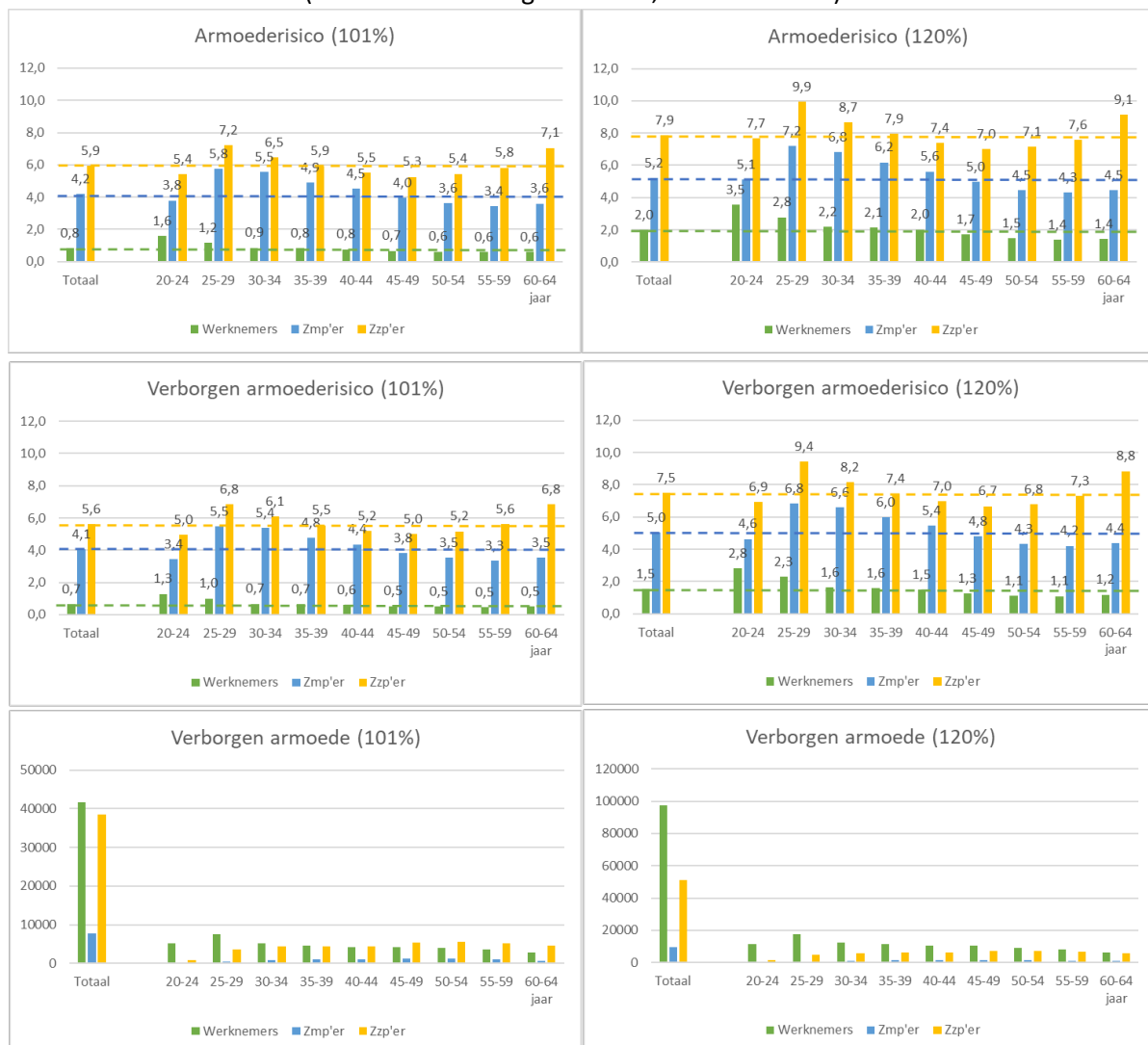
Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

Kenmerken van de werkende

Jongeren en oudere zelfstandigen hebben een relatief hoog (verborgen) armoederisico

In hoeverre verschillen (verborgen) armoederisico's, en het aantal (verborgen) arme werkenden, naar leeftijd? In figuur 3.8 zijn de (verborgen) armoederisico's uitgesplitst naar leeftijd. Hieruit komt naar voren dat in 2018 voor zowel werknemers, zmp'ers als zzp'ers het hoogste (verborgen) armoederisico was voorbehouden aan werkenden in vooral de leeftijdsgroep 25 tot en met 34 jaar. Ook oudere zelfstandigen, in de leeftijdsgroep 60 tot en met 64 jaar, was het (verborgen) armoederisico relatief hoog. In absolute aantallen (onderste figuren) zijn het vooral de werknemers, en dan in het bijzonder de jonge werknemers (25-29 jaar), die eruit springen.

Figuur 3.8 (Verborgen) armoede naar leeftijd en arbeidsmarktpositie, 2018, in procenten en aantallen (onder beleidsmatig minimum, 101% en 120%)

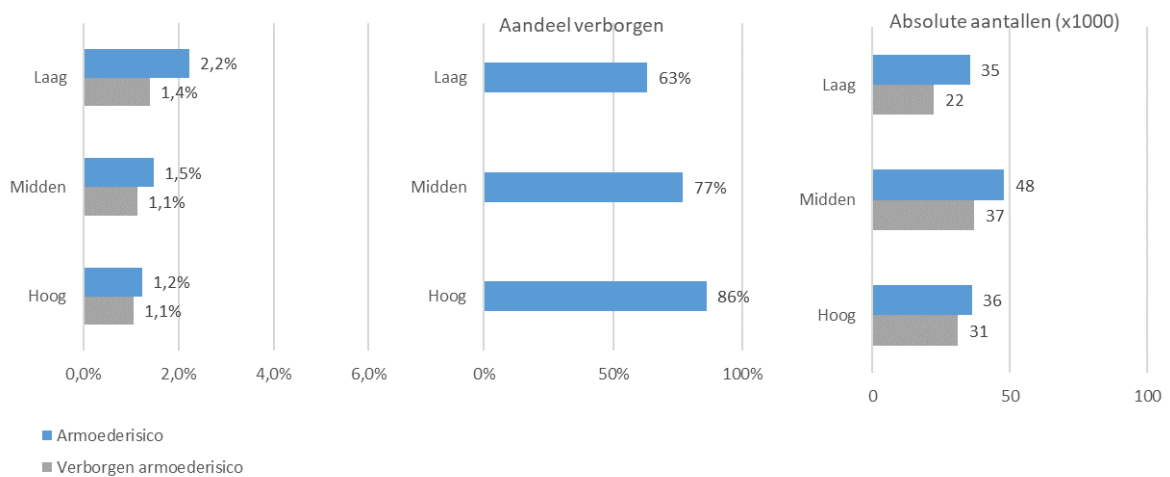
Bron: CBS, Inkomensstatistiek

Aandeel verborgen armen hoogst onder hoogopgeleide arme werkenden

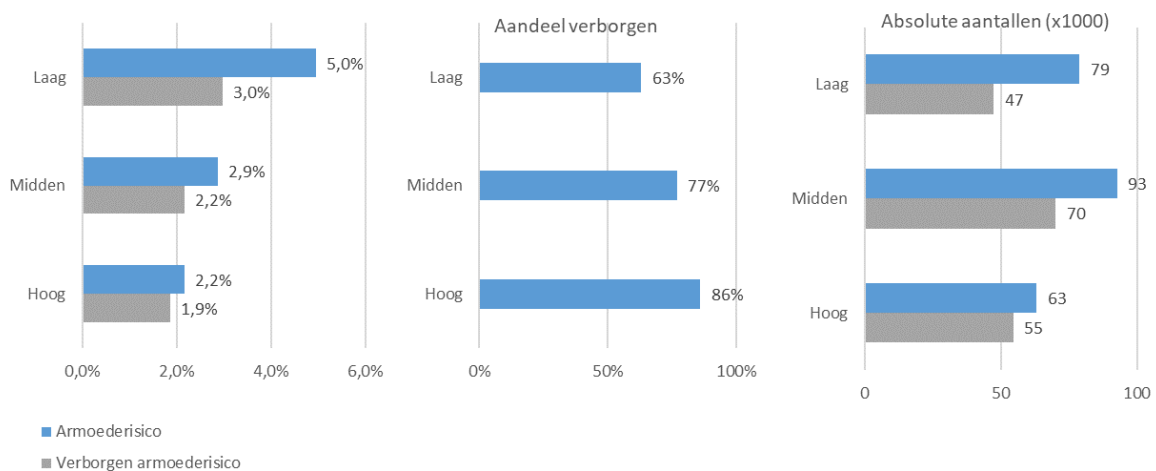
Uit figuur 3.9 blijkt dat een hoger opleidingsniveau in de regel gepaard gaat met een lager (verborgen) armoederisico. Van de hoogopgeleide werkenden had 1,2 procent in 2018 een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101%). Dit is minder dan bij middelbaar (1,5 procent) en laagopgeleiden (2,2 procent) (zie figuur 3.9, linker figuur). Het verborgen armoederisico volgt een vergelijkbaar patroon. Arme hoogopgeleide werkenden waren echter wel relatief vaak verborgen (middelste figuur); 86 procent van hen was niet bekend bij de gemeente. Bij laagopgeleide werkenden is 63 procent niet bekend bij de gemeente. In absolute aantallen blijkt dan – opvallend genoeg - dat middelbaar opgeleide werkenden de meest omvangrijke groep (verborgen) armen vormen, gevolgd door de hoger opgeleiden (rechter figuur). Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt aangehouden (figuur 3.9b), dan blijft het beeld globaal gelijk.

Figuur 3.9 (Verborgen) armoederisico naar opleidingsniveau, werkenden, 2018, in procenten en aantallen

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

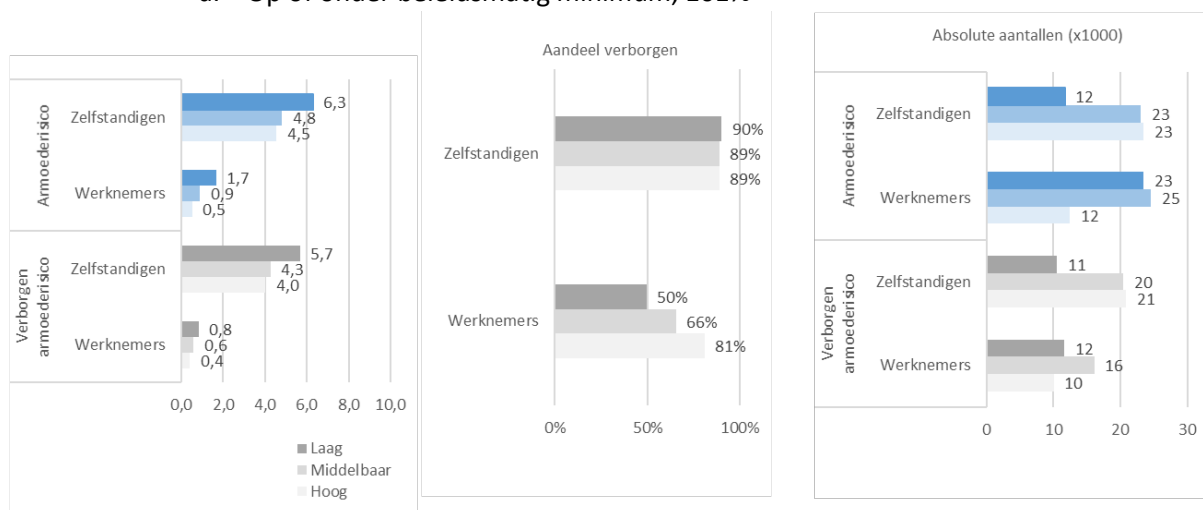

Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

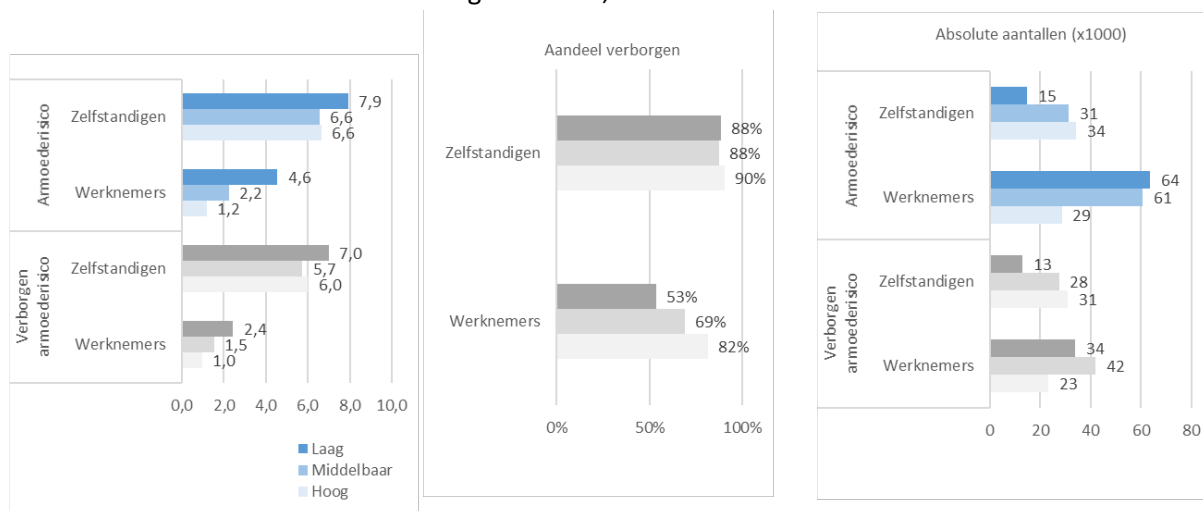
Wanneer we naast het opleidingsniveau ook uitsplitsen naar arbeidsmarktpositie (weergegeven in figuur 3.10) dan vallen een aantal zaken op. In de eerste plaats is in de linker figuur te zien dat er eenzelfde relatie bestaat tussen een hoger opleidingsniveau en een lager (verborgen) armoederisico. Uit de middelste figuur komt naar voren dat het aandeel verborgen armen onder *zelfstandigen* niet wezenlijk verschilt tussen de verschillende opleidingsniveaus. Voor zowel laag, middelbaar als hoogopgeleide arme zelfstandigen geldt dat ca. 90 procent verborgen is voor de gemeenten. Tussen *werknemers* zijn echter wel grote verschillen zichtbaar; het blijkt met name de hoogopgeleide arme werknemers te zijn die verborgen zijn voor gemeenten. Omdat zelfstandigen doorgaans hoger opgeleid zijn, blijken vervolgens in absolute aantallen juist vooral middelbaar en hoger opgeleide zelfstandigen tot de groep (verborgen) armen te behoren. Onder werknemers zijn in absolute aantallen vooral middelbaar opgeleiden (verborgen) arm.

Figuur 3.10 (Verborgen) armoede naar opleidingsniveau en arbeidsmarktpositie, 2018, in procenten en aantallen

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

Kenmerken van de organisatie

(Verborgen) armoederisico varieert sterk per sector

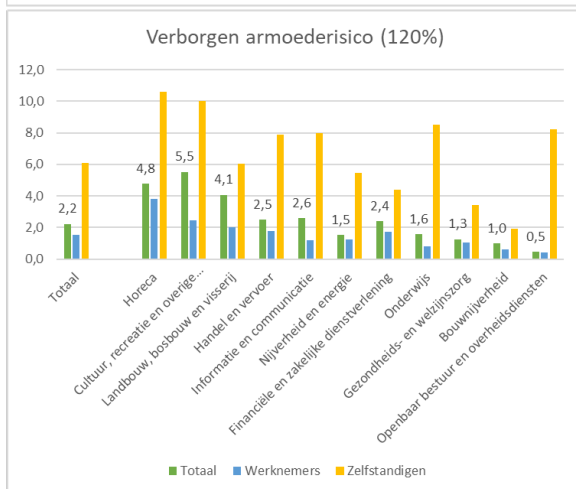
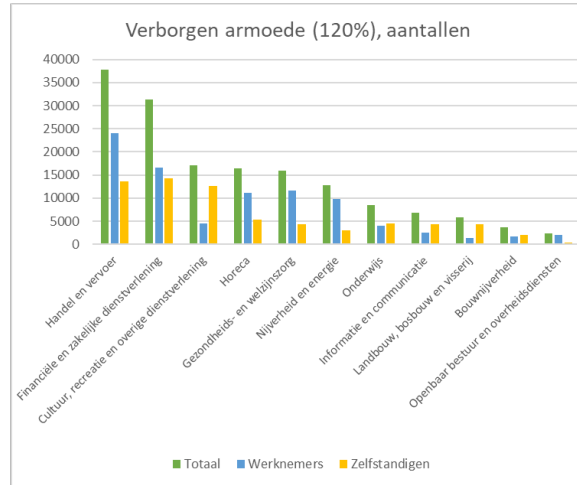
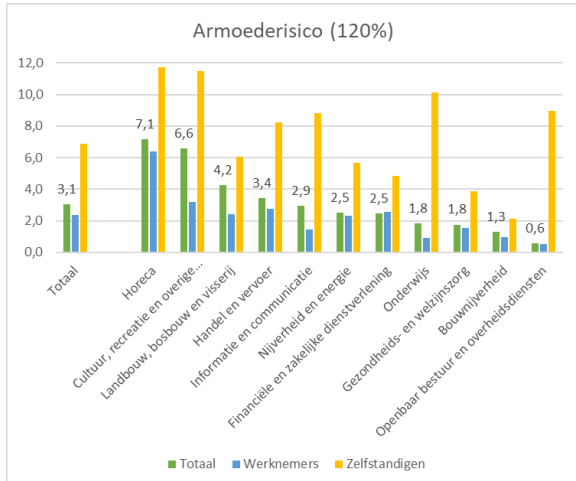
Het type bedrijfstak waarin mensen werkzaam zijn, is onderscheidend in de hoogte van het (verborgen) armoederisico (zie figuur 3.11). Uit deze figuur komt naar voren dat het armoederisico en het verborgen armoederisico relatief hoog is onder werkenden in de sectoren ‘Horeca’ en ‘Cultuur, recreatie en overige dienstverlening’. Dit geldt voor zowel werknemers als zelfstandigen. Onder zelfstandigen is verder het aandeel (verborgen) armen in de sectoren ‘Openbaar bestuur en overheidsdiensten’, ‘onderwijs’, ‘handel en vervoer’ en ‘landbouw, bosbouw en visserij’ relatief hoog.

Wanneer gekeken wordt naar de *aantallen* verborgen armen binnen de verschillende sectoren, dan is te zien dat het in bijvoorbeeld de sector ‘Openbaar bestuur en overheidsdiensten’ om zeer beperkte aantallen arme zelfstandigen gaat. Verder is opvallend dat in absolute zin binnen de sectoren ‘Handel en vervoer’ en ‘Financiële en zakelijke dienstverlening’ veel verborgen armen voorkomen; zeker onder zelfstandigen maar ook onder werkenden. Deze groepen zijn daarmee omvangrijker dan de verborgen armoede in de ‘Horeca’ en ‘Cultuur, recreatie en overige dienstverlening’.

Figuur 3.11 (Verborgen) armoederisico naar bedrijfstak (eerste werkkring), 2018, in procenten en aantallen

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek en EBB

(Verborgene) armoederisico vooral hoog in kleine én grote ondernemingen

In tabel 3.1 zijn verschillende kenmerken van het werk en socio-demografische kenmerken opgenomen in één analyse. Hierin wordt door middel van logistische regressie verder onderzocht welke werkenden (verborgene) arm waren in 2018. In deze tabel zijn odds ratio's weergegeven (met tussen haakjes de bijbehorende z-waardes). Wanneer een odds ratio significant groter is dan '1', is er sprake van een positieve samenhang tussen de desbetreffende factor en het risico om (verborgene) arm te zijn. Een odds ratio tussen '0' en (significant) kleiner dan '1' wijst op een negatieve samenhang. De verschillende factoren in deze analyse vertonen de samenhang zoals we deze eerder in dit hoofdstuk geschetst hebben: (verborgene) armoede is lager als werkenden meer uren werken, het (verborgene) armoederisico is relatief hoog onder werknemers met een flexibele arbeidsrelatie en zelfstandigen, is relatief hoog onder multi-jobbers, in sectoren als 'Horeca' en 'Cultuur, recreatie en overige dienstverlening', onder jongere én oudere werkenden en onder laagopgeleiden. Daarnaast komt uit de tabel naar voren dat het (verborgene) armoederisico vooral hoog is in kleine (1 t/m9) én grote (100 werknemers of meer) ondernemingen.

Tabel 3.1 Armoede en verborgen armoede onder werkenden (op of onder de armoedegrens 101%) nader verklaart (logistische regressie)

		(I) Armoede onder werkenden	(II) Verborgen armoede onder werkenden Odds ratio	(I) Armoede onder werknemers Odds ratio	(II) Verborgen armoede onder werknemers Odds ratio	(I) Armoede onder zelfstandigen Odds ratio	(II) Verborgen armoede onder zelfstandigen Odds ratio
Kenmerken werk							
Totaal aantal betaalde werkuren	0.97**	0.98**	0.92** (.002)	0.94** (.002)	0.99** (.003)	0.99** (.002)	(.002)
Contractvorm							
Vaste arbeidsrelatie		{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	-	-
Flexibele arbeidsrelatie, loondienst		3.46** (.214)	2.63** (.208)	2.33** (.155)	1.90** (.102)	-	-
Zzp		9.59** (.561)	11.83** (.798)	-	-	{Ref.}	{Ref.}
Zmp		6.51**	7.86** (.639)	-	-	0.46**	0.47** (.045)
Aantal werkkringen							
Eén werkkring		{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}
Twee of meer werkkringen		1.34**	1.42** (.084)	2.01** (.099)	2.10** (.168)	0.86 (.140)	0.93 (.081)
Sector							
Landbouw, bosbouw en visserij		2.30** (.304)	2.69** (.383)	0.84 (.329)	1.15 (.312)	2.87** (.530)	2.04** (.329)
Nijverheid en energie		1.61** (.168)	1.22 (.169)	2.47** (.292)	1.64** (.165)	1.19 (.289)	1.29 (.250)

Bouwnijverheid	0.52** (.090)	0.57** (.113)	0.80 (.220)	0.95 (.184)	0.60* (.144)	0.41** (.092)
Handel en vervoer	1.89** (.158)	2.20** (.218)	1.54** (.156)	1.75** (.137)	3.37** (.534)	2.61** (.344)
Horeca	3.51** (.352)	3.95** (.467)	3.21** (.389)	2.65** (.268)	4.47** (.875)	3.39** (.572)
Informatie en communicatie	1.48** (.208)	1.64** (.258)	1.31 (.322)	1.61** (.269)	2.11** (.422)	1.90** (.317)
Financiële en zakelijke dienstverlening	1.38** (.117)	1.36** (.137)	1.71** (.184)	1.80** (.150)	1.36* (.209)	1.12 (.142)
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	0.64* (.120)	0.78 (.163)	0.80 (.162)	0.62** (.102)	1.57 (.828)	0.76 (.455)
Onderwijs	1.08 (.127)	1.30* (.170)	0.73 (.125)	0.68** (.093)	2.40** (.444)	1.90** (.297)
Gezondheids- en welzijnszorg	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}
Cultuur, recreatie en overige dienstverlening	2.09** (.205)	2.25** (.252)	1.73** (.285)	1.92** (.241)	3.23** (.506)	2.49** (.321)
Omvang bedrijf						
Aantal werknemers 1 t/m 9	-	-	1.85** (.175)	1.68** (.129)	-	-
Aantal werknemers 10 t/m 99	-	-	{Ref.}	{Ref.}	-	-
Aantal werknemers 100 of meer	-	-	1.36**	1.31** (.110)	- (.082)	-
Socio-demografische kenmerken						
Leeftijd						
<25 jaar	0.19** (.017)	0.44** (.048)	0.10** (.011)	0.21** (.019)	0.42** (.091)	0.39** (.080)
25-34 jaar	1.05 (.074)	1.31** (.111)	1.01 (.090)	1.36** (.099)	1.23 (.143)	1.41** (.140)
35-44 jaar	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}

	45-54 jaar	0.84** (.054)	0.90 (.072)	0.68** (.061)	0.70** (.053)	1.00 (.098)	0.83* (.073)
	55-64 jaar	0.91	1.18* (.059)	0.61** (.090)	0.81** (.055)	1.25* (.060)	1.15* (.119)
Sekse	0.97	1.14*	0.96 (.046)	1.12* (.063)	0.78** (.063)	0.89 (.059)	(.058)
Hoogst behaalde opleiding							
	Laag	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}	{Ref.}
	Middelbaar	0.68** (.037)	0.82** (.054)	0.67** (.045)	0.78** (.043)	0.80* (.075)	0.81* (.071)
	Hoger	0.54**	0.73** (.033)	0.53** (.055)	0.58** (.046)	0.84 (.041)	0.84 (.083)
N		222,107	222,107	193,193	193,193	28,290	28,290
Gecorrigeerde R ²			0.12	0.12	0.14	0.10	0.04

Tabel 3.2 Verborgen armoede onder arme werkenden (op of onder de armoedegrens 101%)
(logistische regressie)

	(III) Verborgen armoede onder arme werkenden (BM_101)
	<i>Odds ratio</i>
<i>Kenmerken werk</i>	
Totaal aantal betaalde werkuren	1.03** (.005)
<i>Contractvorm⁹</i>	
Vaste arbeidsrelatie	{Ref.}
Flexibele arbeidsrelatie, loondienst	0.43** (.057)
Zzp	1.66** (.258)
Zmp	6.97** (4.24)
<i>Aantal werkkringen</i>	
Eén werkring	{Ref.}
Twee of meer werkkringen	1.44* (.249)
<i>Sector</i>	
Landbouw, bosbouw en visserij	5.15** (3.23)
Nijverheid en energie	0.53** (.121)
Bouwnijverheid	1.50 (.647)
Handel en vervoer	1.27 (.254)
Horeca	1.43 (.343)
Informatie en communicatie	1.18 (.458)
Financiële en zakelijke dienstverlening	1.07 (.217)
Openbaar bestuur en overheidsdiensten	2.46 (1.24)
Onderwijs	1.84 (.606)
Gezondheids- en welzijnszorg	{Ref.}
Cultuur, recreatie en overige dienstverlening	1.16 (.292)
<i>Socio-demografische kenmerken</i>	
<i>Leeftijd</i>	
<25 jaar	5.91** (1.25)

⁹ Vaste arbeidsrelatie: vast dienstverband met vaste uren; flexibele arbeidsrelatie: tijdelijk dienstverband met of zonder vaste uren, uitzendkrachten, oproep- of invalkrachten, vast dienstverband zonder vaste uren.

25-34 jaar	1.74** (.296)
35-44 jaar	{Ref.}
45-54 jaar	1.05 (.163)
55-64 jaar	1.79** (.282)
Sekse	1.62** (.191)
Hoogst behaalde opleiding	
Laag	{Ref.}
Middelbaar	1.59** (.199)
Hoger	2.45** (.367)
<hr/>	
N	2,370
Gecorrigeerde R ²	0.20

In tabel 3.2 wordt ten slotte verder ingezoomd op verborgen armoede onder arme werkenden. Net als in tabel 3.1 zijn ook hier verschillende kenmerken van het werk en socio-demografische kenmerken opgenomen in één analyse. Hierin wordt door middel van logistische regressie verder onderzocht welke arme werkenden verborgen waren in 2018. In deze tabel zijn odds ratio's weergegeven (met tussen haakjes de bijbehorende z-waardes). Wanneer een odds ratio significant groter is dan '1', is er sprake van een positieve samenhang tussen de desbetreffende factor en het risico dat een arme werkende niet bekend is bij de gemeente. Een odds ratio tussen '0' en (significant) kleiner dan '1' wijst op een negatieve samenhang. Hierin is bijvoorbeeld te zien dat als een werkende arm is en een flexibele arbeidsrelatie heeft, hij/zij een relatief kleine risico heeft om onbekend te zijn bij de gemeente (odds ratio is kleiner dan 1). Met andere woorden: arme werkenden met een flexibele arbeidsrelatie zijn relatief vaak bekend bij de betreffende gemeente. Arme zelfstandigen en multi-jobbers zijn daarentegen relatief vaak onbekend bij gemeenten. Ook jongeren en ouderen en hoger opgeleiden zijn, als ze arm zijn, relatief vaak onbekend bij gemeenten.

Conclusie

Dit hoofdstuk bespreekt personen die hun inkomen voornamelijk uit betaald werk betrekken en tegelijkertijd deel uitmaken van een huishouden dat (langdurig) onder de armoedegrens leeft. Daarbij gaan we dieper in op de vraag welke werkende armen (vooral) onbekend zijn bij gemeenten (verborgen armen). Er wordt onderscheid gemaakt tussen werknemers en zelfstandigen met en zonder personeel. We beantwoorden vragen zoals: om hoeveel werkenden gaat het? Hoe heeft het aandeel (verborgen) werkende armen zich ontwikkeld in de periode tussen 2011 en 2018? In hoeverre spelen *kenmerken van de arbeidsrelatie*, zoals de contractvorm, de wekelijkse arbeidsduur of combinatie van banen, een rol? Verschillen de (verborgen) armoederisico's naar geslacht, leeftijd, en opleidingsniveau (*kenmerken van de werkende*)? En in hoeverre spelen *kenmerken van de organisatie*, zoals bedrijfstak en omvang van het bedrijf, een rol?

Van de werkende bevolking maakte in 2018 1,5 procent (110 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is te zien dat in 2018 2,7 procent van alle werkenden tot 65 jaar deel uitmaakte van een huishouden met een inkomen onder het sociaal minimum. De analyses over de tijd voor de periode 2011-2018 tonen dat het (verborgen) armoederisico onder werkenden een piek bereikt in 2012-2013. Ook zien we dat, ongeacht de gehanteerde armoedegrens, een groot deel van de arme werkenden (84-90 procent) verborgen is voor gemeenten.

Uit de analyses naar arbeidsmarktpositie komt naar voren dat het armoederisico en verborgen armoede risico relatief hoog is onder zelfstandigen (met name zelfstandigen zonder personeel); dit geldt ook voor langdurig (verborgen) armoede. De analyses voor de periode 2011-2018 tonen dat het aandeel verborgen armen onder werknemers is gedaald gedurende deze periode, maar onverminderd hoog blijft onder zelfstandigen. Verder komt uit de analyses naar voren dat er sprake is van een grote diversiteit binnen de groep werknemers en dat het (verborgen) armoederisico bijvoorbeeld relatief hoog is onder werknemers met tijdelijke contracten (tot een jaar) met vaste uren en werknemers met tijdelijke contracten en zonder vaste uren. Opvallend is dat het aandeel verborgen armen binnen de groep armen juist relatief hoog is onder werknemers met een vast contract. Met andere woorden: werknemers met een vast contract hebben een relatief klein risico op armoede, maar als ze arm zijn, zijn ze wel vaak verborgen voor gemeenten. In absolute aantallen blijken werknemers met een vast contract overigens na de zzp'ers ook de meest omvangrijke groep verborgen armen. Ook is het (verborgen) armoederisico relatief hoog onder werkenden die meerdere banen combineren.

Analyses onder werkende armen laat verder zien dat het armoederisico en het verborgen armoederisico relatief hoog is onder werkenden in de sectoren 'Horeca' en 'Cultuur, recreatie en overige dienstverlening'. Dit geldt voor zowel werknemers als zelfstandigen. Onder zelfstandigen is ook het aandeel (verborgen) armen in de sectoren 'handel en vervoer', 'onderwijs', en 'landbouw, bosbouw en visserij' relatief hoog. Wanneer gekeken wordt naar de aantallen verborgen armen binnen de verschillende sectoren, dan verdient het aanbeveling om de aandacht ook te richten op sectoren als 'Handel en vervoer' en 'Financiële en zakelijke dienstverlening', omdat binnen deze sectoren in absolute zin veel verborgen armen voorkomen; zeker onder zelfstandigen maar ook onder werknemers.

Hoofdstuk 4. Stabiliteit en dynamiek in verborgen armoede

Inleiding

Dit hoofdstuk analyseert de dynamiek in verborgen armoede door (verborgen) armen in vijf opeenvolgende jaren te volgen en patronen van (al dan niet herhaalde) instroom in en uitstroom uit de (verborgen) armoede in kaart te brengen. Hiermee kan worden vastgesteld welk deel van de verborgen armen duurzaam dan wel incidenteel in armoede verkeert en welke patronen zich voordoen van instroom in en uitstroom uit de armoede. Tevens zal worden bepaald welke persoonskenmerken en inkomensbronnen van invloed zijn.

Onderzoekspopulatie

Dit deel van het onderzoek wordt, net als hoofdstuk 2, uitgevoerd op microdata van het CBS, en meer in het bijzonder wordt hiervoor gebruik gemaakt van 'Inkomen van huishoudens' (INHATAB), dat informatie over de inkomens van alle huishoudens in Nederland omvat. We hebben huishoudens geselecteerd met hoofdkostwinners die gedurende de gehele periode 2014-2018 (vijf opeenvolgende jaren) tot de onderzoekspopulatie behoorden. Dat wil in de eerste plaats zeggen dat, net als in hoofdstuk 2, personen in instellingen, inrichtingen en tehuizen, alsmede studentenhuishoudens en particuliere huishoudens die niet het hele jaar door inkomen hadden, buiten beschouwing zijn gebleven. Ook zijn alleen hoofdkostwinners behouden die in 2014 tenminste 18 jaar oud waren en in 2018 jonger dan 65 jaar. Tenslotte zijn alleen huishoudens opgenomen die in alle vijf de jaren in de data aanwezig waren. Huishoudens die in deze periode dus bijvoorbeeld geëmigreerd of geïmmigreerd zijn, zijn daarmee buiten beschouwing gebleven. De onderzoekspopulatie voor de dynamische analyses bestond daarmee uit 3,7 miljoen huishoudens. Daarvan leefden in 2014 258 duizend huishoudens op onder het beleidsmatig minimum van 101%, en 442 duizend huishoudens onder het beleidsmatig minimum van 120%. We volgen deze huishoudens die in 2014 onder de armoedegrens leefden in de tijd, dat wil zeggen tot en met 2018.

Als we deze sample vergelijken met de sample zoals gebruikt in hoofdstuk 2, dan zien we dat deze selecties resulteren in iets lagere (verborgen) armoederisico's, maar een vergelijkbaar dalend verloop vertonen in de periode tussen 2014 en 2018 (weergegeven in de tabel hieronder).

		2014	2015	2016	2017	2018
Beleidsmatig minimum (101%)	Huishoudens, tot 65 jaar (hoofdstuk 2)	7,8	7,5	7,4	7,2	6,9
	Dynamische analyse (hoofdstuk 4)	7,0	6,7	6,5	6,3	6,1
Beleidsmatig minimum (120%)	Huishoudens, tot 65 jaar (hoofdstuk 2)	13,0	12,6	12,4	12,3	11,8
	Dynamische analyse (hoofdstuk 4)	12,0	11,6	11,2	11,0	10,5
Verborgen armoede (101%)	Huishoudens, tot 65 jaar (hoofdstuk 2)	3,7	3,3	3,0	2,8	2,7
	Dynamische analyse (hoofdstuk 4)	2,8	2,5	2,3	2,2	2,2
Verborgen armoede (120%)	Huishoudens, tot 65 jaar (hoofdstuk 2)	7,2	6,7	6,4	6,2	6,0
	Dynamische analyse (hoofdstuk 4)	6,2	5,8	5,5	5,5	5,4

Gemiddeld had 6,5 procent van de huishoudens een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in de periode tussen 2014 en 2018. Daarnaast rapporteerde 11,7 procent van de huishoudens tenminste één keer een inkomen op of onder het sociaal minimum in deze periode.

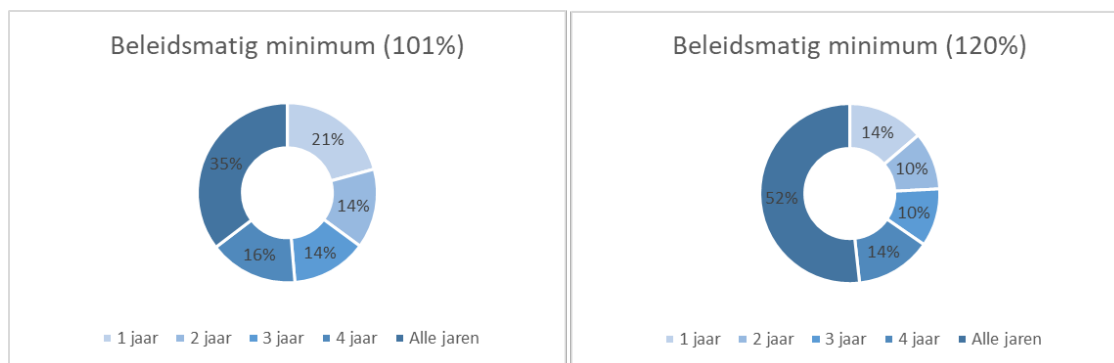
	Overall	Between	Within
Wanneer een huishouden een inkomen op of onder het sociaal minimum had, bleven zij onder deze armoedegrens in 60 procent van de gevallen.	Beleidsmatig minimum (101%)	6,5	59,5
	Beleidsmatig minimum (120%)	11,3	70,2
	Verborgen armoede (101%)	2,4	44,8
	Verborgen armoede (120%)	5,6	57,0

Dynamiek in armoede

Huishoudens vaak meerdere jaren onder armoedegrens

Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in 2014 had 35 procent in alle opeenvolgende jaren, dat wil zeggen tot en met 2018, een inkomen onder deze armoedegrens (figuur 4.1, links). Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd, had zelfs 52 procent van alle arme huishoudens vijf opeenvolgende jaren een inkomen onder de armoedegrens (figuur 4.1, rechts). Voor 21 procent van de huishoudens geldt dat zij alleen in 2014, en (dus) niet in de volgende vier jaar, een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) hadden. Dat betekent ook dat de resterende 44 procent van de huishoudens binnen vijf jaar soms wel, en soms niet (namelijk 2 tot 4 van de 5 jaar), een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) had.

Figuur 4.1 Huishoudens met inkomen onder armoedegrens: dynamiek gedurende vijf jaar

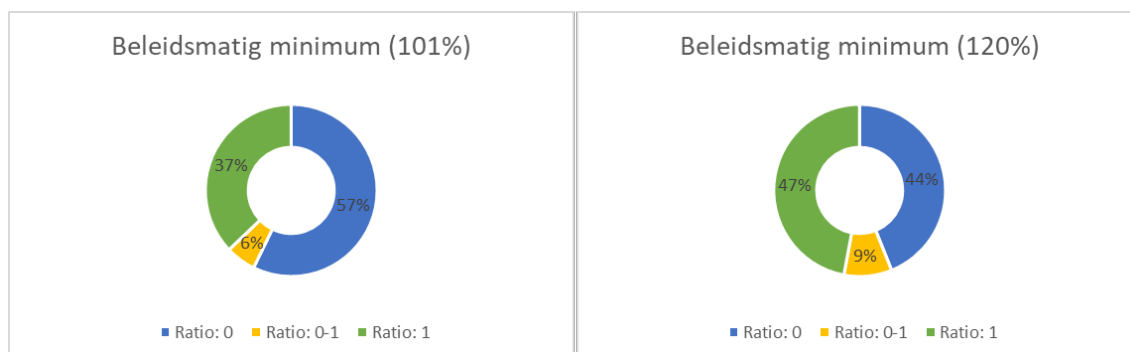

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Arme huishoudens zijn meestal óf bekend, óf onbekend in alle jaren dat ze arm zijn

De meeste huishoudens die in 2014 arm waren, waren in het jaar of de jaren dat zij arm waren ofwel steeds bekend, ofwel steeds onbekend bij de gemeente. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in 2014 was 57 procent in alle jaren dat zij arm waren, bekend bij gemeenten (zie figuur 4.2 links; de ratio is dan 0).

Figuur 4.2 Huishoudens met inkomen onder armoedegrens die (on)bekend zijn bij gemeenten

Ratio = 0 is huishouden was hetzelfde aantal jaren dat het arm was, bekend bij de gemeente

Ratio = 1 is huishouden was hetzelfde aantal jaren dat het arm was, onbekend bij de gemeente

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Daarnaast was 37 procent van de arme huishoudens in alle jaren onbekend bij de gemeente, en 6 procent was in sommige jaren wel, en sommige jaren niet bekend. Wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120%, dan was een groter aandeel onbekend bij de gemeente.

Langdurig (verborgen) armen

In figuur 4.1 zagen we dat van de huishoudens met een inkomen onder het sociaal minimum (101 en 120%) respectievelijk 35 en 52 procent in vijf opeenvolgende jaren een inkomen onder de armoedegrens had. In Tabel 4.1 wordt door middel van logistische regressie verder onderzocht welke huishoudens een hoger langdurig (verborgen) armoederisico hadden. Hieruit komt naar voren dat vooral huishoudens met een bijstandsuitkering als belangrijkste inkomensbron een hoger armoederisico hebben. Huishoudens met een uitkering uit arbeidsongeschiktheid en overige sociale voorzieningen hebben daarna een relatief hoog armoederisico en ook een relatief hoog verborgen armoederisico. Verder is te zien dat zelfstandigen een hoger langdurig armoederisico hebben dan werknemers wanneer een sociaal minimum van 101% wordt gehanteerd, maar een lager langdurig armoederisico bij een sociaal minimum van 120%. Het verborgen armoederisico is wel hoger onder zelfstandigen, ongeacht welke armoedegrens gehanteerd wordt. Ook zien we dat eenpersoonshuishoudens een hoog langdurig (verborgen) armoederisico hebben, dat het risico oploopt met leeftijd en relatief hoog is onder vrouwen.

Tabel 4.1 (Verborgen) armoede in vijf opeenvolgende jaren (onder de armoedegrens 101 en 120%) (logistische regressie)

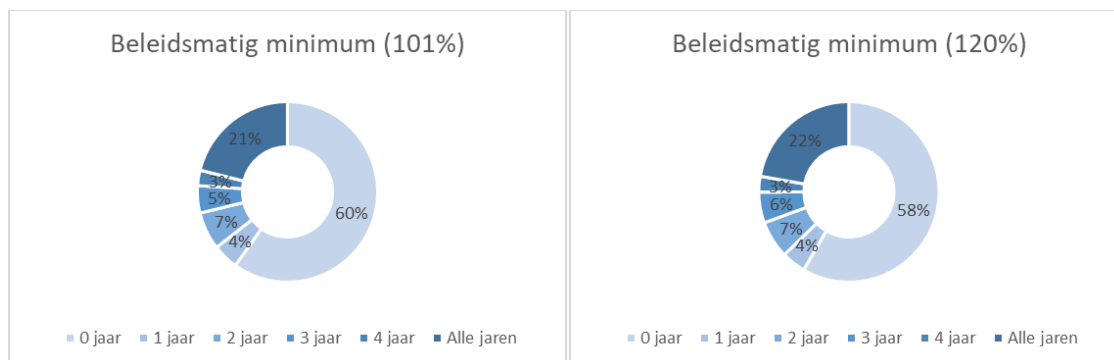
	Armoede in alle vijf de jaren				Wie zijn de armen die in alle jaren verborgen zijn?			
	(I) Armoede (101%)		(II) Armoede (120%)		(I) Verborgen armoede (101%)		(II) Verborgen armoede (120%)	
Belangrijkste inkomensbron								
Inkomen uit werk in loondienst	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
Inkomen uit werk als zelfstandige	0,39	**	-0,18	**	0,37	**	0,04	*
Werkloosheidsuitkering	-0,09	*	0,38	**	-0,73	**	-0,16	**
Bijstandsuitkering	2,07	**	1,87	**	NA		NA	
Uitkering overige sociale voorziening	1,40	**	1,96	**	1,58	**	2,31	**
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	1,65	**	1,64	**	1,62	**	1,83	**
Overig	1,15	**	0,74	**	1,22	**	0,99	**
Huishoudensamenstelling								
Eenpersoonshuishouden	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
Eenoudergezin	-1,18	**	-0,95	**	-1,35	**	-0,98	**
Paar zonder kinderen	-0,43	**	-0,28	**	-0,48	**	-0,39	**
Paar met kinderen en overig	-1,02	**	-0,73	**	-0,79	**	-0,87	**
Leeftijd								
<25 jaar	{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}		{Ref.}	
25-34 jaar	1,18	**	0,83	**	2,22	**	0,80	**
35-44 jaar	1,44	**	1,10	**	2,81	**	1,28	**
45-54 jaar	1,61	**	1,09	**	2,91	**	1,24	**
55-64 jaar	1,95	**	1,42	**	3,19	**	1,58	**
Sekse (0=vrouw, 1=man)								
	-0,34	**	-0,50	**	-0,34	**	-0,37	**
<hr/>								
N	257.752		441.761		103.657		227.310	
Gecorrigeerde R ²	0,16		0,16		0,16		0,21	

Economische (in)activiteit

Meeste arme huishoudens hebben voornamelijk inkomen uit overdrachtsinkomens in alle jaren

Huishoudens kunnen hun belangrijkste bron van inkomen uit betaald werk betrekken (in loondienst of als zelfstandigen), of uit overdrachtsinkomens (zoals werkloosheidsuitkeringen, bijstand, arbeidsongeschiktheid en dergelijke). Van de huishoudens met een inkomen onder de armoedegrens in 2014 had 60 procent in geen van de jaren tussen 2014 en 2018 inkomen uit betaald werk (zie figuur 4.3). Met andere woorden: 60 procent van de arme huishoudens had voornamelijk een inkomen uit overdrachtsinkomens. Bij 21 procent van de huishoudens had men *alle* jaren vooral inkomen uit betaald werk, en bij 19 procent van de huishoudens had men soms wel, en soms niet inkomen uit betaald werk. Dit beeld verandert niet wezenlijk wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt aangehouden.

Figuur 4.3 Huishoudens met inkomen onder armoedegrens: economische activiteit gedurende vijf jaar

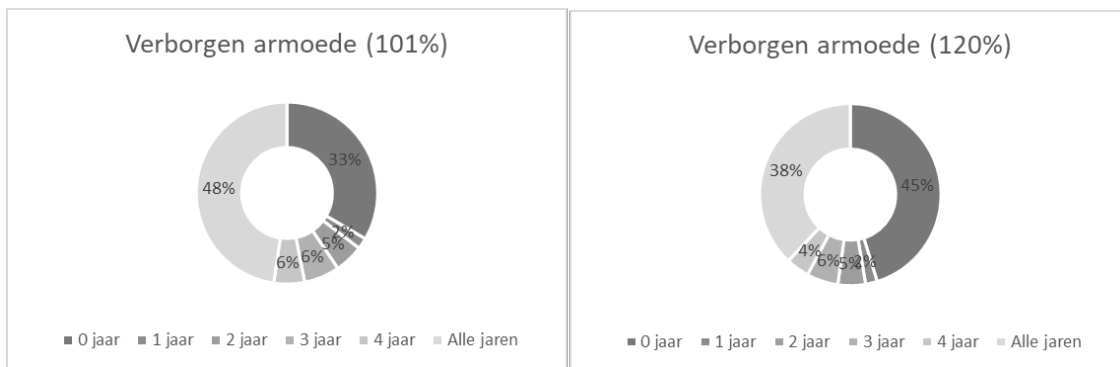

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Verborgene arme huishoudens hebben juist vaker inkomen uit betaald werk

In figuur 4.4 is de verdeling in activiteit weergegeven binnen de groep *verborgen* arme huishoudens. Aangezien een aanzienlijk deel van de huishoudens met overdrachtsinkomens bekend is bij gemeenten, en werkenden minder vaak bekend zijn bij gemeenten, is een duidelijke verschuiving zichtbaar ten opzichte van figuur 4.3. Van de verborgen arme huishoudens heeft 48 procent in alle jaren voornamelijk een inkomen uit betaald werk, 33 procent in geen van de jaren en bij 21 procent van de huishoudens had men soms wel, en soms niet voornamelijk inkomen uit betaald werk. Wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120% had een groter deel van de verborgen arme huishoudens geen van de vijf jaar voornamelijk inkomen uit betaald werk (45 procent).

Figuur 4.4 Huishoudens met inkomen onder armoedegrens en onbekend bij gemeente: economische (in)activiteit gedurende vijf jaar

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

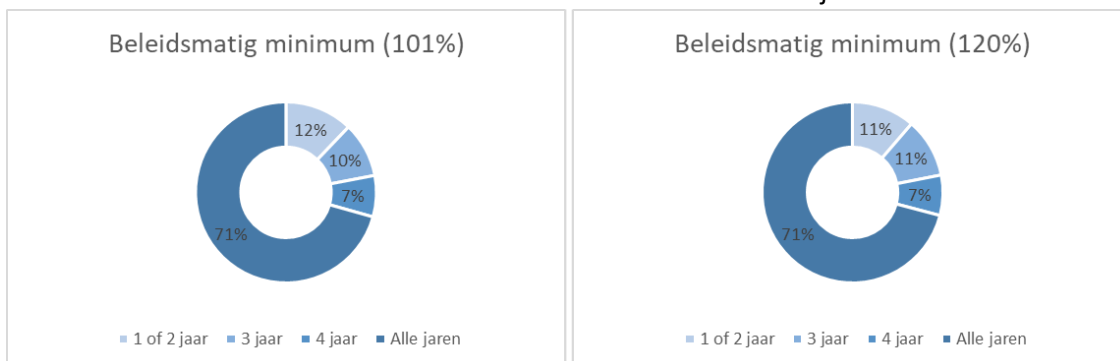
Dynamiek onder huishoudens met inkomen uit betaald werk

Ruime meerderheid heeft alle jaren betaald werk

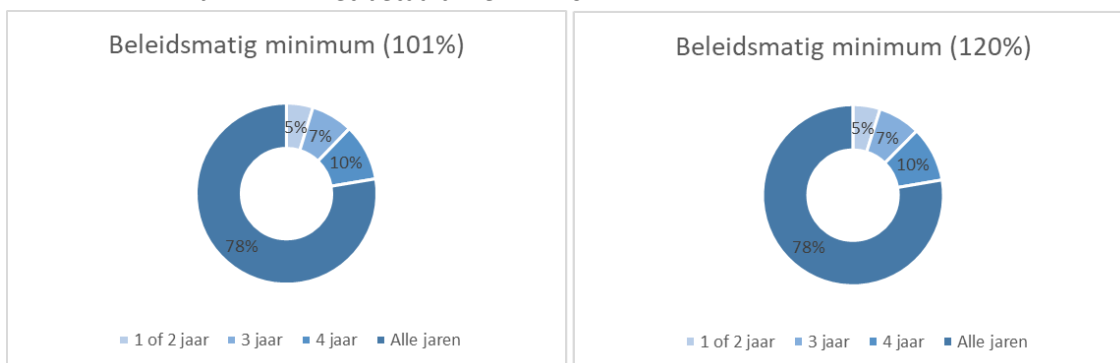
Wanneer we huishoudens selecteren met een inkomen onder de armoedegrens in 2014 en met voornamelijk inkomen uit betaald werk in tenminste één van de vijf jaar, dan zie we dat 71 procent van deze huishoudens *alle* jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk heeft. Wanneer we hoofdkostwinners selecteren met voornamelijk betaald werk in 2014, dan heeft zelfs 78 procent alle jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk.

Figuur 4.5 Huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk en inkomen onder armoedegrens: dynamiek gedurende vijf jaar

a. HKW met betaald werk in tenminste één van de jaren

b. HKW met betaald werk in 2014

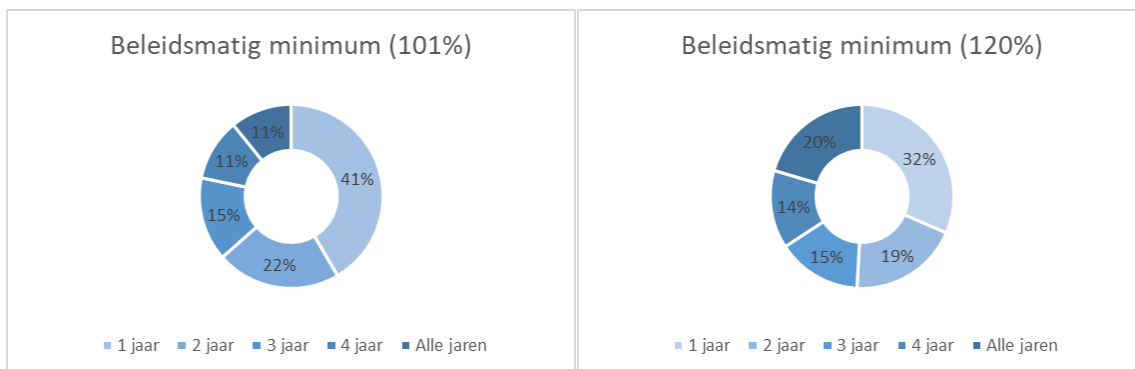

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk zijn doorgaans niet alle jaren arm

Voorgaande wil echter niet zeggen dat huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk ook in alle jaren arm zijn. Wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 101%, dan is te zien dat 41 procent van de arme huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk in 1 jaar (dat wil zeggen: in 2014, maar daarna niet meer) arm is. Daarentegen is 11 procent in alle jaren arm. Opvallend is dat deze verdeling behoorlijk schuift wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120%. Daarmee daalt het aandeel arme huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk dat 1 jaar arm is naar 32 procent, en het aandeel dat in alle jaren arm is, stijgt naar 20%. Met andere woorden: arme huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk lijken daarmee soms net boven de strikte armoedegrens van 101% te komen, maar zijn volgens het criteria van 120% nog wel arm.

Figuur 4.6 Huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk* en inkomen onder armoedegrens in 2014

* HKW met betaald werk in tenminste één van de jaren

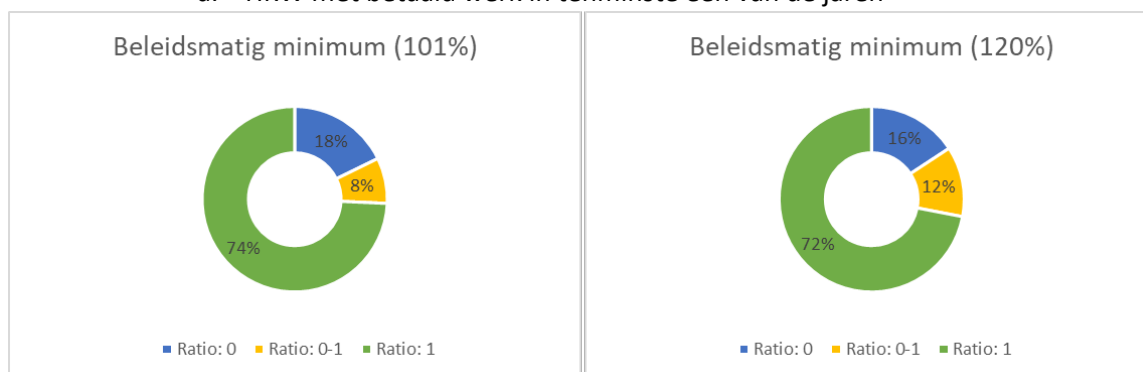
Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk die verborgen zijn, zijn dat meestal in alle jaren dat zij arm zijn

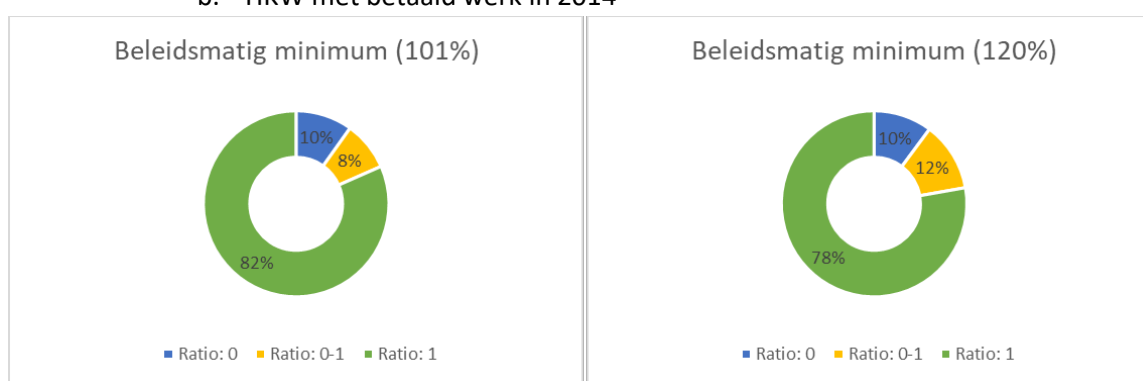
De meeste arme huishoudens met inkomen uit betaald werk, waren in het jaar of de jaren dat zij arm waren steeds onbekend bij de gemeente. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) met betaald werk in tenminste één van de jaren was 74 procent in alle jaren dat zij arm waren, onbekend bij gemeenten (zie figuur 4.7a links; de ratio is dan 1). Daarnaast was 18 procent van de arme werkende huishoudens in alle jaren bekend bij de gemeente, en 8 procent was in sommige jaren wel, en andere jaren niet bekend. Wanneer wordt uitgegaan van arme huishoudens met betaald werk in 2014, dan was een (nog) groter aandeel onbekend bij de gemeente, namelijk 82 procent (zie figuur 4.7b links).

Figuur 4.7 Huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk* met inkomen onder armoedegrens die (on)bekend zijn bij gemeenten

a. HKW met betaald werk in tenminste één van de jaren

b. HKW met betaald werk in 2014

Ratio = 0 is werkende was in hetzelfde aantal jaren dat hij/zij arm was, bekend bij de gemeente
 Ratio = 1 is werkende was in hetzelfde aantal jaren dat hij/zij arm was, onbekend bij de gemeente

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2014-2018)

Conclusie

In dit hoofdstuk is de dynamiek in de verborgen armoede geanalyseerd door (verborgen) arme huishoudens in vijf opeenvolgende jaren te volgen en patronen van (al dan niet herhaalde) instroom in en uitstroom uit de (verborgen) armoede in kaart te brengen.

Als we kijken naar de dynamiek in armoede, dan zien we dat huishoudens vaak meerdere jaren onder de armoedegrens leven. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in 2014 had 35 procent in alle opeenvolgende jaren, dat wil zeggen tot en met 2018, een inkomen onder deze armoedegrens. Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd, had zelfs 52 procent van alle arme huishoudens vijf opeenvolgende jaren een inkomen onder de armoedegrens. Verder had 44 procent van de huishoudens binnen vijf jaar soms wel, en soms niet (namelijk 2 tot 4 van de 5 jaar), een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%). De meeste arme huishoudens zijn meestal óf bekend, óf onbekend in alle jaren dat ze arm zijn. Arme huishoudens hebben daarbij meestal voornamelijk inkomen uit overdrachtsinkomens in alle jaren, maar *verborgen* arme huishoudens hebben juist vaker inkomen uit betaald werk in één of meerdere jaren.

Wanneer we huishoudens selecteren met een inkomen onder de armoedegrens in 2014 en met voornamelijk inkomen uit betaald werk in tenminste één van de vijf jaar, dan zie we dat 71 procent van deze huishoudens *alle* jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk heeft. Wanneer we hoofdkostwinners selecteren met voornamelijk betaald werk in 2014, dan heeft zelfs 78 procent alle jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk. Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk zijn echter doorgaans niet alle jaren arm. Wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 101%, dan is te zien dat 11 procent in alle jaren arm is. Opvallend is dat de verdeling wel behoorlijk schuift wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120%. Daarmee stijgt het aandeel dat in alle jaren arm is naar 20 procent. Met andere woorden: arme huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk lijken soms net boven de strikte armoedegrens van 101% te komen, maar zijn volgens het criteria van 120% nog wel arm.

Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk die *verborgen* zijn, zijn dat meestal wel in alle jaren dat zij arm zijn. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) met betaald werk in tenminste één van de jaren was 74 procent in alle jaren dat zij arm waren, onbekend bij gemeenten. Wanneer wordt uitgegaan van arme huishoudens met betaald werk in 2014, dan was een (nog) groter aandeel onbekend bij de gemeente, namelijk 82 procent.

Hoofdstuk 5. Samenvatting

Hoe heeft het aandeel huishoudens en personen met een inkomen onder verschillende armoedegrenzen (per jaar en langdurig) zich ontwikkeld tussen 2011 en 2018? En in hoeverre zijn zij verborgen voor gemeenten? Bevolkingsgroepen worden niet in gelijke mate getroffen door (verborgen) armoede: welke sociaaleconomische en demografische groepen lopen het meeste risico op (verborgen) armoede? En welke ontwikkelingen zijn daarin waarneembaar? In dit rapport hebben we aan de hand van microdata van het CBS antwoord proberen te geven op dergelijke vragen.

In deze rapportage hebben we daarbij de focus gelegd op de beleidsmatige grens, of het sociaal minimum (101% en 120%), omdat gemeentelijk armoedebeleid veelal op het beleidsmatig of sociaal minimum geënt is. Op hoofdlijnen hebben we deze grens ook met andere armoedegrenzen vergeleken. Het beleidsmatig minimum van 101% (b)lijkt daarbij de meest 'strikte' opvatting van (langdurige) armoede te vormen – strikter dan de lage-inkomensgrens van het CBS en de Europese armoedegrens. Ook hebben we de focus gelegd op personen tot 65 jaar, huishoudens met een hoofdkostwinner tot 65 jaar en werkenden tussen de 15 en 65 jaar.

Basisanalyse van verborgen armoede in Nederland

In 2018 heeft dan 6,9 procent van de huishoudens een inkomen op of onder het sociaal minimum van 101% (11,8 procent bij 120%). Een aandeel van 2,7 procent van de huishoudens had een inkomen op of onder het sociaal minimum van 101% én was onbekend bij gemeenten (respectievelijk 6,0 procent bij 120%). Als we de trends over de tijd bekijken tussen 2011-2018, dan valt op dat armoede de piek bereikt in 2013-2014 en daarna afneemt. Ongeacht de gekozen armoedegrens piekt verborgen armoede net iets eerder, namelijk in 2012-2013. Het *langdurig* armoederisico neemt in recente jaren overigens juist toe, en het langdurig verborgen armoederisico is redelijk constant.

Uit de analyses naar sociaaleconomische kenmerken komt naar voren dat bijstandsontvangers het meeste risico lopen op (langdurige) armoede. Ook is dit risico gestegen voor bijstandsontvangers, maar ook voor huishoudens met uitkeringen uit overige sociale voorzieningen en arbeidsongeschiktheid. De grootste groep *verborgen* arme huishoudens ontvangt echter vooral inkomen uit werk.

Gekeken naar opleiding dan is te zien dat het armoederisico relatief laag is bij huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner. Arme huishoudens met een hoogopgeleide hoofdkostwinner zijn echter wel relatief vaak verborgen. In absolute aantallen blijkt dan – opvallend genoeg - dat huishoudens met een middelbaar opgeleide hoofdkostwinner de meest omvangrijke groep verborgen armen vormen.

Uit analyses naar demografische kenmerken (zoals huishoudenssamenstelling, leeftijd, migratieachtergrond) van armoede en verborgen armoede komen een aantal 'usual suspects' naar voren. Er komt bijvoorbeeld naar voren dat (verborgen) armoede relatief hoog is onder eenoudergezinnen met uitsluitend minderjarige kinderen en eenpersoonshuishoudens. Eenpersoonshuishoudens blijken daarbij de meest omvangrijke groep verborgen armen. Het risico op armoede blijkt het grootst voor kinderen en ouderen.

Opvallend is dat tussen de 15 en 34 jaar het aandeel armen in de bevolking weliswaar relatief laag is, maar het aandeel *verborgen* armen in deze groep relatief groot. Als het gaat om migratieachtergrond dan valt bijvoorbeeld op dat het aandeel verborgen armen relatief groot is bij huishoudens met Oost-Europese herkomst. Hoewel armoede relatief groot is onder huishoudens van wie de hoofdkostwinner een migratieachtergrond heeft vanuit de zogenaamde vluchtelingengroepen, zijn deze groepen in zeer geringe mate verborgen voor gemeenten.

In de analyses op gemeenteniveau is te zien dat het armoederisico het hoogst is in de gemeenten Rotterdam, Groningen en Heerlen; deze drie steden maken – ongeacht de meetwijze - in de regel deel uit van de ‘top 3’. Verder komt een groot aandeel huishoudens of personen met een inkomen op of onder het beleidsmatig minimum (101% en 120%) niet alleen voor in de grote gemeenten, maar ook in kleineren gemeenten in met name het noordoosten van het land en (Zuid-)Limburg.

Dit armoederisico loopt niet altijd parallel met het verborgen armoederisico. Als we het aantal verborgen armen afzetten tegen het totaal aantal armen binnen gemeenten, dan zien we dat in genoemde plaatsen als Rotterdam, Groningen en Heerlen een relatief groot deel van de armen bekend is bij de gemeente (ca. 30 procent is verborgen bij een beleidsmatig minimum van 101%). Ook armen in gemeenten in het noordoosten van het land zijn bovengemiddeld vaak bekend bij de desbetreffende gemeente. In andere plaatsen is daarentegen meer dan 70 procent van de arme huishoudens onbekend bij de gemeente. In gemeenten waar het armoederisico relatief laag is, is soms juist een relatief groot deel verborgen (zoals bijvoorbeeld op de Waddeneilanden). Van de gemeenten waarin zich de 10 grootste steden van Nederland bevinden, lijkt vooral Utrecht een bovengemiddeld aandeel verborgen armen te hebben (zowel wanneer een beleidsmatig minimum van 101% als 120% wordt gehanteerd en ongeacht het niveau van het huishouden of personen). Ook Eindhoven heeft een bovengemiddeld aandeel verborgen arme huishoudens/ personen.

Tenslotte kunnen we door de koppeling van de gegevens van gemeenten over ingezetenen die gebruik maken van gemeentelijke voorzieningen voor armen vaststellen welk deel van de armen (ook) niet bekend is bij gemeenten en dus in striktere zin ‘verborgen’ is; strikter dan enkel door middel van enkel CBS gegevens kan worden vastgesteld. Uit de analyses onder deelnemende gemeenten komt naar voren dat armoederegelingen en kwijtschelding niet alleen huishoudens bereiken die al bekend zijn bij gemeenten, maar ook verborgen huishoudens. Armoederegelingen en kwijtschelding lijken vooral terecht te komen bij arme huishoudens die al een (andere) vorm van overdrachtsinkomen ontvangen.

In dit hoofdstuk zagen we dat de grootste groep *verborgen* arme huishoudens vooral inkomen uit werk ontvangt. Ook zagen we dat de correctie voor gemeentelijke armoederegelingen en kwijtschelding dit beeld nog verder onderstreept; dergelijke regelingen komen vooral terecht bij huishoudens met een vorm van overdrachtsinkomen, en (dus) niet bij huishoudens met inkomen uit betaald werk. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de arbeidsmarktpositie van verborgen armen.

De arbeidsmarktpositie van verborgen armen

Van de werkende bevolking maakte in 2018 1,5 procent (110 duizend personen) deel uit van een huishouden met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%). Wanneer een sociaal minimum van 120% wordt aangehouden, dan is te zien dat in 2018 2,7 procent van alle werkenden tot 65 jaar deel uitmaakte van een huishouden met een inkomen onder het sociaal minimum. De analyses over de tijd voor de periode 2011-2018 tonen dat het (verborgen) armoederisico onder werkenden een piek bereikt in 2012-2013. Ook zien we dat, ongeacht de gehanteerde armoedegrens, een groot deel van de arme werkenden (84-90 procent) verborgen is voor gemeenten.

Uit de analyses naar arbeidsmarktpositie komt naar voren dat het armoederisico en verborgen armoede risico relatief hoog is onder zelfstandigen (met name zelfstandigen zonder personeel); dit geldt ook voor langdurig (verborgen) armoede. De analyses voor de periode 2011-2018 tonen dat het aandeel verborgen armen onder werknemers is gedaald gedurende deze periode, maar onverminderd hoog blijft onder zelfstandigen. Verder komt uit de analyses naar voren dat er sprake is van een grote diversiteit binnen de groep werknemers en dat het (verborgen) armoederisico bijvoorbeeld relatief hoog is onder werknemers met tijdelijke contracten (tot een jaar) met vaste uren en werknemers met tijdelijke contracten en zonder vaste uren. Opvallend is dat het aandeel verborgen armen binnen de groep armen juist relatief hoog is onder werknemers met een vast contract. Met andere woorden: werknemers met een vast contract hebben een relatief klein risico op armoede, maar als ze arm zijn, zijn ze wel vaak verborgen voor gemeenten. In absolute aantallen blijken werknemers met een vast contract overigens na de zzp'ers ook de meest omvangrijke groep verborgen armen. Ook is het (verborgen) armoederisico relatief hoog onder werkenden die meerdere banen combineren.

Analyses onder werkende armen laat verder zien dat het armoederisico en het verborgen armoederisico relatief hoog is onder werkenden in de sectoren 'Horeca' en 'Cultuur, recreatie en overige dienstverlening'. Dit geldt voor zowel werknemers als zelfstandigen. Onder zelfstandigen is ook het aandeel (verborgen) armen in de sectoren 'handel en vervoer', 'onderwijs', en 'landbouw, bosbouw en visserij' relatief hoog. Wanneer gekeken wordt naar de aantallen verborgen armen binnen de verschillende sectoren, dan verdient het aanbeveling om de aandacht ook te richten op sectoren als 'Handel en vervoer' en 'Financiële en zakelijke dienstverlening', omdat binnen deze sectoren in absolute zin veel verborgen armen voorkomen; zeker onder zelfstandigen maar ook onder werknemers.

Stabiliteit en dynamiek in verborgen armoede

Als we kijken naar de dynamiek in armoede, dan zien we dat huishoudens vaak meerdere jaren onder de armoedegrens leven. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) in 2014 had 35 procent in alle opeenvolgende jaren, dat wil zeggen tot en met 2018, een inkomen onder deze armoedegrens. Wanneer een beleidsmatig minimum van 120% wordt gehanteerd, had zelfs 52 procent van alle arme huishoudens vijf opeenvolgende jaren een inkomen onder de armoedegrens. Verder had 44 procent van de huishoudens binnen vijf jaar soms wel, en soms niet (namelijk 2 tot 4 van de 5 jaar), een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%). De meeste arme huishoudens zijn meestal óf bekend, óf

onbekend in alle jaren dat ze arm zijn. Arme huishoudens hebben daarbij meestal voornamelijk inkomen uit overdrachtsinkomens in alle jaren, maar *verborgen* arme huishoudens hebben juist vaker inkomen uit betaald werk in één of meerdere jaren.

Wanneer we huishoudens selecteren met een inkomen onder de armoedegrens in 2014 en met voornamelijk inkomen uit betaald werk in tenminste één van de vijf jaar, dan zie we dat 71 procent van deze huishoudens *alle* jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk heeft. Wanneer we hoofdkostwinners selecteren met voornamelijk betaald werk in 2014, dan heeft zelfs 78 procent alle jaren voornamelijk inkomen uit betaald werk. Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk zijn echter doorgaans niet alle jaren arm. Wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 101%, dan is te zien dat 11 procent in alle jaren arm is. Opvallend is dat de verdeling wel behoorlijk schuift wanneer wordt uitgegaan van een beleidsmatig minimum van 120%. Daarmee stijgt het aandeel dat in alle jaren arm is naar 20 procent. Met andere woorden: arme huishoudens met voornamelijk inkomen uit betaald werk lijken soms net boven de strikte armoedegrens van 101% te komen, maar zijn volgens het criteria van 120% nog wel arm.

Arme huishoudens met inkomen uit betaald werk die *verborgen* zijn, zijn dat meestal wel in alle jaren dat zij arm zijn. Van de huishoudens met een inkomen op of onder het sociaal minimum (101%) met betaald werk in tenminste één van de jaren was 74 procent in alle jaren dat zij arm waren, onbekend bij gemeenten. Wanneer wordt uitgegaan van arme huishoudens met betaald werk in 2014, dan was een (nog) groter aandeel onbekend bij de gemeente, namelijk 82 procent.

Tot besluit

De urgentie van het in beeld krijgen van verborgen armoede in Nederland lijkt tegen de achtergrond van de huidige oplopende inflatie en opkomst van het fenomeen 'energiearmoede' in de afgelopen periode alleen maar toegenomen. Hoewel de analyses in dit rapport betrekking hebben op de voorgaande periode (tussen 2011 en 2018), kan het inzicht bieden in potentiële doelgroepen die in de regel, of in toenemende mate, relatief moeilijk door gemeenten bereikt worden. Gemeenten zullen door de coronacrisis (TOZO) en de energietoeslag tussen 2018-2023 waarschijnlijk wel nieuwe groepen hebben bereikt die in 2018 nog verborgen waren. Het is interessant om hier in vervolgonderzoek expliciet aandacht aan te besteden.

Literatuur

Caminada, K., Jongen, E., Bos, W., Brakel, M., & Otten, F. (2021). *Inkomen verdeeld, trends 1977-2019*. Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)/Universiteit Leiden.

CBS (2019). *Armoede en sociale uitsluiting 2019*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

CBS (2021). *Armoede en sociale uitsluiting 2021*. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Conen, W. S. (2020). *Multiple jobholding in Europe: Structure and dynamics*. WSI Study, No. 20. Düsseldorf: Hans-Böckler-Stiftung.

Conen, W.S. en de Beer, P.T. (2022). Kwaliteit van combinatiebanen: Nederlandse multi-jobbers in Europees perspectief. *Tijdschrift voor HRM*, 25(2), 43-58

Lohmann, H. en Marx, I. (Eds.). (2018). *Handbook on in-work poverty*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Peña-Casas R., Ghailani D., Spasova S. en Vanhercke B. (2019). *In-work poverty in Europe. A study of national policies*, European Social Policy Network (ESPN), Brussels: European Commission

SCP (2019). *Armoede in kaart 2019*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

SER (2021). *Werken zonder armoede*. Verkenning 21/10. Den Haag: Sociaal Economische Raad.

Van den Berg, H., Erkens, J., Hoekema, L., Kösters, L., Muller, H., Nieuweboer, J., ... & Van der Zwan, J. (2016). *Werknemers en zelfstandigen: overeenkomsten en verschillen tussen CBS-cijfers*, Sociaaleconomische trends, 2016/01. Den Haag/Heerlen/Bonaire: Centraal Bureau voor de Statistiek.

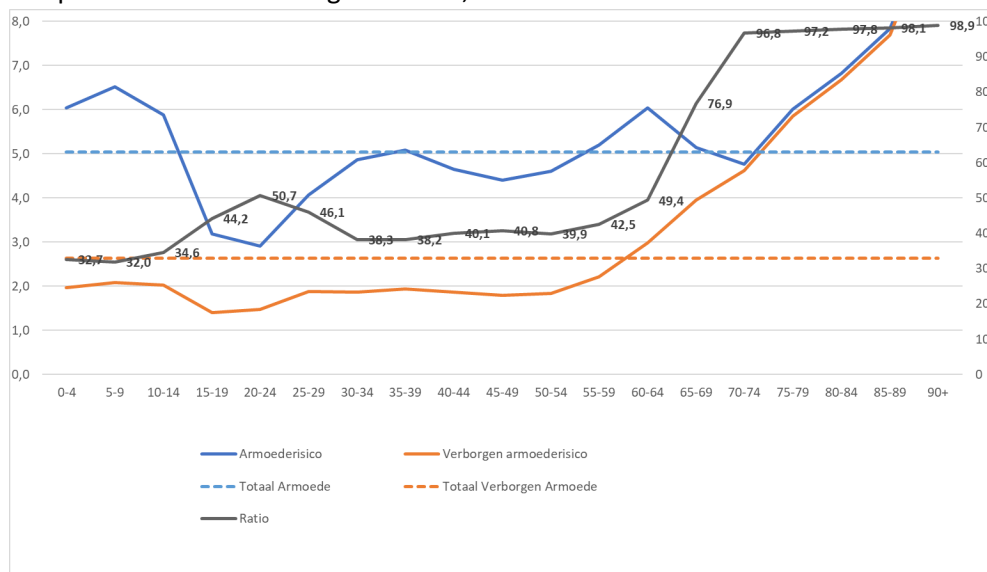
Vrooman, C., Josten, E., Hoff, S., Putman, L. & Schut, J.M.W. (2018). *Als werk weinig opbrengt*. Den Haag: SCP

Bijlagen

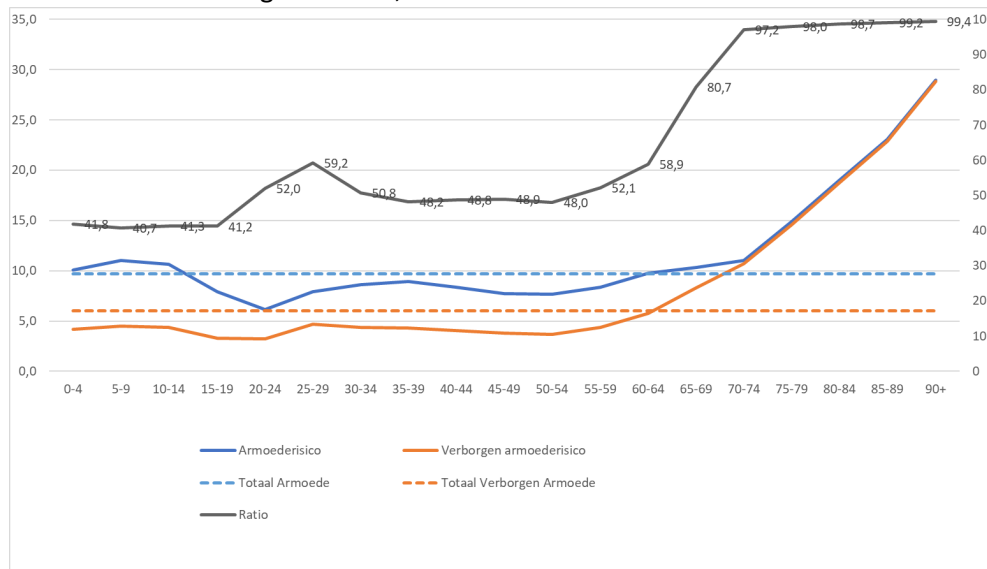
A. Toelichting bij de gekozen leeftijdsgrens

Figuur A1. (Verborgen) armoederisico per leeftijdscategorie, totale bevolking, in procenten en ratio (aandeel verborgen arme personen ten opzichte van het totaal aantal arme personen), 2018

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Bron: CBS, Inkomensstatistiek, 2018

B. Aanvullende analyses

Tabel B1. Armoederisico onder personen (15-65 jaar) met overdrachtsinkomen als belangrijkste bron van inkomen (zwaartepunttypering)

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

Begrip	Uitkering	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armoederisico	Werkloosheid	6,9	7,2	6,6	6,5	5,5	5,5	5,3	5,1
	Bijstand	54,8	57,8	58,7	58,7	59,3	60,9	60,0	59,8
	Overige sociale voorzieningen	9,8	9,9	10,6	12,0	11,3	12,1	11,9	12,7
	Arbeidsongeschiktheid	7,0	7,5	8,0	7,9	7,4	7,5	7,3	7,2
Langdurig armoederisico	Werkloosheid				0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
	Bijstand				25,7	27,5	29,8	31,5	33,7
	Overige sociale voorzieningen				2,3	2,3	2,6	3,2	3,8
	Arbeidsongeschiktheid				2,4	2,5	2,7	2,8	2,8
Verborgen armoede	Werkloosheid	5,7	5,9	5,4	5,3	4,5	4,6	4,4	4,4
	Bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-
	Overige sociale voorzieningen	8,9	9,1	9,6	11,0	10,6	11,2	11,1	11,9
	Arbeidsongeschiktheid	6,2	6,7	7,0	6,9	6,4	6,5	6,3	6,2
Langdurig verborgen armoede	Werkloosheid				0,3	0,3	0,3	0,2	0,2
	Bijstand				-	-	-	-	-
	Overige sociale voorzieningen				2,1	2,1	2,5	3,1	3,6
	Arbeidsongeschiktheid				2,1	2,1	2,4	2,4	2,5

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Begrip	Uitkering	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armoederisico	Werkloosheid	15,1	15,2	14,2	13,8	12,6	12,0	11,6	11,2
	Bijstand	79,2	80,5	81,0	80,3	80,1	82,0	81,7	81,4
	Overige sociale voorzieningen	44,0	44,7	45,8	43,7	44,0	45,8	48,0	49,3
	Arbeidsongeschiktheid	17,6	18,0	18,3	18,3	17,9	18,0	17,7	17,8
Langdurig armoederisico	Werkloosheid				2,0	2,1	2,0	1,9	1,8
	Bijstand				55,1	56,0	58,4	59,8	61,3
	Overige sociale voorzieningen				23,6	23,8	25,3	27,6	30,1
	Arbeidsongeschiktheid				9,5	9,6	10,0	10,0	10,1
Verborgen armoede	Werkloosheid	12,2	12,2	11,3	11,1	10,1	9,8	9,6	9,3
	Bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-
	Overige sociale voorzieningen	41,4	42,3	43,1	40,9	41,8	43,6	45,8	47,2
	Arbeidsongeschiktheid	16,1	16,5	16,7	16,6	16,2	16,2	16,0	16,0
Langdurig verborgen armoede	Werkloosheid				1,4	1,4	1,4	1,3	1,3
	Bijstand				-	-	-	-	-
	Overige sociale voorzieningen				22,4	22,8	24,3	26,6	29,0
	Arbeidsongeschiktheid				8,6	8,6	9,0	9,0	9,0

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Tabel B2. Armoederisico onder personen (15-65 jaar) die overdrachtsinkomen ontvangen, naar type uitkering
a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

Begrip	Uitkering	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armoederisico	Werkloosheid	4,8	5,0	4,9	4,8	4,1	4,0	3,5	3,2
	Bijstand	47,5	51,0	51,6	51,3	51,1	52,8	52,1	52,1
	Arbeidsongeschiktheid	6,6	7,1	7,6	7,8	7,5	7,6	7,4	7,3
Langdurig armoederisico	Werkloosheid				0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
	Bijstand				21,3	22,7	24,7	26,2	28,2
	Arbeidsongeschiktheid				2,6	2,7	2,9	3,0	3,0
Verborgen armoede	Werkloosheid	3,3	3,6	3,4	3,2	2,8	2,7	2,4	2,2
	Bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-
	Arbeidsongeschiktheid	5,5	6,0	6,3	6,4	6,1	6,2	6,1	5,9
Langdurig verborgen armoede	Werkloosheid				0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
	Bijstand				-	-	-	-	-
	Arbeidsongeschiktheid				2,0	2,1	2,3	2,4	2,4

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Begrip	Uitkering	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Armoederisico	Werkloosheid	10,8	10,7	10,5	10,3	9,3	9,0	8,5	7,7
	Bijstand	71,9	74,3	74,4	73,5	72,8	74,8	74,6	74,7
	Arbeidsongeschiktheid	15,5	15,9	16,4	16,9	16,8	16,8	16,6	16,5
Langdurig armoederisico	Werkloosheid				2,0	2,1	2,1	2,1	1,9
	Bijstand				48,0	48,8	51,4	53,0	55,0
	Arbeidsongeschiktheid				9,3	9,5	9,8	9,8	9,8
Verborgen armoede	Werkloosheid	7,3	7,5	7,2	7,0	6,3	6,0	5,5	5,3
	Bijstand	-	-	-	-	-	-	-	-
	Arbeidsongeschiktheid	13,6	14,0	14,4	14,7	14,6	14,6	14,3	14,2
Langdurig verborgen armoede	Werkloosheid				1,0	1,0	1,0	0,9	0,9
	Bijstand				-	-	-	-	-
	Arbeidsongeschiktheid				7,9	8,1	8,3	8,3	8,3

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

Tabel B3 (Verborgen) armoede in eenpersoonshuishoudens, naar verschillende achtergrondkenmerken, 2018, in procenten en absolute aantallen

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

Armoederisico				Verborgen armoederisico			Armoederisico				Verborgen armoederisico				
%	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	
20-34	9,1	9,5	8,6	4,2	3,8	4,7	20-34	4,2	2,9	11,8	17,8	3,8	2,5	11,4	17,2
35-44	11,9	11,9	11,9	3,9	3,6	4,8	35-44	3,5	1,6	10,1	15,8	3,1	1,2	9,7	15,2
45-54	16,2	14,7	18,9	4,9	4,1	6,2	45-54	4,2	1,9	10,2	17,6	3,6	1,4	9,9	16,8
55-64	20,0	17,8	22,2	7,7	7,0	8,4	55-64	4,6	2,1	9,1	20,9	4,1	1,7	9,0	20,2
Totaal	14,1	13,2	15,5	5,2	4,6	6,2	Totaal	4,1	2,2	10,3	18,0	3,7	1,8	10,0	17,3

Absoluut	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	
20-34	46796	28026	18770	21586	11261	10325	20-34	18555	11496	533	5550	16852	10052	515	5344
35-44	36222	24501	11721	11981	7312	4669	35-44	8375	3227	422	3991	7424	2473	407	3836
45-54	58313	33560	24753	17493	9436	8057	45-54	10711	4065	535	5065	9353	3022	517	4821
55-64	84576	37443	47133	32552	14716	17836	55-64	10825	4185	392	4959	9738	3320	386	4796
Totaal	225907	123530	102377	83612	42725	40887	Totaal	48466	22973	1882	19565	43367	18867	1825	18797

Verborgen armoederisico	Opleidingsniveau	%	Absoluut
	Laag	6,8%	27186
	Midden	4,9%	31550
	Hoog	4,1%	22827

Verborgen armoederisico	Belangrijkste inkomensbron	%	Absoluut
	Inkomen uit werk in loondienst	1,8%	18904
	Inkomen uit werk als zelfstandige	17,5%	23590
	Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	14,6%	17549
	Uitkering overige sociale voorziening	18,0%	12839
	Overig	4,6%	10745

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

Armoederisico				Verborgen armoederisico			Armoederisico				Verborgen armoederisico				
%	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	
20-34	18,8	19,1	18,5	12,1	11,2	13,2	20-34	8,3	6,8	14,6	23,6	7,4	5,9	14,0	22,8
35-44	20,4	19,8	21,7	10,4	9,5	12,5	35-44	5,7	3,6	11,7	19,7	4,8	2,6	11,3	19,0
45-54	25,0	22,0	30,3	11,4	9,6	14,6	45-54	6,9	4,4	12,3	21,6	5,6	3,1	11,9	20,6
55-64	29,3	25,0	33,5	15,0	12,8	17,1	55-64	7,6	4,9	11,2	25,7	6,6	3,9	11,0	24,9
Totaal	23,3	21,3	26,1	12,4	10,8	14,6	Totaal	7,3	5,3	12,5	22,6	6,3	4,3	12,1	21,8

Absoluut	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	
20-34	96377	56160	40217	61824	33135	28689	20-34	36797	27497	658	7353	32704	23732	632	7106
35-44	61883	40621	21262	31681	19429	12252	35-44	13856	7495	489	4974	11507	5378	473	4794
45-54	90038	50319	39719	41063	21922	19141	45-54	17658	9512	642	6200	14476	6696	622	5921
55-64	123627	52613	71014	63270	26962	36308	55-64	18102	9934	480	6103	15723	7827	470	5911
Totaal	371925	199713	172212	197838	101448	96390	Totaal	86413	54438	2269	24630	74410	43633	2197	23732

Verborgen armoederisico	Opleidingsniveau	%	Absoluut
	Laag	20,1%	80547
	Midden	11,5%	74284
	Hoog	7,1%	39465

Belangrijkste inkomensbron	%	Absoluut
Inkomen uit werk in loondienst	4,2%	43692
Inkomen uit werk als zelfstandige	21,9%	29621
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	37,7%	45227
Uitkering overige sociale voorziening	86,4%	61576
Overig	7,7%	17740

Bron: CBS, Inkomensstatistiek, 2018

Tabel B4 (Verborgen) armoede onder jongeren tussen de 20 en 34 jaar, naar verschillende achtergrondkenmerken, 2018, in procenten en absolute aantallen

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101%

	Armoederisico			Verborgen armoederisico			Armoederisico				Verborgen armoederisico			
	%	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er
20-24	2,9	2,7	3,1	1,5	1,4	1,6	1,8	1,6	3,8	5,4	1,5	1,3	3,4	5,0
25-29	4,1	3,5	4,6	1,9	1,7	2,0	1,7	1,2	5,8	7,2	1,5	1,0	5,5	6,8
30-34	4,9	4,0	5,7	1,9	1,7	2,1	1,5	0,9	5,5	6,5	1,3	0,7	5,4	6,1
35-39	5,1	4,5	5,7	1,9	1,7	2,2	1,5	0,8	4,9	5,9	1,3	0,7	4,8	5,5
40-44	4,7	4,5	4,8	1,9	1,7	2,0	1,5	0,8	4,5	5,5	1,3	0,6	4,4	5,2
45-49	4,4	4,3	4,5	1,8	1,7	1,9	1,4	0,7	4,0	5,3	1,2	0,5	3,8	5,0
50-54	4,6	4,5	4,7	1,8	1,7	2,0	1,3	0,6	3,6	5,4	1,2	0,5	3,5	5,2
55-59	5,2	4,8	5,6	2,2	2,1	2,3	1,3	0,6	3,4	5,8	1,2	0,5	3,3	5,6
60-64	6,0	5,4	6,7	3,0	2,8	3,2	1,5	0,6	3,6	7,1	1,4	0,5	3,5	6,8

	Absoluut	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er
20-24	24372	11990	12382	12364	6043	6321	7752	6403	94	1018	6371	5154	85	930	
25-29	40006	17310	22696	18433	8454	9979	13922	8956	518	3723	12345	7639	494	3526	
30-34	49292	20436	28856	18878	8395	10483	13182	6609	920	4662	11424	5200	895	4391	
35-39	50258	21960	28298	19181	8464	10717	12765	5932	1070	4746	11126	4688	1039	4450	
40-44	46204	21946	24258	18510	8392	10118	12282	5312	1127	4736	10730	4127	1090	4462	
45-49	52932	25924	27008	21584	10038	11546	13826	5446	1347	5695	12292	4305	1298	5410	
50-54	57447	27978	29469	22935	10765	12170	13583	5113	1275	5839	12098	4023	1238	5538	
55-59	62797	29219	33578	26711	12553	14158	12123	4325	989	5390	11050	3526	967	5193	
60-64	65297	28844	36453	32232	14780	17452	9977	3263	702	4737	9264	2760	690	4585	

a. Op of onder beleidsmatig minimum, 101% (vervolg)

Opleidingsniveau*	Nederland als geheel		Jongeren 20-34 jaar	
	%	Absoluut	%	Absoluut
Laag	2,8%	75457	3,3%	13919
Midden	1,7%	76056	1,6%	22708
Hoog	1,4%	44604	1,2%	11203

*Persoonsniveau

Belangrijkste inkomensbron (verdeling)	Nederland als geheel		Jongeren 20-34 jaar	
	%	Absoluut	%	Absoluut
Inkomen uit werk in loondienst	25,9%	35940	41,5%	20623
Inkomen uit werk als zelfstandige	29,5%	40983	29,9%	14834
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	19,6%	27203	9,8%	4874
Uitkering overige sociale voorziening	13,3%	18468	11,4%	5669
Overig	11,8%	16421	7,4%	3675

b. Onder beleidsmatig minimum, 120%

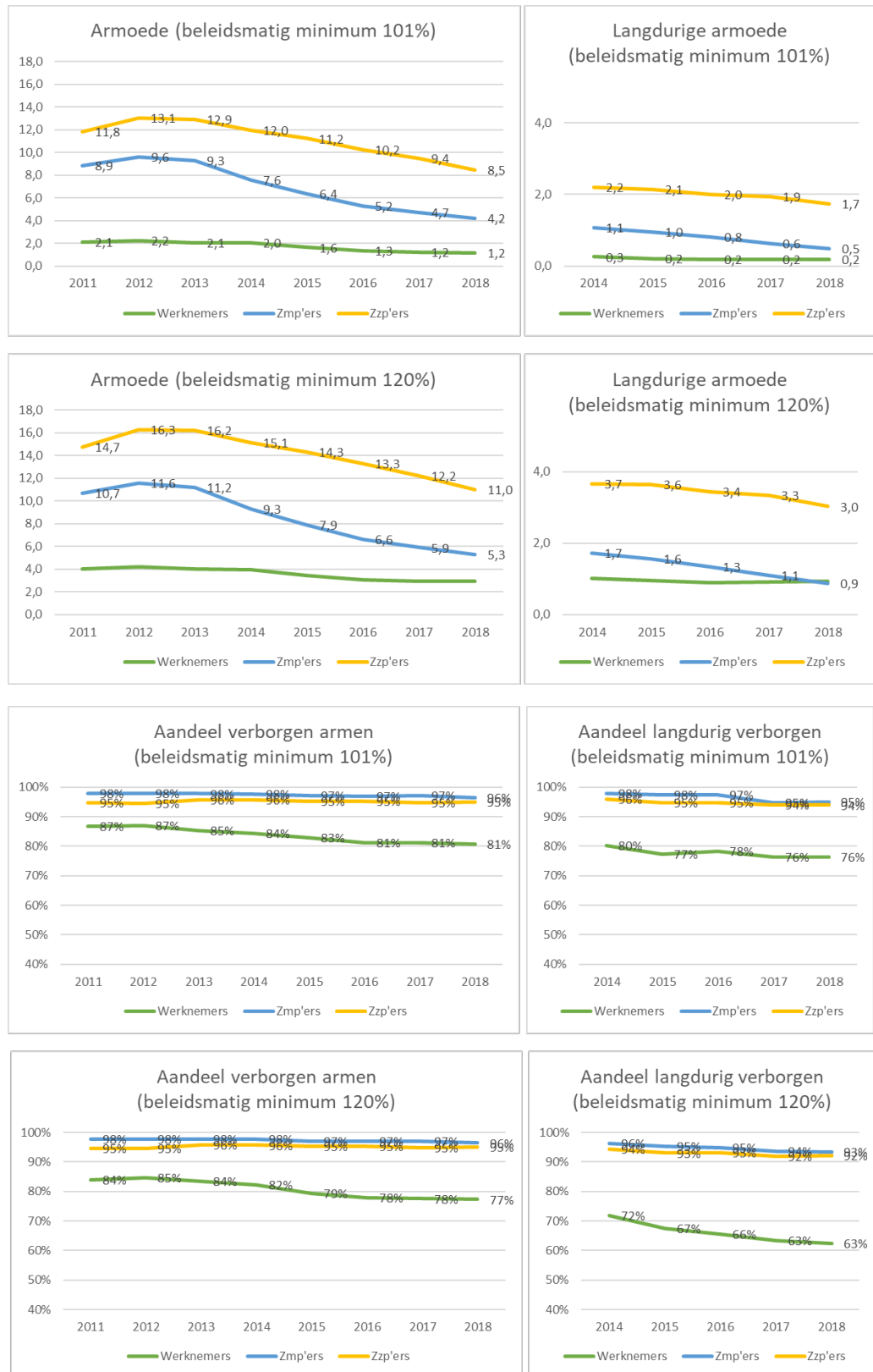
%	Armoederisico			Verborgen armoederisico			Armoederisico				Verborgen armoederisico			
	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er
20-24	6,2	5,7	6,6	3,2	2,9	3,5	3,8	3,5	5,1	7,7	3,1	2,8	4,6	6,9
25-29	7,9	7,0	8,8	4,7	4,3	5,0	3,4	2,8	7,2	9,9	2,9	2,3	6,8	9,4
30-34	8,6	7,3	10,0	4,4	3,9	4,9	2,9	2,2	6,8	8,7	2,4	1,6	6,6	8,2
35-39	8,9	7,5	10,3	4,3	3,8	4,8	2,9	2,1	6,2	7,9	2,4	1,6	6,0	7,4
40-44	8,3	7,4	9,2	4,1	3,6	4,5	2,8	2,0	5,6	7,4	2,3	1,5	5,4	7,0
45-49	7,7	7,1	8,3	3,8	3,4	4,1	2,5	1,7	5,0	7,0	2,1	1,3	4,8	6,7
50-54	7,6	7,1	8,2	3,7	3,4	4,0	2,3	1,5	4,5	7,1	1,9	1,1	4,3	6,8
55-59	8,4	7,5	9,3	4,4	3,9	4,8	2,2	1,4	4,3	7,6	2,0	1,1	4,2	7,3
60-64	9,8	8,3	11,3	5,8	5,0	6,5	2,5	1,4	4,5	9,1	2,3	1,2	4,4	8,8

Absoluut	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Man	Vrouw	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er	Totaal	Werknemers	Zmp'er	Zzp'er
20-24	51589	25057	26532	26816	12768	14048	16095	14189	127	1435	13022	11321	115	1297
25-29	77550	34706	42844	45908	21312	24596	27878	21086	649	5120	23916	17470	614	4869
30-34	87372	36810	50562	44342	19573	24769	25510	16727	1132	6244	20748	12450	1096	5886
35-39	88095	36987	51108	42505	18451	24054	24617	15430	1347	6368	19968	11329	1303	5976
40-44	82811	36552	46259	40405	17849	22556	23300	14057	1405	6350	19198	10436	1363	5995
45-49	92972	42452	50520	45476	20539	24937	25009	13872	1691	7597	20972	10363	1627	7225
50-54	95404	44294	51110	45758	20975	24783	23228	12152	1564	7668	19553	8993	1522	7281
55-59	101429	45345	56084	52856	23683	29173	20440	10283	1245	7010	17864	8077	1215	6756
60-64	105636	44334	61302	62250	26778	35472	16306	7530	867	6144	14773	6282	853	5936

b. Onder beleidsmatig minimum, 120% (vervolg)

Opleidingsniveau*	Nederland als geheel		Jongeren 20-34 jaar	
	%	Absoluut	%	Absoluut
Laag	7,0%	186714	9,6%	40247
Midden	3,6%	160049	3,6%	52686
Hoog	2,3%	75084	2,4%	23502
*Persoonsniveau				
Belangrijkste inkomensbron (verdeling)	%	Absoluut	%	Absoluut
Inkomen uit werk in loondienst	27,3%	85249	40,6%	47524
Inkomen uit werk als zelfstandige	17,0%	53051	17,0%	19868
Uitkering ziekte/arbeidsongeschiktheid	22,3%	69514	8,7%	10185
Uitkering overige sociale voorziening	24,6%	76707	28,5%	33348
Overig	8,8%	27474	5,2%	6141

Figuur B5. a . Werkenden (15-65 jaar) in huishoudens onder armoedegrens, naar arbeidsrelatie HKW (zwaartepunttypering, op basis van belangrijkste bron van inkomen), 2011-2018 (beleidsmatig minimum, 101% en 120%, en ratio)

Bron: CBS, Inkomensstatistiek (2011-2018)

b. Werkenden (15-65 jaar) in huishoudens onder armoedegrens, naar arbeidsrelatie (zwaartepunttypering, op basis van hoofd baan/ de baan waarin meeste uren gewerkt worden), 2011-2018 (beleidsmatig minimum, 101% en 120%, en ratio)

Bron: CBS, EBB (2011-2018)

c. Werkenden (15-65 jaar) in huishoudens onder armoedegrens, naar arbeidsrelatie HKW (zwaartepunttypering, op basis van hoofd baan/ de baan waarin meeste uren gewerkt worden), 2011-2018 (beleidsmatig minimum, 101% en 120%, en ratio)

Bron: CBS, EBB (2011-2018)

AIAS-HSI Working Paper Series

The AIAS-HSI working paper series consists of several publications of AIAS-HSI staff and AIAS-HSI guests on a wide variety of subjects in the fields of labour economics, sociology of work, labour law, and health and safety.

Information on AIAS-HSI

AIAS-HSI is a merger of two research institutes: The Amsterdam Institute for Advanced Labour Studies (AIAS) and the Hugo Sinzheimer Institute (HSI).

AIAS-HSI is an institute for multidisciplinary research and teaching at the University of Amsterdam (UvA), the largest university in the Netherlands. AIAS-HSI has as its objective the coordination, implementation and stimulation of interdisciplinary research into the practice of labour law and social security law. Therefore it combines insights from the social sciences, legal dogmas and legal theories in its research. To put the multidisciplinary objectives of the institute into practice, AIAS-HSI initiates and conducts research, gives advice and organises meetings, conferences, courses, etc.

See for more information our website www.aias-hsi.uva.nl

Postal address

PO Box 15966
1001 NL Amsterdam
The Netherlands

Visiting address

Nieuwe Achtergracht 166
1018 WV Amsterdam
The Netherlands

